

BÜTÜNCÜL TIP

BİRİNCİ BASAMAKTA VE **AİLE** **HEKİMLİĞİNDE** **GÜNCEL TANI VE TEDAVİ**

Baş Editör
Dr. Aydın ÇİFCİ

Editörler
Dr. Adem ÖZKARA
Dr. Serkan TURSUN
Dr. Bulut DEMİREL
Dr. Murat KEKİLLİ

© 2020 Ankara Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti

BÜTÜNCÜL TIP (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi)

BAŞ EDITÖR VE PROJE KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Adem ÖZKARA

Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN

Uzm. Dr. Bulut DEMİREL

Prof. Dr. Murat KEKİLLİ

ISBN: 978-605-7578-54-9 (Tk)

978-605-7578-55-6 (1.c)

978-605-7578-56-3 (2.c)

978-605-7578-57-0 (3.c)

Kitaptaki bölüm içeriklerinin sorumluluğu, yazarına aittir.

5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yayım hükümleri gereğince herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

Yayına Hazırlayan : Ankara Nobel Tıp Kitabevleri

Yayın Koordinatörü : Mehmet Ali KARACA (mehmetalikaraca@ankaranobel. com)

Baskı ve Cilt : Neyir Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri

Sertifika No : 16902

Sayfa Tasarımı : Ankara Nobel Tıp Kitabevleri Dizgi Birimi

Baskı Tarihi : 2020, Ankara

MERKEZ ANKARA NOBEL TIP KİTABEVLERİ	ŞUBE İSTANBUL NOBEL KİTABEVİ
Adres: Sağlık 1 Sok. No: 17/D Sıhhiye / ANKARA Tel: 0 312 434 10 87 - 0 312 434 05 17 Faks: 0 312 434 02 99 E-mail: info@ankaranobel.com	Adres : Rasim Paşa Mah. Rıhtım Cad. Derya İş Mrk. No: 28/18 Kadıköy / İSTANBUL Tel : 0 216 550 09 07 E-mail : info@istanbulnobel.com
ŞUBE İZMİR NOBEL TIP KİTABEVLERİ	ŞUBE KRC BAŞKENT TIP KİTABEVİ
Adres: Kazım Dirik Mah. 186/1 Sok. No: 3D Bornova / İZMİR Tel: 0 232 343 10 50 - 0 232 343 60 20 Faks: 0 232 343 30 60 • E-mail: info@izmirnobel.com	Adres : Adnan Saygun Cad. Rauf Öney İşhanı No: 4/1-2 Sıhhiye / ANKARA Tel : 0 312 432 05 18 E-mail : info@krcbaskenttip.com

Online Satış: www.ankaranobel.com / www.nobeltipkitaplari.com

Hastaya Bütüncül Yaklaşımın Önemi

Günümüzde hastaların hekimlerden beklentisi artmaktadır. Hastalar artık hekimlerden hem kanser taraması yapmasını, hem kronik hastalıklarla baş etmesini hem de zaman ayırarak kendini dinlemesini istemektedirler. Bir ya da daha fazla karmaşık akut ya da kronik hastalığı olan kişilerin hem hastane hem de toplumdaki bakımından sorumlu olan kapsayıcı bir tıbbi disipline ihtiyaç vardır. Hastalar artık her hastalığı için ayrı bir hekime gitmek ve elde ettiği sonuçların arasında kaybolmak yerine tek bir hekim ile muhatap olup onun kendisini diğer dallara göndermesini talep etmektedir. İşte bu merkezde kilit elemanlar iç hastalıkları uzmanları ve aile hekimleridir. Her hekimin sorunun sadece bir kenarından tuttuğu ve kendisi ile ilgili alana baktığı, ancak hiç kimsenin bütüncül bakmadığı bir hastada beklenen iyileşmenin olması mümkün değildir.

Sağlık hizmetleri de gelişen tıbbın ihtiyaçlarına ayak uydurmak zorundadır. Sağlık harcamalarında ciddi artış, nüfus yaşlanması, kronik hastalıkların artışı, komorbid durumların çok sık görülmesi ve yönetimlerinin çok zor olması gibi nedenlerle bütüncül yaklaşıma ihtiyaç doğmuştur. Günümüzde bu sorunları yaşayan bazı ülkelerde tıpta aşırı branşlara ayrılmanın getirdiği problemler de büyümüş ve tekrar bütüncül bir bakış açısı teşvik edilmeye başlanmıştır. Uzmanlaşma ile hekimin çalışma alanını daraltması, hasta karşısındaki başarısını arttırıyor gibi görünse de yapılan birçok araştırma, düzenli hizmet kaynağının uzman hekim değil, birinci basamak hekimi olmasının sağlık hizmetlerinin kalitesi ve maliyeti bakımından daha yararlı olduğunu göstermektedir. Eğitimde de her zaman söylenen “hastalık yoktur, hasta vardır” kuralı tekrar gündeme taşınmaktadır.

Birinci ve ikinci basamakta görülen sağlık sorunları, üçüncü basamakta görülen sorunlardan çok farklı temel bazı özellikler göstermektedir. Bu basamaklarda daha bütüncül bir tıp yaklaşımına ihtiyaç vardır. Bunun tersine, bu düzeylerdeki tıp hizmetlerinde uzmanlaşma ile teşhis ve tedavi sürelerinde gecikmeler yaşanabilmekte, hasta açısından zaman kaybı ve çeşitli zararlar yanında sağlık hizmeti maliyetlerinin artmasına neden olabilmektedir.

Son yıllarda tıp bilimleri çok hızlı gelişmekte ve değişik uygulama alanları bulmaktadır. Hastalarla yüz yüze çalışarak emek veren hekimler bu kadar hızla artan bilgiye ulaşmakta zorlanarak doğru bilgi kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle bu kitap çok büyük bir ihtiyacı karşılayacaktır. Burada emek veren, her biri kendi konusunda çok deneyimli ve yetkin arkadaşlarımızın gayretleri çok değerlidir. Şifa bulma ümidi ile hekime gelen hastalarımıza bedensel, ruhsal ve sosyal bir bütün olarak bakma becerisini güncel tıbbi bilgiler ışığında vereceğine inandığım bu kitabın hem hastalarımıza hem de onlar için bıkmadan ve usanmadan çalışan hekimlerimize yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Kerim GÜLER

TİHUD Başkanı

Aile Hekimliği: Toplumun Değişimlerine Uygun Dinamik Bir Tıp Disiplini

Bütüncül Tıp (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi) kitabı birinci basamakta çalışan Aile Hekimliği Uzmanları'nın, akademisyenlerinin, birinci basamak ya da hastane tabanlı diğer dal uzmanları ile bir arada aile hekimliği temel değerleri, bakış açısı ile doğru klinik uygulamaların geliştirilmesinde katkıda bulunmayı sağlayacaktır umundayım.

Aile hekimliği, "genel", "hasta odaklı", "sürekli bakım" özelliklerini temel değerler olarak almıştır. Bu temel değerler bir-birinden ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Aile hekimliğinin kalitesi ancak bu temel değerlerin karşılıklı bağlantılarına bakılarak tanımlanabilir. Aile Hekimleri (AH)'nin de pratikteki eylemleri bu temel değerlere dayanmaktadır.

AH, bireylerin sağlık ve hastalık ile ilgili şikayetleri, sorunları ve sorularıyla ilgilenmektedir. Bu genelci ilke, bireyselleşmiş karakter ve sağlık hizmetlerinde süreklilik ile yakından ilişkilidir. AH tıbbi bilgi ve becerilerini uygular ve bunları yaşam ve çalışma ortamı ve sosyal bağlamda hastanın yaşam tarzı ve tıbbi geçmişi hakkındaki bilgileri ile birleştirir. Ayrıca, AH, hem sağlık hem de hastalık sırasında, hasta için uzun bir süre boyunca tıbbi bakımda, bu açıdan bakılır ise, "sabit" bir faktördür.

Aile Hekimliğinin temel değerleri yeni değildir ve ülkemizde 30 yılı aşkın, diğer gelişmiş ülkelerde ise çok daha uzun süredir AH uygulamalarının temeli olmuştur. Bununla birlikte, bu temel değerlerin pratikte hekimler tarafından uygulandığı bağlam sürekli değişime tabidir. Hem bakım talebi bağlamı hem de bakım teklifi bağlamı kendi dinamizmine sahiptir.

Geçmişte, AH homojen bir hasta popülasyonuna sahip tek çalışan bir aile doktoru iken, bugün hasta popülasyonundaki geniş bir çeşitlilik ile, yaşlanma ve aile birimindeki ve birlikte yaşama ilişkilerinde değişiklikler ve değişiklikler arasındaki birçok farklılığı bir takım içerisinde ele almak zorundadır. Etnik çeşitlilik son yıllarda artmıştır. Avrupa, 82 milyon kişiyle en fazla uluslararası göçmen ve mülteciye ev sahipliği yaparken, yine 82 milyon nüfuslu Türkiye'de Birleşmiş Milletler (BM) rakamları ile yaklaşık 3,8 milyonu mülteci olmak üzere 5,7 milyonun üzerinde göçmen, 1,6 milyon da çalışma izni olan yabancı olmak üzere % 10'u bu toprakların kültürü, adetleri, yaşam anlayışı ile yetişmiş değildir. Ayrıca çeşitli etkenler ile aile hekimliğinde karşılaşılan hastaların tutumları da sürekli değişmiştir. Kişiler artık tıbbi sorunları hakkında bilgi topluyorlar ve genellikle hastalıkları için doğru tedaviyi bulmakta aktif olarak yer almak istiyorlar. Toplumun bir kısmı - öncelikle yüksek eğitimli insanlar - bilinçli olarak sağlıklı yaşam alışkanlıklarını benimsemiştir. Artan teknolojik gelişmeler, ülkemizde dijital sağlık uygulamaları sayesinde, tedavi seçenekleri ve önleme, koruyucu tıp konusunda beklentiler artmaktadır. Toplum içindeki pazar düşüncesinin artması ve 24 saat hizmet ekonomisinin bir sonucu olarak aile hekimliği disiplini, hizmet ve mevcudiyet açısından ticarileşme ve değişen beklentileri de ele almak zorunda kalmaktadır. Görevlerin sanılanın aksine pratikte bir çok ülkede ikinci basamak sağlık hizmetlerinden birinci basamağa kayması ve hastanede kalış süresinin kısılması nedeniyle, aile doktoru görev alanlarındaki ciddi genişlemeyle de karşı karşıya kalmaktadır. Bu klinik bilgi ile beceriler yanında psiko-sosyal ve yönetsel becerileri de içinde bulunulan şartlar dışına taşarak zorlamaktadır.

Meslek grubumuzun, AH'nin kendi bağlamı bile, birkaç on yıl önce olduğundan farklıdır. Çok daha fazla sayıda AH, ülkeye yayılan ASM lerde çalışmaktadır. DSÖ sürdürülebilir sağlık hedefleri, halk sağlığının birinci basamağa entegrasyonu, kanser yolculuğunun birinci basamağa entegrasyonu, Yaşam Sonu Bakımı, Evde Hasta Bakımı ve bunun gibi bir çok alanda hastane uzmanlarının tüm süreç boyunca hakim olmalarının mümkün olamayacağı ya da maliyet etkinliği açısından uygunsuz olduğu tüm hedefler AH uygulamalarına bırakılmakta, temel sağlık hizmetlerinde takım dahilinde bulunması, çalışması gereken meslek gruplarının ise henüz yeteri kadar birinci basamakta yer almaması ile pratikte tam olmayan bir takımın teoride lideri olan AH üzerine genelde daha fazla görev yüklenmekte, görev farklılaşması da kontrolümüz dışında gerçekleşmektedir. Tüm bu gelişmelerin ortak noktası, bir hasta ASM ziyaret ettiğinde, kendi AH tarafından her zaman görülmemesi ya da ihtiyaçlarının giderek daha az gideriliyor olmasıdır ki bu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de uygulamaları zayıflatabilir.

Aile hekimliği tıbbi değişen şartlara göre de uyarlanmalıdır ve AH de kendisini sürekli bu değişikliklere uyarlamaktadır. Bu alan için zorluk, temel değerleri genel, hasta odaklı ve sürekli bir biçimde bu dinamik bağlamda tam olarak uygulamaktır. Kişi merkezli, hasta odaklı bakım sadece hastalarımızın sağlığını daha iyi ele alabilmekte AH'ye özel güçlü bir yöntem olarak kalmamakta aynı zamanda bu zorlu basamakta çalışan AH'lerini de tükenmekten korumaktadır.

Bu eser klinik bölümlerle birlikte üç cilt halinde toplam hacmi 3300 sayfa geçiyor. Yaklaşık 316 sayfası tamamen aile hekimliği akademisyenleri tarafından yazılmıştır. Klinik konuların yer aldığı bölümler ilgili branşın uzmanları tarafından aile hekimliği bakış açısı göz önüne alınarak kaleme alınmış. Kitabın öncelikli hedef kitlesinin Aile Hekimliği Tıp Disiplini olduğu açıktır. Bu değerli eserin, yayın kurulu uygun gördüğü takdirde, ülkemiz dışında da kullanılabilmesi için elektronik bir versiyonunun ülkemizde aile hekimliğini temsil eden Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği (TAHUD) web sitesinde yayınlanarak, bir bağlantısının WONCA Avrupa dahil tüm uluslararası kurumlara açılmasının iyi olabileceği kanaatindeyim. Tıp fakültelerimizdeki öğrenciler ve birinci basamakta yer alan tüm hekimlerin el altında tutabileceği bir kaynak olacak bu eserin başta yayın kurulu olmak üzere tüm yazar ve emeği geçenlerini tebrik ederim.

Prof. Dr. Mehmet UNGAN
WONCA Avrupa Başkanı

Önsöz ve Teşekkür

BÜTÜNCÜL TIP (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi) alanında tecrübe sahibi hekimler tarafından yazılmış, aile hekimleri başta olmak üzere tüm birinci basamak hekimlerinin ihtiyaçlarına cevap vereceğini düşündüğümüz kapsamlı bir kitaptır. Bu kitabın yazılması için ilk düşünce Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN ve Uzm. Dr. Bulut DEMİREL ile fikir alışverişlerimiz sonrası ortaya çıkmıştır. Prof. Dr. Adem ÖZKARA ve Prof. Dr. Murat KEKİLLİ'nin de ekibe katılması ile ilk başta daha küçük bir kitap olarak planladığımız çalışma daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Kitap içeriğini belirlerken aile hekimlerinin de olduğu birinci basamak hekimleri ile görüşmeler yapıp ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Aile hekimleri ve diğer birinci basamak hekimleri yanında tıp öğrencilerinin de referans alabileceği ve günlük pratikte karşılaştıkları sorunların çözümünde yol gösterecek ana kaynak kitap olması hedeflenmiştir.

Bu kitabın ortaya çıkma aşamasında yoğun bir çalışma temposunda olmama ve onlara ayırmam gereken zamanın büyük kısmını kitap için harcamama rağmen bana desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim Özlem ÜRPEK ÇİFCİ, küçük oğlum Eray ÇİFCİ ve yürüdüğüm bu uzun, zahmetli yolu görmesine rağmen tıp fakültesini seçip bu yıl Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne başlayan büyük oğlum Arda ÇİFCİ'ye minnettarım.

Kitabın planmasında ve hazırlanma aşamasında büyük emekleri olan editörlere, kısım editörlerine, her bölümde emeği olan yazarlara, bilimsel katkıları ve destekleri için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Kitabın oluşturulması sırasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Turgut KÜLTÜR, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖĞDEN, Dr. Öğr. Üyesi İrfan KARAHAN, Doç. Dr. Ercan YUVANÇ, Doç. Dr. Dilek AZKUR'a, son kontrollerini yapan Stj. Dr. Aybüke YÜREKLİ ve Stj. Dr. Ömer ÖZCÖMERT'e, dizgisini yapan Sn. İbrahim YIKILMAZ'a, ayrıca katkıda bulunan, baskısını yapan, dağıtımını sağlayan, her herhangi bir aşamada katkısı olan herkese ve kitabın okuyuculara ulaşmasını sağlayan Ankara Nobel Tıp Kitabevi'ne en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ

İçindekiler

Hastaya Bütüncül Yaklaşımın Önemi	iii
Önsöz ve Teşekkür	v
Yazarlar Listesi	xxxv

ANA KISIM I AİLE HEKİMLİĞİ

Ana Kısım Editörü: Adem ÖZKARA

ARA KISIM I

AİLE HEKİMLİĞİNDE GENEL KONULAR..... 3

Ara Kısım Editörü: Dilek GÜLDAL

BÖLÜM 1

WONCA-Avrupa Aile Hekimliği Tanımı	3
<i>Hilal AKSOY, Füsun İĞDE ARTIRAN</i>	

BÖLÜM 2

Aile Hekimliğinde Bazı Tanımlamalar	7
<i>Emrah ERSOY, Esra SAATÇI</i>	

BÖLÜM 3

Aile Hekimliğinin Türkiye’de Gelişimi.....	11
<i>Yasemin ÇAYIR, Tark Eren YILMAZ</i>	

BÖLÜM 4

Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği ve Meslekte Yeterlilik	15
<i>Ayşe ÇAYLAN</i>	

BÖLÜM 5

Aile Hekimliğinin Dünyadaki Gelişimi	19
<i>Tark Eren YILMAZ, Oktay SARI</i>	

BÖLÜM 6

Türkiye’de Aile Hekimliğinin Geleceği	25
<i>Yasemin ÇAYIR, Turan SET</i>	

BÖLÜM 7

Aile Hekimliğinde Profesyonellik	28
<i>Nazan KARAOĞLU</i>	

BÖLÜM 8

Aile Hekimliği Kimliği	31
<i>İsmail KASIM</i>	

BÖLÜM 9

Aile Sağlığı Merkezlerinin Tarihsel Gelişimi, Yönetimi ve Yasal Düzenlemeler.....	34
<i>İskender BÜLBÜL</i>	

BÖLÜM 10

Aile Hekimliği Uzmanlık Eğitiminde Eğitim Aile
--

Sağlığı Merkezlerinin Yeri ve Önemi	40
<i>Seçil GÜNHAR ARICA</i>	

BÖLÜM 11

Aile Hekimliğinde Hasta-Doktor İletişimi ve Görüşme Teknikleri.....	43
<i>Duygu YENGİL TACI, Mustafa ÇELİK</i>	

BÖLÜM 12

Motivasyonel Görüşme	46
<i>Coşkun ÖZTEKİN</i>	

BÖLÜM 13

Periyodik Sağlık Muayenesi.....	50
<i>Pınar DÖNER GÜNER</i>	

BÖLÜM 14

Aile Hekimliği Uygulamasında İzlem ve Taramalar	54
<i>Adem BAHADIR</i>	

BÖLÜM 15

Klinik Karar Verme, Sevk Zinciri, Konsültasyon	59
<i>Özlem GÜÇ SUVAK</i>	

BÖLÜM 16

Aile Hekimliğinde Raporlar	71
<i>Akın AKDAŞ</i>	

BÖLÜM 17

Hasta Eğitimi.....	80
<i>Emrah ERSOY, Esra SAATÇI</i>	

BÖLÜM 18

Aile Hekimliğinde Araştırma	87
<i>A. Dilek GÜLDAL, Mehtap KARTAL</i>	

ARA KISIM II

AİLE HEKİMLİĞİNDE ÖZEL KONULAR..... 93

Ara Kısım Editörü: Nazan KARAOĞLU

BÖLÜM 1

Hekim Sağlığı ve İyi Hali	93
<i>Esra Meltem KOÇ, Hilal AKSOY</i>	

BÖLÜM 2

Sağlığın Sosyal Belirleyicileri Kapsamında Toplumsal Ayrışma ve Aile Hekimlerinin Koruyucu Rolü	98
<i>Derya İREN AKBIYIK</i>	

BÖLÜM 3

Aile Hekimliğinde Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları.....	103
<i>Tijen ŞENGEZER, Hasan KAYA</i>	

BÖLÜM 4

Birinci Basamakta Göçmen ve Mülteci Sağlığı 110

Pınar Döner GÜNER, Aral SÜRMEİ

BÖLÜM 5

Aile Hekimliği ve Seyahat Tıbbı 114

Tarık Eren YILMAZ

BÖLÜM 6

Aile Hekimliğinde Kriz Yönetimi 122

Tuğba YILMAZ

BÖLÜM 7

Aile Hekimliğinde Malpraktis 126

Nazan KARAOĞLU

BÖLÜM 8

Aile Hekimliği ve Evde Bakım Hizmeti 129

Raziye Şule GÜMÜŞTAKIM

BÖLÜM 9

Aile Hekimliğinde Bilişim Teknolojileri 132

Emin PALA

BÖLÜM 10

Medya Sağlık Programlarının Hasta-Doktor İletişimi Üzerine Etkileri 134

Cenk AYPAK

BÖLÜM 11

Kırsal Hekimlik 137

Yusuf ÜSTÜ, Mehmet UĞURLU

BÖLÜM 12

Birinci Basamakta Ramazan'da Oruç Tutan Hastalar İçin Kronik Hastalık Yönetimi 140

Duygu AYHAN BAŞER, Oktay SARI

BÖLÜM 13

Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin Gücü 144

Duygu AYHAN BAŞER, Mehmet AKMAN

BÖLÜM 14

Bir Kariyer Seçeneği Olarak Aile Hekimliği 151

İrfan ŞENCAN

BÖLÜM 15

Aile Hekimliğinde Akıllı Seçimler 153

Basri Furkan DAĞCIOĞLU

BÖLÜM 16

Dördüncül Korumanın Önemi 157

İrep KARATAŞ ERAY

ARA KISIM III

AİLE ve AİLE HEKİMİ 159

Ara Kısım Editörü: Kurtuluş ÖNGEL, Oktay SARI

BÖLÜM 1

Aile Kavramı, Aile Neden Önemlidir? 159

Oktay SARI

BÖLÜM 2

Aile Türleri ve Aile Yapımız 161

Oktay SARI

BÖLÜM 3

Aile Dinamikleri 164

Fatma Gökşin CİHAN

BÖLÜM 4

Aile Hekimliğinde Aile Yönelimli Yaklaşım 167

Engin Burak SELÇUK

BÖLÜM 5

Aile Genogramı 169

Cemil Işık SÖNMEZ, Muhammet Reşat Nesim NORİSTANİ

BÖLÜM 6

Aile Danışmanlığı Kavram ve Kuramları 172

Erkan DAMAR, Oktay SARI

BÖLÜM 7

Aile Hekimliği Pratiğinde Aile Danışmanlığı 176

Erkan DAMAR, Gaye ÇELİKCAN

BÖLÜM 8

Aile Hekimliği Bakış Açısıyla Aile Yaşam Döngüsü 178

Gaye ÇELİKCAN

BÖLÜM 9

Ailede Şiddet 182

Duygu AYHAN BAŞER

ARA KISIM IV

GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP UYGULAMALARI 185

Ara Kısım Editörü: Mustafa ÇELİK

BÖLÜM 1

Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları ve Mevzuatı 185

İsmail ARSLAN, Mustafa ÇELİK

BÖLÜM 2

Akupunktur 189

Yasemin ÇAYIR

BÖLÜM 3

Apiterapi 191

Betül BATTALOĞLU İNANÇ

BÖLÜM 4

Fitoterapi 193

Oktay SARI

BÖLÜM 5

Hipnoz 196

Kenan TAŞTAN

BÖLÜM 6

Homeopati 198

Alis ÖZÇAKIR

BÖLÜM 7

Hirudoterapi (Sülük Tedavisi)..... 201
Hakan PARLAKPINAR

BÖLÜM 8

Kayropratik 203
Sedat YILDIZ

BÖLÜM 9

Kupa Uygulaması 205
Oğuz TEKİN

BÖLÜM 10

Larva Debridman Tedavisi (Larva Uygulaması)..... 208
Erdal POLAT

BÖLÜM 11

Mezoterapi 210
Dursun ÇADIRCI

BÖLÜM 12

Proloterapi 213
Hayriye ALP

BÖLÜM 13

Osteopati..... 215
Turgay ALTINBİLEK

BÖLÜM 14

Ozon Uygulaması..... 217
Veysel DOĞANAY

BÖLÜM 15

Refleksoloji..... 219
Mustafa ÇELİK

BÖLÜM 16

Müzik Terapi..... 221
Şükrü TORUN

ARA KISIM V**AİLE SAĞLIĞI MERKEZİNDE GİRİŞİMSEL BECERİLER223**

Ara Kısım Editörü: Kamile MARAKOĞLU, Hilal ÖZKAYA

BÖLÜM 1

Aile Hekimliğinde Girişimsel Becerilerin Önemi..... 223
Mert SATILMIŞ, Meryem Özlem ÖZTÜRK, Duygu AYHAN BAŞER

BÖLÜM 2

Tüm Yaş Gruplarında Temel Resüsitasyon Uygulaması..... 225
Ertan MERT

BÖLÜM 3

EKG Çekme ve Değerlendirme..... 228
Özge DOĞAN

BÖLÜM 4

Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Aşı Uygulama Yöntemleri 233
Nisa ÇETİN KARGIN

BÖLÜM 5

PPD Uygulama ve Değerlendirme 237
Hatice KÜÇÜKCERAN

BÖLÜM 6

Aile Hekimliği Pratiğinde Lokal Anestezi 239
Gülbahar ÜRÜN UNAL, Kamile MARAKOĞLU

BÖLÜM 7

Alçı ve Atel Uygulamaları 245
Recep ÖZTÜRK

BÖLÜM 8

Eklem İçi Enjeksiyonlar 249
Ezgi AĞADAYI

BÖLÜM 9

Sütür Atma ve Alma 252
Işık GÖNENÇ, E. Zeynep TUZCULAR VURAL

BÖLÜM 10

Apse Açma, Direne Etme..... 260
Işık GÖNENÇ, E. Zeynep TUZCULAR VURAL

BÖLÜM 11

Yara ve Yanık Bakımı..... 263
Hilal ÖZKAYA

BÖLÜM 12

Bası Yaraları Bakımı ve Tedavisi..... 268
Duygu İke YILDIRIM

BÖLÜM 13

Kültür-Antibiyogram İçin Örnek Alma ve Sonuçlarını Değerlendirme..... 273
Elif Serap ESEN, Memet Taşkın EGİCİ

BÖLÜM 14

Tırnak Batması ve Revizyonu 276
Kutsi TUNCER

BÖLÜM 15

Biyopsi Uygulamaları 278
İlknur DEMİR, Güzin Zeren ÖZTÜRK

BÖLÜM 16

Cerrahi Sünnet Uygulama..... 280
Abdulkadir KAYA

BÖLÜM 17

Rahim İçi Araç Uygulaması ve Çıkarılması..... 282
E. Zeynep TUZCULAR VURAL, Işık GÖNENÇ

BÖLÜM 18

Endometrial Biyopsi ve Menstrüel Regülasyon Uygulamaları..... 285
Süleyman ERSOY

BÖLÜM 19

Epizyotomi 287
Beyza GÖKÇEK, Selma PEKGÖR

BÖLÜM 20

Aile Hekimliğinde Ultrasonografi..... 290
Abdulkadir KAYA

BÖLÜM 21	
NST Çekebilme ve Değerlendirebilme.....	293
<i>Hatice KÜÇÜKCERAN</i>	
BÖLÜM 22	
Üriner Sonda Takma ve Çıkartma.....	295
<i>Ezgi AĞADAYI</i>	
BÖLÜM 23	
Nazogastrik Sonda Takma ve Çıkarma.....	298
<i>Hilal ÖZKAYA</i>	
BÖLÜM 24	
Normal Doğum Yaptırma.....	300
<i>Beray GELMEZ TAŞ, Güzin ZEREN ÖZTÜRK</i>	
BÖLÜM 25	
Pap Smear Uygulama ve Değerlendirme.....	303
<i>Güzin ZEREN ÖZTÜRK</i>	
BÖLÜM 26	
Yenidoğanda Topuk Kanı Alma.....	305
<i>Memet Taşkın EGİCİ</i>	
BÖLÜM 27	
Spirometre Ölçme ve Değerlendirme.....	308
<i>Abdulkadir KAYA</i>	
BÖLÜM 28	
Peak Flowmetre Kullanımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	312
<i>Abdulkadir KAYA</i>	
BÖLÜM 29	
Deri Prick Testi ve Uygulaması.....	314
<i>Gülbahar ÜRÜN UNAL, Mehmet UNAL</i>	

ANA KISIM II DAHİLİ BRANŞLAR

Ana Kısım Editörü: Aydın ÇİFTÇİ

ARA KISIM I	
ACİL TIP.....	319
<i>Ara Kısım Editörü: Figen COŞKUN</i>	

BÖLÜM 1	
Ölümcül Ritimlerde Tanı ve Tedavi.....	319
<i>Figen COŞKUN</i>	
BÖLÜM 2	
Taşiaritmilere Acil Yaklaşım.....	323
<i>Sevilay VURAL</i>	
BÖLÜM 3	
Bradikardik Hastaya Yaklaşım.....	329
<i>Erdal DEMİRTAŞ</i>	
BÖLÜM 4	
Travma Hastalarında İlk Değerlendirme.....	332
<i>Ahmet Burak ERDEM</i>	

BÖLÜM 5	
Travma Hastalarında Hava Yolu ve Solunum Yönetimi 340	
<i>Ahmet Burak ERDEM</i>	
BÖLÜM 6	
Şok.....	347
<i>Dilber ÜÇÖZ KOCAŞABAN</i>	
BÖLÜM 7	
Pediyatrik Yaşam Desteği.....	354
<i>Oğuz EROĞLU</i>	
BÖLÜM 8	
İntoksikasyon Şekilleri.....	369
<i>Mahir ŞAHİN</i>	
BÖLÜM 9	
Sık Görülen İntoksikasyon Tabloları.....	372
<i>Kerem PEKBÜYÜK</i>	
BÖLÜM 10	
Sıcak Yaralanmaları.....	379
<i>Handan ÇİFTÇİ</i>	
BÖLÜM 11	
Soğuk Yaralanmaları.....	383
<i>Handan ÇİFTÇİ</i>	
BÖLÜM 12	
Yanıklar.....	388
<i>Elnare CEVAD</i>	
BÖLÜM 13	
Elektrik Çarpmaları.....	393
<i>Ömer YEŞİLYURT, Figen COŞKUN</i>	
BÖLÜM 14	
Crush Sendromu.....	396
<i>Sinan Oğuzhan ÖZHAN, Figen COŞKUN</i>	
BÖLÜM 15	
Isırıklar.....	399
<i>Bahattin IŞIK</i>	
BÖLÜM 16	
Boğulmalar.....	405
<i>Yunus Emre ŞEN, Figen COŞKUN</i>	
BÖLÜM 17	
Yüksek İrtifa ve Dalış Acilleri.....	408
<i>Orhan DELİCE</i>	
ARA KISIM II	
ADLİ TIP.....	411
<i>Ara Kısım Editörü: Salih Murat EKE</i>	
BÖLÜM 1	
Adli Rapor Düzenlenmesi.....	411
<i>Murat SONKAYA, Salih Murat EKE</i>	

BÖLÜM 2

Çocuk İstismarı..... 420
Murat ULUCAN, Salih Murat EKE

BÖLÜM 3

Hekimin Yasal Sorumluluğu 430
Murat SONKAYA, Salih Murat EKE

BÖLÜM 4

Ölüm 436
Gürol CANTÜRK

ARA KISIM III

AFET TIBBİ.....441

Ara Kısım Editörü: Bulut DEMİREL

BÖLÜM 1

Afet Tıbbı ve Aile Hekimliği..... 441
Mücadekiye DEMİREL

BÖLÜM 2

Kimyasal Biyolojik Radyasyon ve Nükleer Tehlikeli Maddeler (KBRN)..... 444
Bulut DEMİREL

BÖLÜM 3

Kimyasal Savaş Ajanları..... 447
Büşra TEMİZ, Furkan UZUN

ARA KISIM IV

ALERJİ VE İMMÜNOLOJİK HASTALIKLAR.....451

Ara Kısım Editörü: Ayşe BAÇÇIOĞLU

BÖLÜM 1

Erişkinde Alerjik Rinit ve Konjunktivit 451
Dilek ERASLAN, Füsün KALPAKLIOĞLU

BÖLÜM 2

Erişkinde Atopik Dermatit..... 454
Dilek ERASLAN, Ayşe BAÇÇIOĞLU

BÖLÜM 3

Erişkinde Ürtiker 457
Ömür AYDIN

BÖLÜM 4

Anafilaksi 459
Murat TÜRK, İnsu YILMAZ

BÖLÜM 5

Erişkinde Besin Alerjisi..... 462
Zeynep ÇELEBİ SÖZENER, Dilşad MUNGAN

BÖLÜM 6

İlaç Alerjisi 465
Mehmet Erdem ÇAKMAK, Ebru ÇELEBİOĞLU

BÖLÜM 7

Böcek Alerjileri..... 468
Gözde KÖYÇÜ BUHARİ, Ferda ÖNER ERKEKOL

BÖLÜM 8

Tekrarlayan Enfeksiyonları Olan Hastaya Yaklaşım 471
Leyla PÜR ÖZYİĞİT, Mahir KAPMAZ

BÖLÜM 9

Erişkinde Astım Tanısı 475
Füsün KALPAKLIOĞLU

BÖLÜM 10

Erişkinde Astım Tedavisi 479
Ayşe BAÇÇIOĞLU

BÖLÜM 11

Alerjik Hastalıklarda Korunma..... 483
Halil DÖNMEZ, Adile Berna DURSUN

BÖLÜM 12

Erişkinde Anjioödem..... 486
Aslı GELİNCİK, Derya ÜNAL

BÖLÜM 13

Erişkinde İmmün Yetmezlikler 489
Şadan SOYYİĞİT

ARA KISIM V

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI.....493

Ara Kısım Editörü: Burcu ERSÖZ ALAN

BÖLÜM 1

Çocuk ve Ergen Psikiyatrisinde Genel Değerlendirme ve Normal Gelişim..... 493
Burcu ERSÖZ ALAN

BÖLÜM 2

İletişim Bozuklukları 495
Kevser NALBANT

BÖLÜM 3

Otizm Spektrum Bozukluğu..... 498
Burcu ERSÖZ ALAN

BÖLÜM 4

Dışa Atım Bozuklukları 500
Kevser NALBANT

BÖLÜM 5

Okul Sorunları..... 502
Dilek ÜNAL

BÖLÜM 6

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu..... 505
Dilek ÜNAL

BÖLÜM 7

Diğer Sorunlar 507
Mahmut Zabit KARA

BÖLÜM 8

Çevresel Sorunlar 513
Mahmut Zabıt KARA

BÖLÜM 9

İhmal ve İstismar 516
Mahmut Zabıt KARA

ARA KISIM VI

DERMATOLOJİ 519

Ara Kısım Editörü: Serkan DEMİRKAN

BÖLÜM 1

Ürtiker, Anjiyoödem, Anafilaksi 519
Zeynep Büşra BALIK

BÖLÜM 2

Akne Vulgaris 522
Nurhan DÖNER AKTAŞ

BÖLÜM 3

Derinin Bakteriyel Hastalıkları 526
Özlem TEKİN

BÖLÜM 4

Derinin Viral Hastalıkları 531
Özlem TEKİN

BÖLÜM 5

Derinin Mantar Hastalıkları 536
Tuba Betül KARADENİZ

BÖLÜM 6

Leishmaniasis (Şark Çıbanı) 539
Kıymet Handan KELEKÇİ

BÖLÜM 7

Vitiligo 542
Esra ÖCAL

BÖLÜM 8

Psoriasis 545
Esra ÖCAL

BÖLÜM 9

Egzemalar 548
Zeynep Büşra BALIK

BÖLÜM 10

Benign Deri Lezyonları 551
Nurhan DÖNER AKTAŞ

BÖLÜM 11

Deri Maligniteleri 553
Serkan DEMİRKAN

BÖLÜM 12

Derinin Prekanseroz Lezyonları 556
Serkan DEMİRKAN

BÖLÜM 13

Güneşten Korunma 561
Serkan DEMİRKAN

BÖLÜM 14

Derinin Alerjik/İmmünolojik Hastalıkları 564
Tuba Betül KARADENİZ

BÖLÜM 15

Kutanöz İlaç Reaksiyonları 568
Nurhan DÖNER AKTAŞ

ARA KISIM VII

**ENDOKRİNOLOJİ VE METABOLİZMA
HASTALIKLARI 573**

Ara Kısım Editörü: Şenay DURMAZ CEYLAN

BÖLÜM 1

Endokrin Sisteme Giriş ve Hormonlar 573
Güven Barış CANSU

BÖLÜM 2

Hipopituitarizm 579
Muhammed KIZILGÜL

BÖLÜM 3

Prolaktinoma ve Hiperprolaktinemiler 583
Salih KARATLI, Şenay DURMAZ CEYLAN

BÖLÜM 4

Akromegali ve Tedavisi 586
Bekir UÇAN

BÖLÜM 5

Cushing Hastalığı ve Tedavisi 589
İlknur ÖZTÜRK ÜNSAL, Erman ÇAKAL

BÖLÜM 6

Gonadotropin Eksiklikleri ve İnfertilite 594
Nevin SAĞSÖZ

BÖLÜM 7

Diabetes İnsipitus ve Uyumsuz Antidiüretik
Hormon Sendromu 598
Mehmet Muhittin YALÇIN

BÖLÜM 8

Tiroid Hormon Sentezi, İyot Eksikliği ve Guatr 601
Serdar TANAS

BÖLÜM 9

Tiroid Nodüllerinin Tanı ve Tedavisi 605
Kenan ÇADIRCI

BÖLÜM 10

Tiroiditler 609
Mustafa UTLU

BÖLÜM 11

Hipotiroidi 612
Belma SEVİM

BÖLÜM 12

Hipertiroidi ve Tirotoksikoz..... 616
Muharrem BAYRAK

BÖLÜM 13

Hipertiroidizmde Radyoaktif İyot Tedavisi..... 619
Şadiye ALTUN TUZCU

BÖLÜM 14

Adrenal Bez Yapısı, Fonksiyonları ve Hormon Sentezi 622
Mustafa ALTAY

BÖLÜM 15

Primer Adrenokortikal Yetersizlik ve Adrenal Kriz 625
Murat DAĞDEVİREN

BÖLÜM 16

Cushing Sendromu Tanı ve Tedavisi..... 630
Mustafa ALTAY

BÖLÜM 17

Primer Aldosteronizm..... 633
Zehra BACANLI AKGÜN, Şenay DURMAZ CEYLAN

BÖLÜM 18

Feokromositoma 635
Murat DAĞDEVİREN

BÖLÜM 19

Prediyaabet Tanı ve Tedavisi..... 643
Mehmet GÜVEN

BÖLÜM 20

Diabetes Mellitus Tanı ve Sınıflama..... 639
Faruk KILINÇ

BÖLÜM 21

Gestasyonel Diabetes Mellitus..... 646
Zafer PEKKOLAY

BÖLÜM 22

Diyabette İzlem Parametreleri..... 648
Kader UĞUR

BÖLÜM 23

Hiperglisemik Aciller..... 650
Zafer PEKKOLAY

BÖLÜM 24

Diyabetin Kronik Komplikasyonları 653
Hikmet SOYLU

BÖLÜM 25

Oral Antidiyabetik İlaç Tedavisi..... 661
Belma Özlem TURAL BALSAK

BÖLÜM 26

Diyabetik Ayak 666
Birhan OKTAŞ

BÖLÜM 27

Hipoglisemi 669
Zafer PEKKOLAY

BÖLÜM 28

Kalsiyum Metabolizmasına Giriş ve Hiperkalsemili Hastaya Yaklaşım 672
Korcan Emre GÜLTEKİN, Aşkın GÜNGÜNEŞ

BÖLÜM 29

Primer hiperparatiroidizm..... 677
Korcan Emre GÜLTEKİN, Aşkın GÜNGÜNEŞ

BÖLÜM 30

Hiperkalsemik Kriz ve Tedavisi 680
Ömer SALT

BÖLÜM 31

Hipokalsemili Hastaya Yaklaşım 683
Ethem Turgay CERİT

BÖLÜM 32

Osteoporoz..... 687
Suat SİNCAN

BÖLÜM 33

Osteomalazi ve Tedavisi..... 692
Narin NASIROĞLU İMGA

BÖLÜM 34

Plazma Lipoproteinleri 696
Hakan BOYUNAĞA

BÖLÜM 35

Lipid Metabolizma Hastalıklarına Giriş 698
Esra Nur ADEMOĞLU DİLEKÇİ, Deniz CENGİZ

ARA KISIM VIII**ENFEKSİYON HASTALIKLARI 701**

Ara Kısım Editörü: Serdar GÜL

BÖLÜM 1

Bulaşıcı Hastalıkların Epidemiyolojisi..... 701
Salih Savaş ÇAKIR, Burak KURT

BÖLÜM 2

Ateşli Hastaya Yaklaşım..... 705
Fazilet DUYGU

BÖLÜM 3

Akut İshalli Hastaya Yaklaşım..... 707
Hande AYDEMİR

BÖLÜM 4

Sarılık (İkter) 712
Okan ÇALIŞKAN, Serdar GÜL

BÖLÜM 5

Üst Solunum Yolu Enfeksiyonlarında Hastaya Yaklaşım 714
Hande AYDEMİR

BÖLÜM 6

Lenfadenopatili Hastaya Yaklaşım 720
Fazilet DUYGU

BÖLÜM 7

Ateş ve Döküntülü Hastaya Yaklaşım 722
Hande AYDEMİR

BÖLÜM 8

Antibiyotik Kullanımında Temel İlkeler ve Birinci Basamakta Akılcı Antibiyotik Kullanımı..... 727
Salih CESUR

BÖLÜM 9

Lökositöz - Lökopeni 735
Ayşegül TUNA, Serdar GÜL

BÖLÜM 10

Transaminaz Yüksekliği 738
Sibel İBA YILMAZ

BÖLÜM 11

Üriner Sistem Enfeksiyonları 740
Nihal PİŞKİN

BÖLÜM 12

Deri ve Yumuşak Doku Enfeksiyonlarına Yaklaşım 742
Birgül KAÇMAZ

BÖLÜM 13

İntestinal Parazitözler 745
Neslihan ÇELİK

BÖLÜM 14

İnsan ve Hayvan Isırıklarına Yaklaşım..... 752
Fazilet DUYGU

BÖLÜM 15

Tetanoz Profilaksisi 755
Birgül KAÇMAZ

BÖLÜM 16

Kırım Kongo Kanamalı Ateşi 757
Ferit KUŞCU

BÖLÜM 17

Tularemi 761
Nihal PİŞKİN

BÖLÜM 18

Bruselloz 763
Ferit KUŞCU

ARA KISIM IX

FİZİKSEL TIP VE REHABİLİTASYON 765

Ara Kısım Editörü: Turgut KÜLTÜR

BÖLÜM 1

Kas İskelet Sistemi Hastalıklarına Yaklaşım..... 765
Turgut KÜLTÜR, Günel RASULOVA

BÖLÜM 2

Fibromiyalji 775
Turgut KÜLTÜR, Gizem SUNA

BÖLÜM 3

Osteoporoz..... 779
Turgut KÜLTÜR, Esra KARAMAN

BÖLÜM 4

Yumuşak Doku Romatizmaları 783
Turgut KÜLTÜR, Gizem SUNA

BÖLÜM 5

Boyun Ağrılı Hastaya Yaklaşım 787
Turgut KÜLTÜR, Zafer CEYHAN

BÖLÜM 6

Ayak ve Ayak Bilek Ağrıları 792
Emine Esra BİLİR

BÖLÜM 7

Bel Ağrıları..... 795
Emine Esra BİLİR

BÖLÜM 8

Kalça Ağrıları 799
Emine Esra BİLİR

BÖLÜM 9

Diz Ağrıları 802
Emine Esra BİLİR

BÖLÜM 10

Dirsek, El, El Bilek Ağrıları..... 805
Turgut KÜLTÜR

BÖLÜM 11

Omuz Ağrıları..... 812
Turgut KÜLTÜR

BÖLÜM 12

Rehabilitasyona Katkı Sağlayan Ortopedik Yaklaşımlar 816
Ahmet KÖSE

BÖLÜM 13

Romatolojik Hastalıklarda Ortopedik Yaklaşımlar 821
Esra DEMİREL

ARA KISIM X

GASTROENTEROLOJİ..... 825

Ara Kısım Editörü: Dilek OĞUZ

BÖLÜM 1

Gastrointestinal Hastalıklara Genel Yaklaşım ve Semptomatoloji 825
Bilal ERGÜL

BÖLÜM 2

Disfajili Hastaya Genel Yaklaşım 829
Özlem Gül UTKU

BÖLÜM 3

Özofageal Motilite Bozuklukları 833
Elife ERASLAN

BÖLÜM 4

Gastroözofageal Reflü Hastalığı 839
Özlem GÜL UTKU

BÖLÜM 5

Fonksiyonel Dispepsi 846
Didem ÖZER ETİK

BÖLÜM 6

Peptik Ülser Hastalığı ve *Helicobacter Pylori*
Enfeksiyonu 857
Hüseyin KÖSEOĞLU

BÖLÜM 7

Üst Gastrointestinal Sistem Kanamaları 862
Ahmet YOZGAT

BÖLÜM 8

Alt Gastrointestinal Sistem Kanamaları 865
Başak ÇAKAL

BÖLÜM 9

Malabsorbsiyon 869
Mahmut YÜKSEL

BÖLÜM 10

İrritabl Bağırsak Sendromu 873
Zahide ŞİMŞEK

BÖLÜM 11

İnflamatuvar Bağırsak Hastalıkları 877
İsmail Hakkı KALKAN

BÖLÜM 12

Kolon Polipleri ve Kolorektal Kanserler 881
Yusuf ÜSTÜN

BÖLÜM 13

Karaciğer Fonksiyon Testleri Yüksekliği Olan
Hastaya Yaklaşım 884
Benan KASAPOĞLU

BÖLÜM 14

Kronik Hepatit B 888
Ayşe KEFELİ

BÖLÜM 15

Siroz ve Portal Hipertansiyon 893
Ömer ÖZTÜRK

BÖLÜM 16

Gebelik ve Karaciğer 895
Bayram YEŞİL

BÖLÜM 17

Safra Kesesi Taşları 900
Yusuf COŞKUN

BÖLÜM 18

Sarılıklı Hastaya Yaklaşım 903
Engin UÇAR

BÖLÜM 19

Akut Pankreatit 909
Kemalettin YILMAZ

BÖLÜM 20

Kronik Pankreatit 912
Yusuf Serdar SAKİN

BÖLÜM 21

Gastrointestinal Sistem Hastalıklarında Tanı
Yöntemleri 915
İlyas TENLİK

ARA KISIM XI**GENEL DAHİLİYE VE ÖZEL KONULAR 921**

Ara Kısım Editörü: İrfan KARAHAN

BÖLÜM 1

Hastanın İlk Değerlendirmesi 921
Mehmet YAVUZ

BÖLÜM 2

Uygun Tetkik İsteme, Gereksiz Tanı-Tedaviden
Kaçınma 925
Mehmet YAVUZ

BÖLÜM 3

Analitik Düşünme ve Tanı Koyma 929
Arif YÜKSEL

BÖLÜM 4

Sık Görülen Semptomlara Yaklaşım 934
Mehmet Can UĞUR, Harun AKAR

BÖLÜM 5

Kilo Kaybı Olan Hastaya Yaklaşım 944
Mustafa ÇAPRAZ

BÖLÜM 6

Semptoma Multisistemik Yaklaşım 949
Aydın ÇİFCİ

BÖLÜM 7

Kronik Yorgunluk ve Halsizlik: En Sık Görülen
Semptoma Yaklaşım 952
Aydın ÇİFCİ

BÖLÜM 8

Kronik Yorgunluk Sendromu 955
İrfan KARAHAN

BÖLÜM 9

Sık Kullanılan İlaçların Yan Etkilerinin
Değerlendirilmesi 957
Mustafa ÇAPRAZ

BÖLÜM 10

Eritrosit Sedimentasyon Hızı ve Antistreptolizin-O
yüksekliğine yaklaşım 964
Ömer TOPDAĞI

BÖLÜM 11

Kan Şekeri Yüksekliği İçin Risk Faktörleri Neler ve
Kimleri Tarayalım? 966
Murat DOĞAN

BÖLÜM 12

Prebiyotik ve Probiyotikler..... 969

Eylem KARATAY

BÖLÜM 13

Mikrobiyota..... 971

Eylem KARATAY

BÖLÜM 14

Karaciğer ve Böbrek Hastalıklarında Kişiyi Özgü Tedavi Yaklaşımları..... 974

Mehmet Kürşat DERİCİ

BÖLÜM 15

Tedavide Kullanılan Mayilerin Özellikleri ve İçerikleri . 980

İlyas ÖZTÜRK

BÖLÜM 16

Gıda Güvenliği Kapsamında Novel Gıdalar ve Fonksiyonel Gıdaların Üretim Teknolojilerine Bir Bakış..... 983

Süleyman GÖKMEN

BÖLÜM 17

Malnütrisyonlu Hastaya Yaklaşım..... 987

İrfan KARAHAN

BÖLÜM 18

Enteral ve Parenteral Nutrisyon..... 990

Pırıl TUNCAY, Mutlu DOĞANAY

BÖLÜM 19

Ortopedik Rehabilitasyonda Kinezyo Bantlama Tedavisi..... 995

Özge VERGİLİ

BÖLÜM 20

Ortopedik Yaralanmalarda Manual Lenf Drenajının Kullanımı..... 1000

Özge VERGİLİ

BÖLÜM 21

Palyatif Bakım..... 1004

Beril ÖZDEMİR, Aydın ÇİFCİ

ARA KISIM XII

GENETİK..... 1009

Ara Kısım Editörü: Ahmet Cevdet CEYLAN

BÖLÜM 1

Genetik Danışmanlık..... 1009

Ahmet Cevdet CEYLAN

BÖLÜM 2

Gebelikte Yapılan Tarama ve Tanı Testleri..... 1011

Ahmet Cevdet CEYLAN

ARA KISIM XIII

GERİATRİ..... 1013

Ara Kısım Editörü: Mustafa Kemal KILIÇ

BÖLÜM 1

Çok Yönlü Geriatrik Değerlendirme..... 1013

Mustafa Kemal KILIÇ

BÖLÜM 2

Yaşlılarda Gıda Takviyeleri ve Vitaminlerin Akılcı Kullanımı..... 1018

Mustafa Kemal KILIÇ

BÖLÜM 3

Deliryumun Erken Tanınması ve Risk Faktörü Modifikasyonu..... 1021

Mustafa Kemal KILIÇ

BÖLÜM 4

Unutkanlık Şikayeti ile Başvuran Yaşlı Hastaya Yaklaşım ve Demans Hastasında Dikkat Edilecek Hususlar..... 1025

Hacer DOĞAN VARAN

BÖLÜM 5

Yaşlı Hastalarda Kabızlığa Yaklaşım..... 1029

Hacer DOĞAN VARAN

BÖLÜM 6

Üriner İnkontinanslı Yaşlıya Yaklaşım..... 1032

Hacer DOĞAN VARAN

BÖLÜM 7

Yaşlı Hastanın Beslenme Sorunları..... 1035

Muhammet Cemal KIZILARSLANOĞLU

BÖLÜM 8

Kırılgan Yaşlı Kavramı ve Klinik Pratikteki Önemi..... 1039

Muhammet Cemal KIZILARSLANOĞLU

BÖLÜM 9

Yaşlı Hastada Düşmeler ve Risk Faktörü Modifikasyonu..... 1042

Muhammet Cemal KIZILARSLANOĞLU

BÖLÜM 10

Yaşlılarda Reçeteleme Esasları ve Polifarmasi Kavramı..... 1045

Özgür KARA

BÖLÜM 11

Diyabetik Yaşlıya Güncel Kılavuz Önerileri Işığında Yaklaşım..... 1047

Özgür KARA

BÖLÜM 12

Hipertansif Yaşlıya Güncel Kılavuz Önerileri Işığında Yaklaşım..... 1050

Özgür KARA

BÖLÜM 13

Yaşlılarda Ağrı Tedavisi..... 1053

Güneş ARIK

BÖLÜM 14

Uykusuz Yaşlıya Yaklaşım.....1057
Güneş ARIK

BÖLÜM 15

Geriatrik Depresyonun Tanınması.....1060
Güneş ARIK

ARA KISIM XIV**GÖĞÜS HASTALIKLARI 1065**

Ara Kısım Editörü: Berna AKINCI ÖZYÜREK

BÖLÜM 1

Solunum Sistemi Anatomisi.....1065
Mesut DEMİRKÖSE

BÖLÜM 2

Solunum Sistemi Semptomları ve Ayırıcı Tanı, Ne Zaman İleri Tetkik, Ne Zaman Sevk?.....1072
Melahat UZEL ŞENER

BÖLÜM 3

Solunum Sistemi Hastalıklarında Fizik Muayene1078
Pınar AKIN KABALAK

BÖLÜM 4

Solunum Sistemi Hastalıklarında Görüntüleme ve Laboratuvar Tetkikleri1082
Mesut DEMİRKÖSE

BÖLÜM 5

Üst Solunum Yolu Enfeksiyonları, Trakeit ve Trakeobronşit.....1096
Melahat UZEL ŞENER

BÖLÜM 6

Akut Bronşit ve Bronşiolit.....1101
Tuğçe ŞAHİN ÖZDEMİREL

BÖLÜM 7

Pnömoni1103
Berna AKINCI ÖZYÜREK

BÖLÜM 8

KOAH ve KOAH Alevlenmesi.....1108
Hüseyin ARPAĞ

BÖLÜM 9

Solunum Yetmezliği.....1113
Sinan TÜRKKAN

BÖLÜM 10

Pulmoner Tromboemboli ve Derin Ven Trombozu, Antikoagülan Kullanan Hastaya Yaklaşım.....1118
Pınar AKIN KABALAK

BÖLÜM 11

Tüberküloz1122
Tuğçe ŞAHİN ÖZDEMİREL

BÖLÜM 12

Çevresel ve Mesleki Akciğer Hastalıkları1130
Emine ARGÜDER

BÖLÜM 13

Gebelik ve Akciğer Hastalıkları.....1135
H. Eylül BOZKURT YILMAZ

BÖLÜM 14

Koruyucu Aşılar1141
Berna AKINCI ÖZYÜREK

BÖLÜM 15

Sigara ve Sigara Bıraktırma Tedavileri1144
Hüseyin ARPAĞ

BÖLÜM 16

İnhaler Cihaz Kullanımı1152
Emine ARGÜDER

BÖLÜM 17

Evde Kullanılan Yardımcı Solunum Cihazları1157
Sinan TÜRKKAN

BÖLÜM 18

Pulmoner Nodül ve Akciğer Kanserine Yaklaşım1161
Aylin ÇAPRAZ

ARA KISIM XV**HASTA-HEKİM HAKLARI 1167**

Ara Kısım Editörü: Meral SAYGUN

BÖLÜM 1

Etik Kavramlar ve İlkeler.....1167
Meral SAYGUN

BÖLÜM 2

Sağlık Çalışanlarının Hakları1173
Elif YILMAZ

BÖLÜM 3

Hasta Hakları ve Sorumlulukları1178
Didem DAYMAZ

Yazarlar Listesi

Doç. Dr. Esra Nur ADEMOĞLU DİLEKÇİ	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Bolu
Doç. Dr. Mehmet Zahit ADIŞEN	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi AĞADAYI	Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, Sivas
Uzm. Dr. Elif Serap ESEN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Prof. Dr. Harun AKAR	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, İzmir
Uzm. Dr. Zeynep AKAR	Kırıkkale Yüksek İhtisas Hastanesi, Nükleer Tıp Kırıkkale, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Neşet AKAY	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız Diş Çene Cerrahisi Ana Bilim Dalı, Bolu
Doç. Dr. Zeynep Nur AKÇABOY	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AKÇAN	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Düzce
Uzm. Dr. Akın AKDAŞ	Yozgat Çekerek 1 No'lu Aile Sağlığı Merkezi, Yozgat
Dr. Öğr. Üyesi Berat Serdar AKDENİZ	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ortodonti Anabilim Dalı, Kırıkkale
Öğr. Gör. Dr. İsmail AKDULUM	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Gülsüm AKGÜN ÇAĞLIYAN	Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Denizli
Dr. Öğr. Üyesi Erhan AKINCI	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çanakkale
Doç. Dr. Berna AKINCI ÖZYÜREK	Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Gökhan AKKURT	Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Mehmet AKMAN	Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, İstanbul
Dr. Mehmet AKSAKAL	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Ayşe AKSOY	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Eğitim Kliniği, Ankara
Öğretim Görevlisi Dr. Hilal AKSOY	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Meryem AKTAN	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Radyasyon Onkolojisi Anabilim Dalı, Meram, Konya
Dr. Melih AKYÜZ	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı, Ankara
Prof. Dr. Meryem ALBAYRAK	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Çocuk Hematoloji-Onkoloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Didem ALİEFENDİOĞLU	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Neonatoloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Çağlar ALP	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kardiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Hayriye ALP	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Hastanesi, GETAT Uygulama Merkezi, Konya
Dr. Öğr. Üyesi Aysegül ALPCAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Murat ALPUA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Mustafa ALTAY	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Turgay ALTINBİLEK	Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Uzmanı, Özel Muayenehane, İstanbul

Uzm. Dr. Esmâ ALTINEL AÇOĞLU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Vesile ALTINYAZAR	Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Şadiye ALTUN TUZCU	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nükleer Tıp Anabilim Dalı, Diyarbakır
Dr. Öğr. Üyesi Çetin ALTUNAL	İstanbul Biruni Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ögünç APAYDIN	Adıyaman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Adıyaman
Uzm. Dr. Metehan APAYDIN	Kırıkkale Yüksek İhtisas Hastanesi, Genel Cerrahi Bölümü, Kırıkkale
Doç. Dr. Emine ARGÜDER	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Güneş ARIK	Ankara Şehir Hastanesi, Geriatri Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Osman Özcan ARIMAN	Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi. Hüseyin ARPAĞ	Medical Park Batman Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Bölümü, Batman
Dr. Öğr. Üyesi Emine ARSLAN	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. İsmail ARSLAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Serdar ARSLAN	Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Radyoloji Kliniği, Konya
Uzm. Dr. Seher ARSLAN ÇATAR	Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Çorum
Prof. Dr. Hasibe ARTAÇ	Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Bilim Dalı, Konya
Prof. Dr. Füsün ARTIRAN İĞDE	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Samsun
Dr. Öğr. Üyesi Burhan ASLAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kardiyoloji Kliniği, Diyarbakır
Prof. Dr. Sezin AŞIK AKMAN	Balıkesir Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Gastroenteroloji Bilim Dalı, Balıkesir
Uzm. Dr. Kadir Gökhan ATILGAN	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nefroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Fatih ATİK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Çocuk Kardiyoloji Bölümü, Ankara
Doç. Dr. Hande AYDEMİR	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Zonguldak
Doç. Dr. Oktay AYDIN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Ömür AYDIN	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Gülçin AYDIN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Fatma AYDIN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk Romatolojisi Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Türkan AYDIN TEKE	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dt. Tolga AYDOĞAN	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Koray AYDOĞDU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Cerrahisi Kliniği, Ankara
Prof. Dr. İsmet AYDOĞDU	Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Manisa
Uzm. Dr. Mesut AYER	Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Duygu AYHAN BAŞER	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Cenk AYPAK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Orhan AYYILDIZ	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Diyarbakır
Doç. Dr. Dilek AZKUR	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Alerji ve İmmünoloji Bölümü, Kırıkkale

Uzm. Dr. Zehra BACANLI AKGÜN	Çorum Alaca Devlet Hastanesi, İç Hastalıkları Bölümü, Çorum
Doç. Dr. Ayşe BAÇÇIOĞLU	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Denizhan BAĞRUL	Ankara Şehir Hastanesi Çocuk Kardiyoloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Adem BAHADIR	Rize Merkez 11 No'lu Aile Sağlığı Merkezi, Rize
Doç. Dr. Semiha BAHÇEÇİ	İzmir Çiğli Bölge Eğitim Hastanesi, Çocuk İmmünolojisi ve Alerji Hastalıkları Birimi, İzmir
Uzm. Dr. Zeynep Büşra BALIK	Ankara Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Mehrnoosh BASHİRİ	Yüksek İhtisas Üniversitesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Yılmaz BAŞ	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Patoloji Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Özge BAŞARAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk Romatolojisi Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Emre BAŞER	Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Yozgat
Doç. Dr. Abdülkadir BAŞTÜRK	Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Konya
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BATTAL	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çanakkale
Dr. Öğr. Üye. Betül BATTALOĞLU İNANÇ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Muğla
Doç. Dr. Gülsüm İclal BAYHAN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem BAYRAK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erzurum Bölge Eğitim Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEKDEMİR	Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Afyonkarahisar
Doç. Dr. Recep BENTLİ	İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Malatya
Doç. Dr. İlhami BERBER	İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Malatya
Uzm. Dr. Özlem BEYAZYILDIZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göz Kliniği, Samsun
Doç. Dr. Emrullah BEYAZYILDIZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göz Kliniği, Samsun
Doç. Dr. Ünal BIÇAKCI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Çocuk Ürolojisi Bilim Dalı, Samsun
Doç. Dr. Yusuf BİLEN	Adıyaman Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Adıyaman
Dr. Öğr. Üyesi Nurhan BİLEN	Adıyaman Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Adıyaman
Uzm. Dr. Emine Esra BİLİR	Ankara Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Birkan BİRBEN	Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
Prof.Dr. Hakan BOYUNAGA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Eylül BOZKURT YILMAZ	Adana Çukurova Devlet Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Bölümü, Adana
Uzm. Dr. Mehmet Hakan BULAM	Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Murat BULANIK	Zonguldak Level Hospital, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Zonguldak
Dr. Öğr. Üyesi Alican BULUT	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet BULUT	Giresun Üniversitesi Giresun Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Giresun
Doç. Dr. Şadiye Visal BUTURAK	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. İskender BÜLBÜL	Aksaray 14 No'lu Aile Sağlığı Merkezi, Aksaray
Prof. Dr. Ünase BÜYÜKKOÇAK	Yüksek İhtisas Üniversitesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Nesrin BÜYÜKTORTOP GÖKÇINAR	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göz Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Demet CAN	Balıkesir Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Balıkesir
Uzm. Dr. Gökçe CAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nefrolojisi Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Güven Barış CANSU	Eskişehir Şehir Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Eskişehir
Prof. Dr. Gürol CANTÜRK	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Deniz CENGİZ	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Bolu
Doç. Dr. Ethem Turgay CERİT	Memorial Ankara Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bölümü, Ankara
Doç. Dr. Salih CESUR	Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Elnare CEVAD	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Tıp Kliniği, Rize
Dr. Zafer CEYHAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Ahmet Cevdet CEYLAN	Ankara Şehir Hastanesi, Tıbbi Genetik Bölümü, Ankara
Prof. Dr. Ersoy CİVELEK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Figen COŞKUN	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, İzmir
Uzm. Dr. Yusuf COŞKUN	Ankara Şehir Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin COŞKUN YAVUZ	Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, Konya
Doç. Dr. Ela CÖMERT	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Dursun ÇADIRCI	Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Şanlıurfa
Uzm. Dr. Kenan ÇADIRCI	Erzurum Bölge Eğitim Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Erzurum
Doç. Dr. Yasir Furkan ÇAĞIN	İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Malatya
Prof. Dr. Erman ÇAKAL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Salih Savaş ÇAKIR	Kastamonu İl Sağlık Müdürlüğü, Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanlığı, Kastamonu
Uzm. Dr. Mehmet Erdem ÇAKMAK	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Erişkin Alerji ve İmmünoloji Bilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Okan ÇALIŞKAN	Harakani Devlet Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü, Kars
Uzm. Dr. Fatih ÇANKAL	Özel Visart Tıbbi Görüntüleme Merkezi, Ankara,
Dr. Öğr. Üyesi Aylin ÇAPRAZ	Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi Sabuncuoğlu Şerefeddin Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Kliniği, Amasya
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAPRAZ	Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Amasya
Doç. Dr. Yasemin ÇAYIR	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Erzurum
Prof. Dr. Ayşe ÇAYLAN	Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne
Doç. Dr. Zeynep ÇELEBİ SÖZENER	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Ebru ÇELEBİOĞLU	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Erişkin Alerji ve İmmünoloji Ünitesi, Ankara
Doç. Dr. İbrahim Etem ÇELİK	Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kardiyoloji Kliniği, Ankara
Dr. Cansu ÇELİK	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Çiğdem ÇELİK	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Mustafa ÇELİK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara

- Uzm. Dr. Neslihan ÇELİK
Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, Erzurum
- Uzm. Dr. Gaye ÇELİKCAN
Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Bursa
- Uzm. Dr. Nisa ÇETİN KARGIN
Konya Numune Hastanesi Aile Hekimliği, Konya
- Prof. Dr. Semra ÇETİNKAYA
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Endokrinoloji Kliniği, Ankara
- Uzm. Dr. Tuğba ÇETİNTEPE
Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İzmir
- Doç. Dr. Mehmet ÇİTİRİK
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Ulucanlar Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göz Kliniği, Ankara
- Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ÇİÇEK
Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kalp ve Damar Cerrahisi Anabilim Dalı, Konya
- Uzm. Dr. Mustafa Cüneyt ÇİÇEK
Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kalp ve Damar Cerrahisi Kliniği, Konya
- Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ
Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
- Dr. Öğr. Üyesi Atilla ÇİFCİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara
- Dr. Öğr. Üyesi Handan ÇİFTÇİ
Kafkas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Kars
- Uzm. Dr. Ayşe ÇİTİL DOĞAN
Sorgun Devlet Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Yozgat
- Uzm. Dr. Selim ÇOLAK
Lokman Hekim Hastanesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Bölümü, Ankara
- Uzm. Dr. Bülent ÇOMÇALI
Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
- Öğr. Gör. Dr. Nisa Eda ÇULLAS İLARSLAN
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara
- Dr. Öğr. Üyesi Basri Furkan DAĞCIOĞLU
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
- Uzm. Dr. Murat DAĞDEVİREN
Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
- Prof. Dr. Mehmet DAĞLI
Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Konya
- Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Turan DAĞLI
Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Beyin ve Sinir Cerrahisi Anabilim Dalı, Çorum
- Doç. Dr. Mehmet Sinan DAL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi Hematoloji ve Kök Hücre Nakli Kliniği, Ankara
- Uzm. Dr. Erkan DAMAR
Milli Savunma Bakanlığı, Askeri Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Rapor İşlemleri ve Sağlık Bilgi Sistemleri Dairesi, Müracaat ve Şikâyet İnceleme Şubesi, Ankara
- Uzm. Dr. Ayşegül DANIŞ
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Eğitim Kliniği, Ankara
- Uzm. Dr. Salih DAVUTOĞLU
Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Yenidoğan Kliniği, Şanlıurfa
- Doç. Dr. Cemile DAYANGAN SAYAN
Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Kırıkkale
- Uzm. Dr. Didem DAYMAZ
Kırıkkale İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı, Halk Sağlığı Uzmanı, Kırıkkale
- Uzm. Dr. Orhan DELİCE
Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Tıp Kliniği, Erzurum
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin DEMİR
Yeni Yüzyıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Özel Gaziosmanpaşa Hastanesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, İstanbul
- Dr. Öğr. Üyesi Berat Dilek DEMİR
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Samsun
- Prof. Dr. Cengiz DEMİR
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Van
- Uzm. Dr. İlknur DEMİR
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
- Dr. Öğr. Üyesi Melike DEMİR ÇALTEKİN
Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Yozgat
- Uzm. Dr. Fatih DEMİRCİOĞLU
Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Radyasyon Onkolojisi Kliniği, Ankara
- Uzm. Dr. Bulut DEMİREL
Çubuk Devlet Hastanesi, Acil Tıp Bölümü, Ankara
- Uzm. Dr. Esra DEMİREL
Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ortopedi ve Travmatoloji Kliniği, Erzurum

Uzm. Dr. Mücadekiye DEMİREL	Pursaklar Devlet Hastanesi, Acil Tıp Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Serkan DEMİRKAN	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği, İzmir
Uzm. Dr. Mehmet Emin DEMİRKOL	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana
Uzm. Dr. Mesut DEMİRKÖSE	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim Araştırma Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Şevki Mustafa DEMİRÖZ	Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Cerrahisi Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Erdal DEMİRTAŞ	Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Sivas
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kürşat DERİCİ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Emine DİBEK MISIRLIOĞLU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Okan DİKKER	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Tıbbi Biyokimya Laboratuvarı, İstanbul
Uzm. Dr. Uğur DİLİÇİKİK	Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Spor Hekimliği Bölümü, İstanbul
Uzm. Dr. Şensu DİNÇER	İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, İstanbul
Uzm. Dr. Özge DOĞAN	Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Ali DOĞAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Van
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim DOĞAN	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Murat DOĞAN	Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Çorum
Uzm. Dr. Hacer DOĞAN VARAN	Adana Şehir Hastanesi, Geriatri Bölümü, Adana
Prof. Dr. Mutlu DOĞANAY	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Veysel DOĞANAY	Elazığ Fethi Sekin Eğitim ve Araştırma Hastanesi, GETAT Uygulama Merkezi, Elazığ
Doç. Dr. Mehmet Hilmi DOĞU	İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İstanbul, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Pınar DÖNER	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Hatay
Uzm. Dr. Nurhan DÖNER AKTAŞ	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği, İzmir
Doç. Dr. Gürhan DÖNMEZ	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Halil DÖNMEZ	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Rize
Doç. Dr. Mustafa DURAN	Sağlık Bilimler Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kardiyoloji Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Şenay DURMAZ CEYLAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Berna DURSUN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Rize
Doç. Dr. Fazilet DUYGU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Yusuf DÜNDAR	Texas Tech Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Amerika Birleşik Devletleri
Doç. Dr. İbrahim ECE	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Çocuk Kardiyoloji Bölümü, Ankara
Doç. Dr. Memet Taşkın EGİCİ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği
Doç. Dr. Salih Murat EKE	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Ömer EKİNCİ	Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Elazığ
Doç. Dr. Fatma Tuba EMİNOĞLU	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara

Uzm. Dr. Sadettin ER	Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Elife ERASLAN	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Dilek ERASLAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Sabriye ERCAN	Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Isparta
Uzm. Dr. Abidin ERDAL	Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nöroloji Kliniği, Antalya
Uzm. Dr. Ahmet Burak ERDEM	Ankara Şehir Hastanesi, Acil Tıp Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Ali ERDEMİR	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Endodonti Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Erdal EREN	Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji ve Diyabet Bilim Dalı, Bursa
Uzm. Dr. Rafet EREN	Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İstanbul
Doç. Dr. Bilal ERGÜL	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Merve ERKMEN ALMAZ	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Mehmet Ali ERKURT	İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Malatya
Uzm. Dr. Cenk ERMUTLU	Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, İstanbul
Doç. Dr. Oğuz EROĞLU	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ERSOY	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Uzm. Dr. Emrah ERSOY	Fındıklı Bölge Guatr Araştırma ve Tedavi Merkezi Aile Hekimliği, Rize
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ERSÖZ ALAN	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Pervin ERTARGIN KARLI	Amasya Üniversitesi Sabuncuoğlu Şerafeddin Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Amasya
Dr. Öğr. Üyesi Barış ESER	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, Çorum
Prof. Dr. Fatih Süheyl EZGÜ	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Metabolizma ve Çocuk Genetik Hastalıkları Bilim Dalleri, Ankara
Öğr. Gör. Dr. Ender FAKIOĞLU	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Ebru FINDIKLI	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kahramanmaraş
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Gökçe GAYRETLİ AYDIN	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Bilim Dalı, Trabzon
Doç. Dr. Füsün GEDİZ	Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İzmir
Prof. Dr. Aslı GELİNCİK	İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, İstanbul
Uzm. Dr. Beray GELMEZ TAŞ	Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan GEMİCİ	Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, Şanlıurfa
Uzm. Dr. Ahmet Cihat GENÇ	Sakarya Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Sakarya
Uzm. Dr. Fatma GENÇ	Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nöroloji Kliniği, Antalya
Dr. Öğr. Üyesi Işın GENÇAY	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Ana Bilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Beyza GÖKÇEK	Kayseri İncesu İlçe Devlet Hastanesi, Aile Hekimliği, Kayseri
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÖKMEN	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Teknik Bilimler Yüksekokulu, Gıda İşleme Bölümü, Karaman
Uzm. Dr. Fatih GÖKSEL	Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Radyasyon Onkolojisi Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Fatma GÖKŞİN CİHAN	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya

Uzm. Dr. Işık GÖNENÇ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Doç. Dr. Ümit GÖRKEM	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Hilmi Erdem GÖZDEN	Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, Şanlıurfa
Doç. Dr. Sebahat GÜCÜK	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Bolu
Prof. Dr. Adnan GÜCÜK	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Bolu
Doç. Dr. Serdar GÜL	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÜL UTKU	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Dilek GÜLDAL	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, İzmir
Prof. Dr. Osman GÜLER	Kastamonu Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Kastamonu
Uzm. Dr. İrem GÜLER ÖZGÜR	Yozgat Şehir Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Yozgat
Prof. Dr. Hacer Fulya GÜLERMAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Gastroenteroloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Korcan Emre GÜLTEKİN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Raziye Şule GÜMÜŞTAKIM	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Kahramanmaraş
Öğr. Gör. Dr. Fatih GÜNAY	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Mehmet GÜNDÜZ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara Bilkent Şehir Hastanesi, Çocuk Metabolizma Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Özgür GÜNDÜZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Ahmet Kürşad GÜNEŞ	Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, Şanlıurfa
Dr. Öğr. Üyesi Lütfi Hakan GÜNEY	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Aşkın GÜNGÜNEŞ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Seçil GÜNHAR ARICA	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Prof. Dr. Tülay GÜRAN	Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji ve Diyabet Bilim Dalı, İstanbul
Uzm. Dr. Enes GÜRÜN	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Şirin GÜVEN	Sancaktepe Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜVEN	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Gastroenteroloji Bilim Dalı, Trabzon
Uzm. Dr. Mehmet GÜVEN	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Diyarbakır
Uzm. Dr. Hakan GÜVENİR	Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Alerji ve İmmünoloji Kliniği, Malatya
Uzm. Dr. Hatice GÜZELKÜÇÜK AKAY	Bolu İzzet Baysal Devlet Hastanesi, Kulak Burun Boğaz Bölümü, Bolu
Doç. Dr. Nilüfer GÜZOĞLU	Doğu Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Neonatoloji Bilim Dalı, Gazimağusa, KKTC
Doç. Dr. Tuba HACİBEKİROĞLU	Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Sakarya
Prof. Dr. Bülent HACİHAMDİOĞLU	İstinye Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji Bölümü, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet HAMAMCI	Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Yozgat
Dt. Dilek HANÇERLİOĞULLARI	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Endodonti Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Bahattin IŞIK	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Tıp Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Selver IŞIK	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Tıbbi Onkoloji Kliniği, Erzurum

Dr. Öğr. Üyesi Sibel İBA YILMAZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Ümit Haluk İLİKLERDEN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Van
Uzm. Dr. İdris İNCE	Dr. Ersin Arslan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, Gaziantep
Uzm. Dr. Funda İNCEKARA	Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Cerrahisi Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Derya İREN AKBIYIK	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Dicle İSKENDER	Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji ve Kök Hücre Nakil Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KABALCI	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kalp ve Damar Cerrahisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Sibel KABUKÇU HACIOĞLU	Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Denizli
Doç. Dr. Birgül KAÇMAZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Tolga KALAYCI	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Van
Doç. Dr. Mahmut KALEM	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. İsmail Hakkı KALKAN	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Tıp Fakültesi, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Ankara
Prof. Dr. Füsün KALPAKLIOĞLU	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Ayşe KAMAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Kağan KAMAŞAK	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Beyin ve Sinir Cerrahisi Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Mahir KAPMAZ	Koç Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, İstanbul
Doç. Dr. Özgür KARA	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Geriatri Bölümü, Ankara
Prof. Dr. Cengiz KARA	İstinye Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji Bölümü, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Zabit KARA	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Antalya
Dr. Ömer Serkan KARA	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Betül KARAATMACA	Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Furkan Erol KARABEKMEZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KARABULUT	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erzurum Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Üroloji Kliniği, Erzurum
Doç. Dr. Gökhan KARACA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed KARADENİZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kardiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Tuba Betül KARADENİZ	Kırıkkale Yüksek İhtisas Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Bölümü, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi İrfan KARAHAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Ali Özgür KARAKAŞ	DK Estetik Plastik Cerrahi Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARAKUŞ	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Diyarbakır
Uzm. Dr. Volkan KARAKUŞ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, Muğla
Dr. Esra KARAMAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Sait KARAMAN	Manisa Şehir Hastanesi, Çocuk Alerji ve İmmünoloji Kliniği, Manisa
Uzm. Dr. Yiğitcan KARANFİL	Mersin Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Spor Hekimliği Bölümü, Mersin
Prof. Dr. Nazan KARAOĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya
Uzm. Dr. İrep KARATAŞ ERAY	Ankara Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara

xxviii Yazarlar Listesi

Uzm. Dr. Eylem KARATAY	Gaziosmanpaşa Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, İstanbul
Dr. Salih KARATLI	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Kadir KARIŞMAZ	İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Meltem KARŞIYAKA HENDEK	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Mehtap KARTAL	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, İzmir
Doç. Dr. Çiğdem Seher KASAPKARA	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Metabolizma Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Benan KASAPÖĞLU	Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. İsmail KASIM	Ankara Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Derya KAŞKARI	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi İstanbul Hastanesi, Romatoloji Anabilim Dalı, İstanbul
Uzm. Dr. Mustafa KAVAK	Görece Devlet Hastanesi, Ortopedi ve Travmatoloji Bölümü, Giresun
Uzm. Dr. Ahmet Vedat KAVURT	Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk Kardiyoloji Kliniği, Ankara
Öğr. Gör. Dr. Mustafa KAYA	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Anabilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Hasan KAYA	Ankara Şehir Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir KAYA	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Düzce
Uzm. Dr. Aysun KAYA	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji Bilim Dalı, İzmir
Uzm. Dr. Elif KAYA ÇELİK	Kızılcahamam Devlet Hastanesi, Kulak Burun Boğaz Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Hülya KAYILIOĞLU	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Kliniği, Muğla
Doç. Dr. Ayşe KEFELİ	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Tokat
Doç. Dr. Kıymet Handan KELEKÇİ	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği, İzmir
Uzm. Dr. Havva Hande KESER ŞAHİN	Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Tıbbi Patoloji Kliniği, Çorum
Doç. Dr. Mustafa Kemal KILIÇ	Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Geriatri Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Alparslan KILIÇ	Koç Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kardiyoloji Anabilim Dalı, İstanbul
Uzm. Dr. Saffet KILIÇASLAN	Düzce Atatürk Devlet Hastanesi, Kulak Burun Boğaz Bölümü, Düzce
Dr. Öğr. Üyesi Faruk KILINÇ	Fırat Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Elazığ
Doç. Dr. Merih KIZIL ÇAKAR	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji ve Kök Hücre Nakil Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Muhammet Cemal KIZILARSLANOĞLU	Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Geriatri Bölümü, Konya
Doç. Dr. Muhammed KIZILGÜL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Rukiye KIZILIRMAK	Alaca Devlet Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Çorum
Dr Öğr. Üyesi Hilal KIZILTUNÇ ÖZMEN	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyasyon Onkolojisi Anabilim Dalı, Erzurum
Prof. Dr. İlhami KİKİ	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Erzurum
Doç. Dr. Serhat KOCA	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Çocuk Kardiyoloji Bölümü, Ankara
Prof. Dr. Can Naci KOCABAŞ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Alerjisi ve İmmünolojisi Bilim Dalı, Muğla
Dr. Öğr. Görevlisi Hakan KOCAOĞLU	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Mustafa KOÇ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Ulucanlar Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göz Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Diyetisyen Nevra KOÇ	Ankara Şehir Hastanesi, Beslenme ve Diyet Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Murat KOÇ	Ankara Dr. Sami Ulus Kadın Doğum, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kalp ve Damar Cerrahisi Kliniği, Ankara

Doç. Dr. Meltem KOÇ NUZUMLALI	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, İzmir
Dr. Öğr. Üyesi Özgür KOÇAK	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Çorum
Doç. Dr. Ayşe Gül KOÇAK ALTINTAŞ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Ulucanlar Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göz Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Doruk KOÇYİĞİT	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Mahmut Bakır KOYUNCU	Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Mersin
Uzm. Dr. Adem Yasin KÖKSOY	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nefrolojisi Kliniği, Van
Doç. Dr. Mustafa KÖROĞLU	Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Afyonkarahisar
Dr. Öğr. Üyesi Dyt. Beril KÖSE	Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Ahmet KÖSE	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ortopedi ve Travmatoloji Kliniği, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KÖSEOĞLU	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Çorum
Doç. Dr. Aslı KÖŞKDERELİOĞLU	Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nöroloji Kliniği, İzmir
Uzm. Dr. Gözde KÖYCÜ BUHARİ	Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Özge KUCUR	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Eğitim Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Savaş KUDAŞ	Medifit Sporcu Sağlığı Kliniği, Osmanlıspor Futbol Kulübü, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KURT	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Burak KURT	Kastamonu İl Sağlık Müdürlüğü, Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı, Kastamonu
Doç. Dr. Ferit KUŞÇU	Adana Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Adana.
Uzm. Dr. Hamit KÜÇÜK	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Romatoloji Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Aynur KÜÇÜKÇONGAR YAVAŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk Metabolizma Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. İlknur KÜLHAŞ ÇELİK	Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Turgut KÜLTÜR	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Bilen KÜRKLÜ	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Konya
Prof. Dr. Kamile MARAKOĞLU	Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya
Uzm. Dr. Özgür MELETLİ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Samsun
Uzm. Dr. Bengi MELİKOĞLU	Ankara Şehir Hastanesi, Kulak Burun Boğaz Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Özgür MERHAMETSİZ	Yeni Yüzyıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Özel Gaziosmanpaşa Hastanesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, İstanbul
Prof. Dr. Ertan MERT	Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Mersin
Dr. Abdullah MERTER	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Özge METİN AKCAN	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Bilim Dalı, Konya
Prof. Dr. Dilşad MUNGAN	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Ajda MUTLU MIHÇIOĞLU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İstanbul Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Çocuk Kardiyoloji Bölümü, İstanbul
Uzm. Dr. Özgür Cem MÜSRİ	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. Kevser NALBANT	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara

XXX Yazarlar Listesi

Doç. Dr. Sinem NAMDAROĞLU	Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İzmir, Türkiye
Doç. Dr. Narin NASIROĞLU İMGA	Ankara Şehir Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Hakan NOMENOĞLU	Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Cerrahisi Kliniği, Ankara
Dr. Muhammet Reşat Nesim NORİSTANİ	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Düzce
Uzm. Dr. M. Melek OĞUZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Dilek OĞUZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Birhan OKTAŞ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Emel OKULU	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Neonatoloji Bilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Asburçe OLGAC	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Dr. Sami Ulus Kadın Doğum, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Metabolizma Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Oktay OLMUŞÇELİK	Bağcılar Medipol Mega Üniversite Hastanesi, Hematoloji Bölümü, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Taylan ONAT	Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Yozgat
Uzm. Dr. Yaşar Hüseyin ONGANLAR	Özel Uzm. Dr. Yaşar Hüseyin Oganlar Çocuk Sağlığı Merkezi, Ankara
Prof. Dr. Fazıl ORHAN	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk İmmünolojisi ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Trabzon
Prof. Dr. Özlem ORHAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kahramanmaraş
Dr. Öğr. Üyesi Gözde ORHAN KUBAT	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Antalya
Dr. Öğr. Üyesi Tunç OZAN	Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Elazığ
Doç. Dr. Ruhsen ÖCAL	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Ankara Hastanesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÖCAL	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Mengücek Gazi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği, Erzincan
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖĞDEN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Beyin ve Sinir Cerrahisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Ahmet ÖKTEM	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Yenidoğan Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Mustafa Ercüment ÖNDER	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Ferda ÖNER ERKEKOL	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Fatma Nur ÖZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Düzgün ÖZATLI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Samsun
Prof. Dr. Alis ÖZÇAKIR	Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Bursa
Uzm. Dr. Gamze ÖZÇİÇEK	Adana Dr. Ekrem Tok Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Adana
Dr. Öğr. Üyesi Serhat ÖZÇİFTÇİ	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Çorum
Dr. Beril ÖZDEMİR	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Adnan ÖZDEMİR	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Yılmaz ÖZDEMİR	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZDEN	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Kırşehir
Uzm. Dr. Sabri ÖZDEN	Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Samim ÖZEN	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji Bilim Dalı, İzmir

Dr. Öğr. Üyesi Didem ÖZER ETİK	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Zerrin ÖZERGİN COŞKUN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Rize
Uzm. Dr. Mehmet ÖZGEL	Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Cerrahisi Kliniği, Malatya
Doç. Dr. Özkan ÖZGÜL	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Berat Cem ÖZGÜR	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Üroloji Kliniği, Ankara
Dr. Sinan Oğuzhan ÖZHAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Murat ÖZKALE	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana Dr. Turgut Noyan Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çocuk Yoğun Bakım Bölümü, Adana
Dr. Ömer ÖZKAN	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÖZKAYA	Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Uzm. Dr. Fatma Zehra ÖZTEK ÇELEBİ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Coşkun ÖZTEKİN	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Çorum
Dr. Meryem ÖZTÜRK	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Op. Dr. Recep ÖZTÜRK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ortopedi ve Travmatoloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Mehmet ÖZTÜRK	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gemel Cerrahi Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. Ömer ÖZTÜRK	Ankara Şehir Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. İlyas ÖZTÜRK	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. İlknur ÖZTÜRK ÜNSAL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Emin PALA	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Uzm. Dr. Melih PAMUKCU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Romatoloji Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Hakan PARLAKPINAR	İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı, Malatya
Dr. Öğr. Üyesi Faruk PEHLİVANLI	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Kerem PEKBÜYÜK	Özel Ankara Güven Hastanesi, Acil Servisi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Kevser PEKER	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Selma PEKGÖR	Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Kliniği, Konya
Dr. Öğr. Üyesi Zafer PEKKOLAY	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Diyarbakır
Uzm. Dr. Gökhan PEKTAŞ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, Muğla
Dr. Mehmet Can PENÇE	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı, Ankara
Prof. Dr. Nihal PİŞKİN	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Zonguldak
Doç. Dr. Erdal POLAT	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, İstanbul
Dt. Selin POLATOĞLU	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Leyla PÜR ÖZYİĞİT	Koç Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Samed RAHATLI	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Ankara Hastanesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Tıbbi Onkoloji Bilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım Mehmet RAMAZANOĞLU	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara
Dr. Günel RASULOVA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale

xxxii Yazarlar Listesi

Prof. Dr. Esra SAATCİ	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Adana
Prof. Dr. Saadet SAĞLAM ATSU	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Nevin SAĞSÖZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Mehmet Hamdi SAKARYA	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gemel Cerrahi Kliniği, Erzurum
Doç. Dr. Yusuf Serdar SAKİN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Gastroenteroloji Bilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Ömer SALT	Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Edirne
Dr. Öğr. Üyesi Taner SARAK	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kardiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Oktay SARI	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Mert SATILMIŞ	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Ünsal SAVCI	Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Tıbbi Mikrobiyoloji Laboratuvarı, Çorum
Dr. Öğr. Üyesi Bahar SAY	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Meral SAYGUN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Engin Burak SELÇUK	İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Malatya
Prof. Dr. Turan SET	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Trabzon
Dr. Belma SEVİM	Erzurum Bölge Eğitim Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Can SEVİNÇ	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, Erzurum
Doç. Dr. Ömür Gökmen SEVİNDİK	Medipol Üniversitesi Bağcılar Medipol Mega Hastanesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Suat SİNCAN	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Selda SONGUR DAĞLI	Ahi Evran Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Kırşehir
Dr. Murat SONKAYA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Hikmet SOYLU	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bölümü, Kırşehir
Doç. Dr. Şadan SOYYIĞIT	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Cemil Işık SÖNMEZ	Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Düzce
Dr. Gizem SUNA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Mustafa SUNGUR	Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Üroloji Kliniği, Çorum
Uzm. Dr. Özlem SUVAK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Dr. Aral SÜRMEİ	Medikal Arama Kurtarma Derneği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Banuhan ŞAHİN	Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Amasya
Dr. Öğr. Üyesi Burç Esra ŞAHİN	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Kırşehir
Doç. Dr. Ercan ŞAHİN	Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Zonguldak
Uzm. Dr. Günay ŞAHİN DALGIÇ	Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Romatoloji Bilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Mahir ŞAHİN	Özel Ankara Güven Hastanesi, Acil Servisi, Ankara
Uzm. Dr. Mustafa ŞAHİN	Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Tıbbi Biyokimya Laboratuvarı, Çorum
Dr. Öğr. Üyesi Serdar ŞAHİN	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Kırşehir
Uzm. Dr. Tuğçe ŞAHİN ÖZDEMİREL	Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim Araştırma Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Kliniği, Ankara
Dr. Yunus Emre ŞEN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Kırıkkale

Doç. Dr. Atilla ŞENAYLI	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Ziya ŞENCAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. İrfan ŞENCAN	Ankara Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Mehmet ŞENCAN	Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Sivas
Doç. Dr. Tijen ŞENGEZER	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Yavuz ŞİMŞEK	Özel Doç. Dr. Yavuz Şimşek Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, Kırıkkale
Doç. Dr. Zahide ŞİMŞEK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Eda ŞİMŞEK	Kayseri Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kulak Burun Boğaz, Kayseri
Doç. Dr. Vedat ŞİMŞEK	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kardiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Op. Dr. Timuçin ŞİPAL	Tekirdağ Çerçezköy Devlet Hastanesi, Üroloji Kliniği, Tekirdağ
Uzm. Dr. Sercan TAK	Ankara Dr. Sami Ulus Kadın Doğum, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kalp ve Damar Cerrahisi Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Aysel TAKTAK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nefrolojisi Kliniği, Diyarbakır
Prof. Dr. Lut TAMAM	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana
Uzm. Dr. Serdar TANAS	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. Ümit Ayşe TANDIRCIOĞLU	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Neonatoloji Bilim Dalı, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim TAŞ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çanakkale
Uzm. Dr. Burak Mustafa TAŞ	Kırıkkale Yüksek İhtisas Hastanesi, Kulak Burun Boğaz Bölümü, Kırıkkale
Doç. Dr. Kenan TAŞTAN	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Aysun TEKELİ TAŞKÖMÜR	Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Amasya
Doç. Dr. Oğuz TEKİN	Aile Hekimliği Uzmanı, Emekli Öğretim Üyesi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEKİN	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Adana
Prof. Dr. Umut TEKİN	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Özlem TEKİN	Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Deri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Fatih TEKİN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Atakan TEKİNALP	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, İç hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Konya
Dr. Büşra TEMİZ	Pamukova İlçe Devlet Hastanesi, Sakarya
Uzm. Dr. Ayetullah TEMİZ	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gemel Cerrahi Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. İlyas TENLİK	Ankara Şehir Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Hatice TERZİ	Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Sivas
Doç. Dr. Cihan TOĞRUL	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Çorum
Doç. Dr. Anıl TOMBAK	Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Mersin
Dr. Öğr. Üyesi İsmail TOPAL	Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Erzincan
Dr. Öğr. Üyesi Ömer TOPDAĞI	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Erzurum
Uzm. Dr. Şule TOPRAK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Hematoloji-Onkoloji Kliniği, Ankara

xxxiv Yazarlar Listesi

Uzm. Dr. Özge TOPTAŞ DEDEOĞLU	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Eğitim Kliniği, Ankara
Dr. Şerife Şeyma TORGUTALP	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Prof. Dr. Şükrü TORUN	Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü, Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı, Eskişehir
Doç. Dr. Müge TOYRAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Ayça TÖREL ERGÜR	Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Endokrinoloji Bilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Devrim TUĞLU	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Tuğba TULACI	Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi, Kulak Burun Boğaz Bölümü, Balıkesir
Dr. Öğr. Üyesi Kamil Gökçe TULACI	Balıkesir Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Balıkesir
Uzm. Dr. Ayşegül TUNA	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Dyt. Pırıl TUNCA	Ankara Şehir Hastanesi, Genel Hastane Klinik Nutrisyon Ünitesi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Kutsi TUNCER	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Erzurum
Dr. Öğr. Üyesi Serhat TUNÇ	Kafkas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kars
Uzm. Dr. Özgül TUNÇ AKBAŞ	Osmaniye Özel Korumak Hastanesi, Yenidoğan Kliniği, Osmaniye
Uzm. Dr. Belma Özlem TURAL BALSAK	Ankara Şehir Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. İrem TURGAY YAĞMUR	Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Burhan TURGUT	Namık Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Hatay
Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. E. Zeynep TUZCULAR VURAL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul
Uzm. Dr. Murat TÜRK	Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Kayseri
Uzm. Dr. Sinan TÜRKKAN	Ankara Şehir Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Bölümü, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Ercan TÜRKMEN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı, Samsun
Dr. Öğr. Üyesi Ali TÜRKYILMAZ	Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Endodonti Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Bekir UÇAN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Engin UÇAR	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Meltem UĞRAŞ	Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Gastroenteroloji Bilim Dalı, İstanbul
Doç. Dr. Kader UĞUR	Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Elazığ
Uzm. Dr. Mehmet Can UĞUR	Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hematoloji Kliniği, İzmir
Prof. Dr. Mehmet UĞURLU	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Dr. Murat ULUCAN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet UNAL	Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Dermatoloji Anabilim Dalı, Konya
Dr. Mustafa UTLU	Erzurum Bölge Eğitim Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. Melahat UZEL ŞENER	Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Aslıhan UZUN	Ordu Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göz Kliniği, Ordu
Dr. Furkan UZUN	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Kocaeli
Uzm. Dr. Dilber ÜÇÖZ KOCAŞABAN	Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Tıp Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Hatice KÜÇÜKCERAN	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya

Prof. Dr. Bülent ÜLKAR	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara
Doç. Dr. Özlem ÜNAL	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk Metabolizma Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ÜNAL	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Muğla
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Derya ÜNAL ERDOĞDU	Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Kliniği, İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem ÜNAL KANTEKİN	Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kliniği, Kayseri
Uzm. Dr. Gülbahar ÜRÜN UNAL	Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya
Prof. Dr. Yusuf ÜSTÜ	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Yusuf ÜSTÜN	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Gonca Handan ÜSTÜNDAĞ	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Gastroenteroloji Bilim Dalı, Zonguldak
Dr. F.M. Volker VEITL	Nutritional Physiology, Medical Nutrition, Avusturya
Dr. Öğr. Üyesi Özge VERGİLİ	Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi Bölümü, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Özge VURAL	Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Hematoloji Bilim Dalı, Afyonkarahisar
Dr. Öğr. Üyesi Sevilay VURAL	Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Yozgat
Uzm. Dr. Nalan YAKICI	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk İmmünolojisi ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Trabzon
Dr. Öğr. Üyesi Selim YALÇIN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Tıbbi Onkoloji Bilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Mehmet Muhittin YALÇIN	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Fatma YALÇIN MÜSRİ	Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Tıbbi Onkoloji Kliniği, Erzurum
Uzm. Dr. Melda Pelin YARGIÇ	Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Konya
Uzm. Dr. Sevgi YAŞAR DURMUŞ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Mehmet YAVUZ	İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, İzmir
Uzm. Dr. Özlem YAYICI KÖKEN	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Eğitim Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Fatma YAZILITAŞ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nefroloji Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Duygu YENGİL TACİ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Mahmut İlkin YERAL	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Bayram YEŞİL	Ankara Şehir Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Turan Hilmi YEŞİL	Özel Lokman Hekim Akay Hastanesi, Romatoloji Bölümü, Ankara
Dr. Ömer YEŞİLYURT	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Acil Tıp Anabilim Dalı, Kırıkkale
Dr. Öğr. Üyesi Engin YILDIRIM	Hitit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Çorum
Uzm. Dr. Duygu İlke YILDIRIM	Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Konya
Dr. Tuğrul YILDIRIM	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, Ankara
Uzm. Dr. Sedat YILDIZ	Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Uzmanı, Özel Muayenehane, Isparta
Doç. Dr. İnsu YILMAZ	Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Bilim Dalı, Kayseri
Dr. Öğr. Üyesi Özkan YILMAZ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Van

xxxvi Yazarlar Listesi

Dr. Öğr. Üyesi Tarık Eren YILMAZ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Şehir Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Erdal YILMAZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Elif YILMAZ	Amasya İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı, Halk Sağlığı Uzmanı, Amasya
Uzm. Dr. Kemalettin YILMAZ	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Tuğba YILMAZ	Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, Aile Hekimliği Birimi, Ankara
Dr. Burak YILMAZ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Prof. Dr. Mehmet YILMAZ	Gaziantep SANKO Üniversitesi Tıp Fak. İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Hematoloji Bilim Dalı, Gaziantep
Uzm. Dr. Özge YILMAZ TOPAL	Ankara Şehir Hastanesi, Çocuk İmmünoloji ve Alerji Hastalıkları Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Yunus YILMAZSOY	Bolu İzzet Baysal Devlet Hastanesi, Radyoloji Bölümü, Bolu
Uzm. Dr. Tuğçe Nur YİĞENOĞLU	Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi Hematoloji ve Kök Hücre Nakli Kliniği, Ankara
Uzm. Dr. Halise YOLLI	Lokman Hekim Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü, Ankara
Uzm. Dr. Ahmet YOZGAT	Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Ercan YUVANÇ	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Uzm. Dr. Hüsnüye YÜCEL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi, Ankara
Doç. Dr. Mahmut YÜKSEL	Ankara Şehir Hastanesi, Gastroenteroloji Kliniği, Ankara
Doç. Dr. Arif YÜKSEL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, İzmir
Prof. Dr. Bülent Cavit YÜKSEL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Şehir Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara
Prof. Dr. Deniz YÜKSEL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Sami Ulus Kadın Doğum Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Nöroloji Eğitim Kliniği, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ZENGİN	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Patoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale
Doç. Dr. Güzin ZEREN ÖZTÜRK	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, İstanbul

ANA KISIM I

AİLE HEKİMLİĞİ

Ana Kısım Editörü: Adem ÖZKARA

1. Aile Hekimliğinde Genel Konular
2. Aile Hekimliğinde Özel Konular
3. Aile ve Aile Hekimi
4. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları
5. Aile Hekimliğinde Girişimsel İşlemler

Wonca-Avrupa Aile Hekimliği Tanımı

Hilal AKSOY, Fusun İGDE ARTIRAN

Avrupa ve Kuzey Amerika’da on dokuzuncu yüzyıl genel pratisyenlik çağı iken yüzyılın sonlarına doğru temel branşlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Modern tıp eğitiminin çok önemli dönüm noktalarından birisi olan, 1910 tarihli Flexner reform önerileri ile 1910-1930 yılları arasında gerçekleşen uzmanlaşma çağı için gerekli koşullar oluşmuştur. Tıbbın bölümlere ayrılmasının ve teknolojiye verilen önemin hasta-hekim iletişimde bozulma gibi ciddi etkileri olmuş, Flexner 1930 yılında tıp eğitimi reformuyla kazanılanların yanında kaybedilenlerin de olduğunu ifade etmiştir. Uzmanlaşma çağının doruk noktasına ulaşması ile birlikte hekim hasta ilişkisi, hekim hastalık ilişkisi haline gelmiş, bütüncül yaklaşım kaybolmaya başlamıştır. Ayrıca savaşlar nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntılar sağlık alanında da kendini göstermeye başlamış, sınırlı kaynakların daha verimli kullanılması savunulmuş, yeni ilkeler belirlenmiştir. Bunlar; kullanılan teknoloji ve işletme maliyetinin ülke olanaklarına uyumlu olması, kişiye; koruyucu, ayakta ve evde tedavi hizmetlerin bütüncül olarak verilmesi ve kuruluşlar arası sevk zincirinin uygulanması gerektiği şeklinde düzenlenmiştir. Bütün bu ihtiyaçların karşılanması adına yeni bir hekim tipine doğan gereksinim fark edilmeye başlanmıştır. Ancak yeni pratisyenlerin eskisinden farklı olacak şekilde özel bir eğitimi olan, ayrılmış ve yeterlilikleri tanımlanmış uzmanlar olması gerektiği düşünülmüştür.

Bu bağlamda 1966 yılında yayınlanan Millis ve Willard raporlarında mezuniyet sonrası eğitimin gerekliliği ve “aile hekimliği” adında yeni bir uzmanlık dalına olan ihtiyaç vurgulanmıştır. “Aile hekimliği /genel pratisyenlik” 1960-70’lerde resmi bir tıbbi disiplin olarak ortaya çıktığı andan itibaren kendini tanımlamak için yoğun çaba harcamıştır.

1974 yılında Hollanda’da Avrupa Aile Hekimleri Eğitimi toplantısında Leeuwenhorst grubu tarafından genel pratisyen/aile hekimi tanımı “*Genel pratisyen, yaş, cinsiyet ve rahatsızlık ayrımı yapmaksızın bireylere, ailelere ve bir sağlık birimine bağlı nüfusa kişisel ve sürekli birinci basamak sağlık bakımı sunan tıp fakültesi mezunudur*” şeklinde yapılmıştır. Bu tanıma göre aile hekiminin amacı erken tanı koymak, sağlık ve rahatsızlık durumlarını de-

ğerlendirirken fiziksel, psikolojik ve toplumsal etkenleri aynı anda dikkate almaktır. Aile hekimi kendisine sunulan her soruna ilişkin ilk kararları verir, kronik, yineleyen ya da terminal dönem rahatsızlıkları olan hastaların sürekli yönetim sorumluluğunu üstlenir. Tedavi, koruma ve eğitim yoluyla nasıl ve ne zaman hastalarının ve ailelerinin sağlığını geliştirme girişimlerinde bulunabileceğini bilir. Ayrıca topluma karşı da mesleki sorumluluğu olduğunu kabul eder.

Leeuwenhorst’u izleyen, Dünya Aile Hekimliği Birliği (WONCA) 1991 ve Olesen 2000 tanımları, kökenlerini büyük ölçüde Leeuwenhorst tanımından almaktadır.

Tanım, disiplinin temel içeriği üzerine bir tartışma için iyi bir başlangıç noktası olarak düşünülebilir. Bu temel içerikten disiplinin sahip olması gereken araştırma, eğitim, öğretim ve kalite güvencesi boyutları, birbirleri arasında doğrudan bağlantı kuracak şekilde türetilir. Birinci basamak sağlık hizmetleri, etkinliği, verimliliği ve sağlık eşitsizliklerini azaltma yetenekleri nedeniyle geliştirilmelidir. Aile hekimliğinin temel mesleki yeterlikleri açıkça tanımlanmalı ve akademik olarak öğretilmelidir. Öğretim ve eğitim, günlük klinik uygulamaların yanı sıra teori ve araştırmaya da dayanmalıdır.

Ayrı bir tıp disiplini olan aile hekimliği ile ilgili tanımlardan en önemlisini 1991 yılında WONCA yapmıştır. Bu tanıma göre genel pratisyen veya aile hekimi, tıbbi bakım talebinde bulunan her bireye kapsamlı bakım sağlamaktan ve gerektiğinde diğer sağlık personelinin de hizmet sağlaması için gerekli düzenlemeleri yapmaktan birinci derecede sorumlu olan doktor olarak tarif edilmiştir. WONCA’nın yaptığı tanıma göre aile hekiminin özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Kapsayıcı bakım
- Hastaya yönelim
- Aileye odaklanma
- Hekim/hasta ilişkisi
- Diğer hizmetlerle eşgüdüm sağlama
- Savunmanlık
- Ulaşılabilirlik ve kaynak yönetimi

1972 yılında kurulan WONCA'nın bölgesel kolu olan WONCA-Avrupa (Avrupa Aile Hekimliği / Genel Pratisyenlik Birliği) Avrupa'da aile hekimliği disiplini için bilimsel liderlik özelliği taşımaktadır. WONCA-Avrupa'yı 30 Avrupa ülkesinden katılan üyeler oluşturmaktadır. Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği'nin WONCA ve WONCA-Avrupa üyeliği ise 2003 yılında başlamıştır.

WONCA-Avrupa 2002 yılında disiplinin farklı özelliklerini sunan aile hekimliği / genel pratisyenlik tanımını "*Kendine özgü eğitim içeriği, araştırması, kanıt temeli ve klinik uygulaması olan akademik ve bilimsel bir disiplin ve birinci basamak yönelimli klinik bir uzmanlıktır*" şeklinde yapmıştır.

WONCA çerçevesi, aile hekimliğinin temel özelliklerini, aile hekimliğinde uzmanın rol tanımını ve sahip olunması gereken yetkinlikleri tanımlar. Disiplininin bu özellikleri, her aile hekiminin ihtiyaç duyacağı becerilerle ilgilidir ve uzmanlık eğitim müfredatının yapılandırılmasında temel olmalıdır. Aile hekimi olmak için uzmanlaşılması gereken altı temel yetkinlik alanı/çekirdek yeterlilikler ve her hekimin sahip olması gereken üç zorunlu/temel yaklaşım/tavır gruplandırılmıştır. Müfredat yapılandırılırken altı yetkinlik alanı belirlenmiş öğrenim hedeflerine/çıktılarına bölünmüştür. Söz konusu öğrenim hedefleri de bir aile hekimliği uzmanının sahip olması gereken on bir (WONCA 2011 tanımıyla on iki) temel özelliği tanımlamaktadır.

Aile hekimliğine özgü, ustalaşılması gereken altı çekirdek yeterlilik ve bu yeterlilikler kapsamında yer alan 12 temel özellik aşağıda açıklandığı gibidir (**Şekil 1**):

- 1. Kişi merkezli bakım (1,2, 3, WONCA 2011 tanımıyla birlikte 12)**
 - 1) Bireye; ailesini ve yaşadığı toplumu da değerlendirerek kişi merkezli yaklaşım çerçevesinde hizmet sunar.
 - 2) Kendine özgü bir hastayla görüşme süreci vardır. Bu süreç, etkili bir iletişimle doktor ve hasta arasında zaman içinde gelişen bir ilişki kurulmasını sağlar.
 - 3) Sağlık hizmetlerinin hastanın gereksinimleriyle belirlenen sürekliliğini sağlamaktan sorumludur.
- 12) Ortak karar alma süreciyle hastanın güçlenmesini teşvik eder (WONCA, 2011 tanımıyla birlikte)**
- 2. Toplum yönelimli olma (4)**
 - 4) Toplumun sağlığı için özel bir sorumluluk üstlenir.
- 3. Özgün problem çözme becerileri (5, 6)**
 - 5) Rahatsızlıkların toplum içindeki prevalans ve insidansının belirleyici olduğu özgün bir karar verme süreci mevcuttur.
- 6) Hastaların akut ve kronik sağlık sorunlarını aynı anda yönetir.

4. Kapsamlı yaklaşım (7, 8)

- 7) Gelişiminin erken evresinde henüz ayrılaşmamış bir şekilde ortaya çıkan ve ivedi girişim gerektirebilen rahatsızlıkları yönetir.
- 8) Uygun ve etkili girişimlerle sağlık ve iyilik durumunu geliştirir.

5. Birinci basamak yönetimi (9, 10)

- 9) Sağlık sistemiyle ilk tıbbi temas noktasını oluşturma: Aile hekimi hizmet almak isteyenlere açık ve sınırsız bir giriş sağlar; yaş, cinsiyet ya da kişinin başka herhangi bir özelliğine bakmaksızın tüm sağlık sorunlarıyla ilgilenir.
- 10) Sağlık kaynaklarının etkili kullanımını sağlama: Aile hekimi bireylere sunulan bakımı koordine ederek, birinci basamakta diğer sağlık çalışanlarıyla birlikte çalışarak ve gerektiğinde hasta adına üstlendiği savunuculuk göreviyle diğer uzmanların sunduğu hizmetlerle teması yöneterek yapar.

6. Bütüncül yaklaşım-modelleme (11)

- 11) Sağlık sorunlarını fiziksel, ruhsal, toplumsal, kültürel ve varoluşsal boyutlarıyla ele alır.

Çekirdek yeterlilikleri uygularken, her hekimin olduğu gibi aile hekiminin de sahip olması gereken üç kişisel özellik, çalışma ortamındaki yeterlilikleri sağlama yeteneğini etkileyen faktörler olarak düşünülmektedir:

1. **Bakımın bağlamsal yönleri;** çalışılan ortam, çalışma koşulları, toplum, kültür, finansal ve düzenleyici çerçeveler, iş yükünün ve uygulama tesislerinin etkisi ve bunun bakım kalitesini nasıl etkileyebileceği düşünülerek, kişi, aile, toplum ve kültürleri arasındaki bağlantısal ilişkileri kullanmak,
2. **Bakımın tutumsal yönleri;** sahip olunan tutum ve yetenekler hakkında farkındalık; klinik pratiğin etik yönleri; iş ve özel hayat arasında iyi bir denge sağlamak,
3. **Bakımın bilimsel yönleri;** yapılan uygulamalara eleştirel ve kanıt temelli bir yaklaşım benimsemek ve bunu sürekli öğrenerek ve kalite geliştirme yoluyla sürdürmek,

Aile hekimliği uzmanı bu yeterliliklerini klinik görevler, hastalarla iletişim ve çalıştığı merkezin yönetiminde de göstermelidir.

Avrupa ülkeleri tarafından ortak bir yaklaşımla ortaklaşa geliştirilen Genel Pratisyenlik/Aile Hekimliği'ni oluşturan bu temel unsurlar, dünyadaki tüm ülkeler için kaynak teşkil etmektedir.

Avrupa'da, aile hekimliği disiplininin eğitim ve öğrenim alanında gelişimine odaklanmış EURACT (The European Academy of Teachers in General Practice) çalışma grubu tarafından 2005 yılında yapılan WONCA-Avrupa tanımında küçük değişikliklerle hastanın

bakım sürecindeki yeri üzerinde duran güncel bir versiyon önerilmiş, fakat bu versiyonda aile hekimliği uzmanının özelliklerinde ve çekirdek yeterliliklerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

2011 yılında ise mevcut tanımda hastanın güçlendirilmesi üzerine vurgu yapılmış, “Hastanın güçlendirilmesini teşvik eder” maddesi 12. özellik olarak WONCA-Avrupa tarafından aile hekiminin temel özellikleri arasına eklenmiştir. Bu madde aile hekimliği uzmanlarının çekirdek yeterliliklerinden olan “kişi merkezli bakım” kapsamına alınmıştır. Aile hekimliği, hastanın güçlendirilmesi ve öz yönetimini teşvik etmek için stratejik bir konumdadır. Devamlı bakım, multidisipliner yaklaşım, güvene ve özel bir konsültasyon sürecine dayalı güçlü bir ilişki ve kişi merkezli bakım hastayı güçlendirmeyi amaçlayan devamlı eğitim sürecinin başlangıç noktasıdır.

Aile hekimlerinin 2011 yılında güncellenmiş tanımına göre; “Aile Hekimleri/Genel Pratisyenler, disiplinin ilkelerine göre eğitilmiş uzman hekimlerdir. Esas olarak yaş, cinsiyet ve rahatsızlık ayrımı yapmaksızın, tıbbi bakım arayan her bireye kapsamlı ve sürekli bakım sağlamadan sorumlu kişisel doktorlardır. Bireylere kendi aileleri, topluları ve kültürleri ortamında hizmet sunarlar; bunu yaparken her zaman hastalarının bağımsız kişiliklerine saygı duyarlar. Ayrıca topluma karşı da mesleki sorumluluk taşırlar. Rahatsızlıklarının yönetimini hastalarıyla görüşürken, yineleyen temaslarla oluşan bilgi birikimini ve güveni kullanarak fiziksel, ruhsal, toplumsal, kültürel ve varoluşsal etkenleri birlikte değerlendirirler. Aile Hekimleri/Genel Pratisyenler mesleki görevlerini, sağlığı geliştirerek, hastalıkları önleyerek,

sağaltım, bakım ya da rahatsızlıklarda hafifleme sağlayarak, hasta güçlendirilmesini ve öz yönetimi teşvik ederek yerine getirirler. Bu, sağlık gereksinimlerine ve hizmet sundukları toplumun var olan kaynaklarına göre ve gerektiğinde bu hizmetlere ulaşmada hastalara yardımcı olarak ya doğrudan kendisi tarafından ya da diğer meslek çalışanlarının hizmetleri aracılığıyla gerçekleştirilir. Aile hekimleri etkili ve güvenli hasta bakımı için, kendi becerilerini, kişisel yaşamlarındaki denge ve değerleri sürdürme ve geliştirme sorumluluğunu üstlenmek zorundadırlar. Diğer sağlık profesyonellerinde olduğu gibi hizmet ve organizasyonu, hasta güvenliğini, sundukları bakımdan kaynaklanan memnuniyeti devamlı olarak izleme, sürdürme ve eğer gerekliyse klinik yönlerini geliştirmek zorundadır”.

Çekirdek yeterlilikler ve temel özellikler arasındaki ilişki disiplini karakterize eder ve uzmanlığın karmaşıklığını vurgular. Eğitim, araştırma ve kalite geliştirme için ilgili gündemlerin oluşturulmasına rehberlik etmesi ve yansıtılması gereken bu karmaşık ilişkidir. İsviçre aile hekimliği koleji tarafından üretilen WONCA Ağacı (gözden geçirilmiş 2011 versiyonu) bu ilişkiyi açıkça göstermektedir (Şekil 1).

Sonuç olarak; WONCA-Avrupa tanımı, akademik disiplin olarak aile hekimliğini özetlemekte ve aile hekimlerinin ihtiyaç duyduğu çekirdek yeterlilikleri ve temel özellikleri tarif etmektedir. Söz konusu temel özellikler sağlık bakım sistemlerinden bağımsız olup, genel olarak ülkeler için uygulanabilir ve sağlık hizmet sistemi bağlamında ulusal yorumlama için bir temel oluşturur. Ayrıca, eğitimin yanı sıra araştırma ve kalite geliştirme konularında da yol gösterici olabilir.

Şekil 1. WONCA-Avrupa aile hekimliği tanımı: çekirdek yeterlilikler ve temel özellikler (WONCA, 2002/2011)

KAYNAKLAR

1. Flexner A. The Flexner report on medical education in the United States and Canada. 1910; 58.
2. Saultz JW. An Overview and History of The Specialty of Family Practice. New York: : McGraw-Hill; 2000.
3. McWhinney I, Freeman, T. Aile Hekimliği. 1 ed. Dilek G, editor. İstanbul: Medikal Akademi Yayıncılık; 2012.
4. Millis J, (chairman). The graduate education of physicians: the report of the citizens commission on graduate medical education. Chicago, Illinois. : American Medical Association; 1966.
5. Willard R, (chairman). Meeting the challenges of family practice Report of the Ad Hoc Committee on Education for Family Practice of the council on Medical Education. Chicago, Illinois: American Medical Association; 1966.
6. Aktürk Z, Dağdeviren N. Aile hekimliğinin kilometre taşları: Millis ve Willard raporları. Anadolu Ofset. İstanbul: Türkiye aile hekimliği Uzmanlık Derneği Yayınları; 2004.
7. Leeuwenhorst W. Statement by a Working Party of The Second European Conference (1974). J Royal College of General Practitioners 1977; 27: 117.
8. Olesen F, Dickinson J, Hjortdahl P. General practice—time for a new definition. BMJ 2000; 320: 354-7.
9. The Role of the General Practitioner / Family Physician in Health Care Systems: a statement from WONCA 1991 [Erişim adresi: http://www.globalfamilydoctor.com/publications/Role_GP.pdf].
10. WONCA Europe. The European Definition of General Practice/Family Medicine. Erişim yeri: www.euract.org 2002 [Erişim adresi: <http://www.woncaeurope.org/sites/default/files/documents/WONCA%20definition%20Turkish%20version.pdf>].
11. WONCA (World Organization of Family Doctors) The European Definition of General Practice / Family Medicine. Spain: WHO Europe Office; 2011.

Tuğba YILMAZ

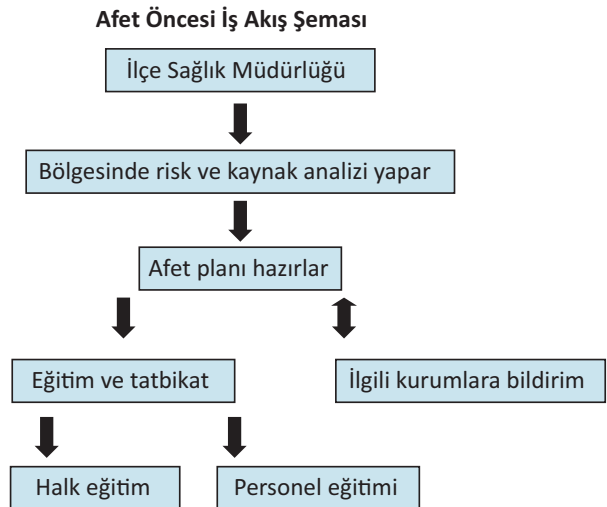
Aile hekimliği uzmanlığının görev tanımları klinisyen, araştırmacı, eğitici ve yönetici aile hekimi olarak dört başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bu görev tanımlarından biri olan yönetici aile hekiminin görevi hasta kayıtları ve raporlarının oluşturulmasını, mesleki hak, görev ve sorumlulukların bilinmesi ve yerine getirilmesini, personel yönetimini, kaynakların etkin yönetimini, kriz ve afet yönetimini kapsamaktadır. Ayrıca Amerika Aile Hekimliği Akademisi, aile hekimliği müfredatında yer alması için Afet Tıbbı'nı önermiş ve konunun önemi üzerinde durmuştur. Bununla birlikte dünya aile hekimlerinin çatı örgütü olan WONCA'nın özel ilgi grupları arasında 2015 yılından beri "Afet Tıbbı Özel İlgi Grubu (Special Interest Group on Conflict & Catastrophe Medicine)" bulunmaktadır. Türkiye'de de birinci basamak sağlık hizmetleri ile alakalı kitap ve yönetmeliklerde acil durum ve afet yönetimlerinde aile hekimlerinin rolleri tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar bize kriz ve afet yönetiminin aile hekimliğinin önemli bir görevi olduğunu ve aile hekiminin bu konuya yönelik gereken bilgi ve yetenekle donanması gerektiğini göstermektedir. Nitekim bu konuda yapılan bir araştırma aile hekimliği asistanlarının konu hakkında donanımlı olmak istedikleri ve aile hekimlerine afetlerde önemli görevler düşmesi gerektiğini düşündükleri ortaya koyulmuştur.

Afetler çoğunlukla ani olarak ortaya çıkan, çevre ve canlılar üzerindeki negatif etkileriyle meydana geldikleri yerlerin ya da ülkelerin tek başlarına karşılayamayacakları, dış yardıma ihtiyacın duyulduğu büyük kitlesel olaylar olarak tanımlanır (deprem, sel, savaş, salgın vb.). Fakat gerekli önlemler alınarak, uygun kurtarma ve müdahale yöntemleri ile afetler sonucu meydana gelen hasarlar en aza indirilebilir. Bir afet olayını izleyen ve bir sonraki afete kadar birbirini takip eden afete müdahale, iyileştirme, yeniden inşa, zarar azaltma ve afete hazırlık aşamalarının hepsi "Afet Yönetim Süreci"ni oluşturmaktadır. Yani bu süreç afet öncesi, sırası ve sonrası dönemlerini kapsamaktadır. Bu süreçteki her evrede yapılan çalışmaların başarısı büyük oranda bir sonraki evredeki çalışmaların başarısını etkilemektedir. Dolayısıyla afet yönetimi bütüncül bir yapıya sahiptir. Bütünlük afet yönetim şeklinde ifade edilen bu sürecin en önemli yönetilmesi gereken unsuru ise sağlıktır. Sağlıkta afet yönetimindeki en önemli safha ise afet öncesindeki risk yönetimi bölümüdür.

Afet yönetiminde etkin ve verimli olabilmek için ortak bir dilin kullanılması oldukça önemlidir. Afet ile ilgili her bir terimin ilgili literatürlerde yüzlerce tanımı bulunmaktadır. Ancak tanımların farklı olması bir dizi anlam ve algı karmaşıklığına sebep olabilmektedir. Bu durumu engellemek ve ortak bir dil kullanılması adına Türkiye'de Afet Yönetiminin üst kuruluşu olan Acil Durum ve Afet Başkanlığı (AFAD) öncülüğünde "Açıklanmalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü" hazırlanmıştır. Güncel olan bu sözlük ilgili alandaki uzman ve akademisyenlerden oluşan geniş bir komisyon tarafından uzun çalışmalar neticesinde oluşturulmuştur. Bu alanda yapılacak çalışmalarda ortak dilin kullanılmasına katkı sağlaması açısından önemli olduğu için tanımlamalar bu kaynaktan alınmıştır. Buna göre;

Afette risk yönetimi: "Ülke, bölge, kent veya yerleşme birimi ölçeğinde tehlike ve riskin belirlenmesi, analizi, riskin azaltulabilmesi için imkân, kaynak ve önceliklerin belirlenmesi, politika ve stratejik plan ve eylem planlarının hazırlanması ve yaşama geçirilmesi sürecini" ifade eder. Risk yönetimi daha çok afet öncesindeki hazırlık dönemi olarak düşünülebilir. Sağlıkta afet yönetiminde ilgili sürecin birinci basamak sağlık hizmetlerindeki yansımaları ise **Şekil 1**'de gösterilmektedir.

Afet öncesi iş akış şemasında görüldüğü gibi risk yönetimi için risk ve kaynak analizinin yapılması ge-

Şekil 1. Afetlerde Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri Hazırlık Dönemi (5 numaralı kaynağa göre uyarlanmıştır)

rekmedir. Halkın ve personelin bir takım eğitim ve tatbikatlardan geçirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Aile hekimleri bölgesinde risk değerlendirmesi yaparak, halka ve birlikte çalıştığı personele eğitimler vererek ve planlamaya dâhil olarak bu sürece katkı sağlayabilmektedir. Böylelikle afetlere karşı dirençli bir toplum oluşmasına yardımcı olunur.

Kriz: “Normal düzeni bozan, toplum için olumsuz sonuçlar doğurma olasılığı bulunan fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik olayların ortaya çıkması hâlidir. Normal sistemi ve toplumun temel değerlerini önemli ölçüde tehdit eden, zaman baskısı ve stres altında önemli kararlar almayı gerektiren durumları kapsamaktadır”.

Afette kriz yönetimi ise: “Kriz hâli şartları süresince uygulanan, durumu normale döndürmeyi amaçlayan geçici bir yönetim biçimidir. Afet yönetiminden farkı, sürekliliğinin olmaması, belirli bir zamanla sınırlı bulunması, krizi gerektiren olay ve nedenler kalktığında sona ermesidir”.

Afet yönetimi; hazırlık, müdahale, iyileştirme, yeniden inşa bölümlerinden oluşmakla birlikte sürdürülebilir bir kalkınma ile sürdürülebilir afet yönetimi ve bütünlükli afet yönetiminin sağlanabilir. Böylelikle ülkeler ve milletler afetleri ve krizleri kendi lehine çevirebilecek ve gelişim için birer fırsata dönüşürebileceklerdir. Kriz yönetimi ise müdahale bölümünü kapsamaktadır. Müdahale bölümü; afet ve acil durumlarda can kurtarma, sağlık, iaşe, güvenlik, mal ve çevre koruma, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerini kapsamaktadır ve afetin olduğu an itibarıyla başlayan evredir. Arama-kurtarma, ilk yardım, tıbbi sağlık, gıda, barınma, giyim, su ve arıtma temini hizmetleri gibi halkın en acil ihtiyaçlarının karşılanması, hasar tespiti, yardım kaynaklarının koordine edilmesi bu evrede sağlanır.

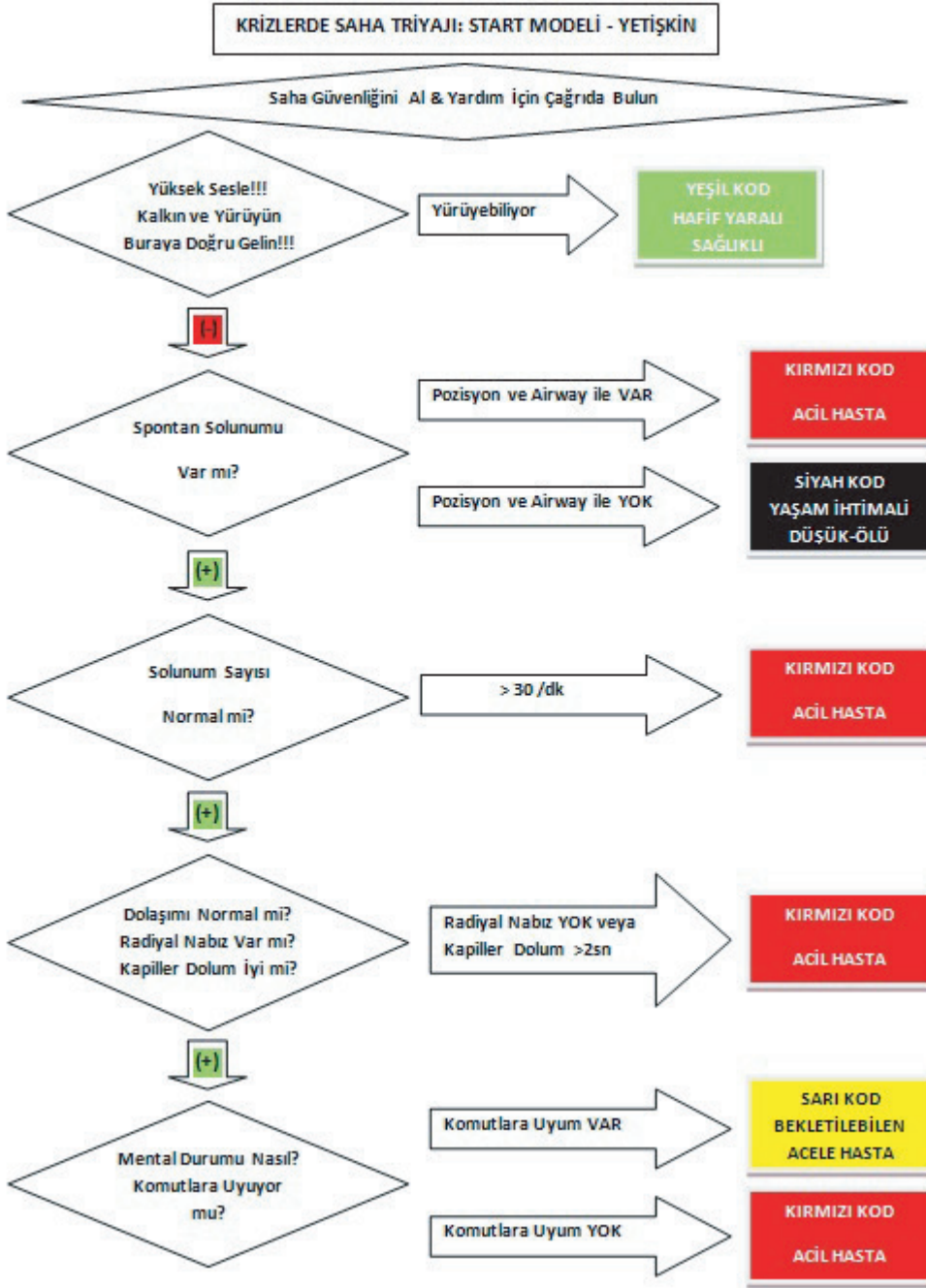
Bütün bu bilgiler ışığında bir afet yaşandığında aile hekimi olayın ilk gerçekleştiği anda, bölgesini ve hastalarını tanıması, çalıştığı aile sağlığı merkezi imkânlarını seferber edebilmesi, ilk müdahaleye dâhil olması açısından kriz yönetiminin vazgeçilmez bir ögesidir. Bölgesindeki hastalara ait kritik bilgilere ihtiyaç duyulduğunda ve bölgenin sağlamlığının devamı hususunda önemli görevler üstlenebilmektedir. Ayrıca aile hekimi triyajda aktif olarak etkin bir müdahalede ya da sevk zincirinde ulusal ya da yerel düzeyde afet yönetiminin bir parçası olmaktadır. Çünkü Türkiye’deki sağlık profesyonellerinin merkezinde olan hekimlerin yaklaşık altıda biri, birinci basamaktaki temel sağlık hizmeti sunan aile hekimleridir. Bu bağlamda aile hekimleri afet planı çerçevesinde eğitilmiş ve afetlere hazırlıklı olmalıdır. Bu konuda toplumunda farkındalığının artırılması önem taşımaktadır. Toplumun bilinçlendirilmesinde de aile hekiminin rolü büyüktür.

Triyaj, kıt kaynakların en etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve en fazla kişiye maksimum faydanın verilmesi olarak tanımlanabilir. En azından aile hekimlerinin büyük olaylarda basit triyaj konusunda bilgili ve yetkin olması beklenmektedir. Bu triyaj türü afetzedelerin mümkün olan en hızlı şekilde değerlendirildiği ve yaralıların belirli renk ve işaretler ile işaretlendiği triyajı ifade etmektedir. Bakılan parametreler ise solunum, dolaşım ve bilinç durumudur. Yardım edilemeyecek halde bulunanlar siyah, acil nakli gereken hastalar kırmızı ve nakli ertelenebilecek olan hasta grubu ise sarı kod verilerek sahadaki kriz olayının hasta ayrımı yapılmasında ilk olarak yapılan etkin bir uygulamadır. Hedeflenen ise ihtiyaç duyulan yaralıların en hızlı bir şekilde nakillerinin sağlanmasıdır. Bu modelin diğer bir adı ise START (Simple Triage And Rapid Treat/Transport) modelidir (Şekil 2). Pediatrik yaş grubu için ise Jump START veya SALT (Sort, Assess, Life saving interventions, Treat/Transport) modeli uygulanır. Böylelikle kaynakların kullanımında uygun bir triyaj ile maksimum fayda elde edilmeye çalışılır ve amaçlanır.

Bir afet sonucunda kriz meydana geldiğinde müdahalenin başarılı bir şekilde yapılması hayati bir öneme sahiptir. Sonraki süreçte başarılı bir müdahale ile krizden önceki fonksiyonel kapasiteye ya da daha iyi bir duruma gelinebilir. Ancak müdahalede yetersiz kalındığında bireyde ve toplumda kalıcı ağır hasarlar meydana gelebilmektedir (Şekil 3). Bundan dolayı aile hekimleri bu süreci hastası ile beraber iyi yönetebilmelidir. Böylelikle hastaların başarılı bir müdahale ile güçlendirilerek bu süreçten daha dirençli çıkması sağlanabilir.

Krizlere müdahale ederken bazı pratik olarak kullanılan yöntemler vardır. Kriz ile karşılaşıldığında gerekli ilk yardım ve tıbbi müdahale haricindeki süreci yönetmek de oldukça önemlidir. Mesela aile sağlığı merkezlerinde “Temel Kriz Müdahale Yaklaşım” kullanılabilir. Bu yöntemde hasta için bir zaman çizelgesi hazırlanır, önemli olaylar üzerine not edilir, şiddete eğilim, intihara meyil veya acil tedavi ihtiyacı olup olmadığı hakkında akut olarak o hasta için bir risk analizi yapılır, hasta için destek olabilecek kişiler veya kurumlar belirlenir, problemlerin çözümünde tek tek sorunlar ele alınarak ilerleme kaydedilir, biyopsikososyal ve kültürel durumlar göz önünde bulundurulur ve gerekli ise psikiyatrik tedavi ile beraber krizlere çözüm süreci yönetilmeye çalışılır.

Afet sonrasında ise sağlık hizmetlerinin yeniden inşa edildiği iyileştirme dönemi bulunmaktadır. Afetler, doğrudan etkileriyle hastalık, morbidite veya mortaliteye sebep olabildiği gibi, sonraki süreçte de çevresel faktörlere bağlı biyopsikososyal sekonder sağlık sorunlarına hatta ikincil afetlere neden olabilmektedir. Aile hekimleri afet sonrasında birtakım sorumluluklar

Şekil 2. Krizlerde Saha Triyajı: Yetişkin START Triyaj Modeli (Kaynak: Acharya, Gastmans ve Denier, 2011).

üstlenmektedir. Toplumun rehabilitasyonunu sağlama, çevre sağlığının korunması, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi gibi görevlerle iyileştirme sürecine önemli katkılar sağlamaktadır (Şekil 4).

Afet ve kriz yönetiminde multidisipliner bir yaklaşımla özel veya kamudan birçok kurum ve kuruluşun iş birliği içinde olması gerekmektedir. Bununla birlikte afetlerden en çok insan faktörü ve sağlık etkilendiği için afet yönetiminde sağlık profesyonellerine önemli görevler düşmektedir. Ülkemizde afet sonucunda ihtiyaç duyulan profesyonel sağlık gücünün önemli bir kısmı-

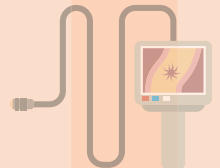
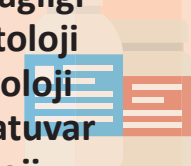
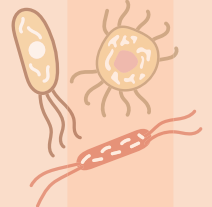
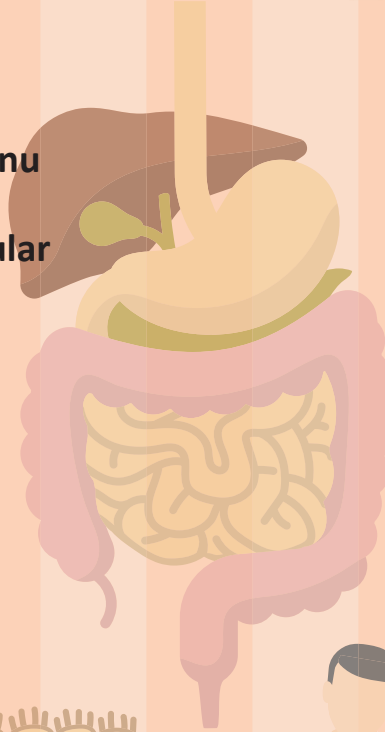
nın özellikle krize müdahalenin ilk 72 saatinde aile sağlığı merkezlerinde görev yapan yerel sağlık çalışanları tarafından karşılanması gerekebilecektir. Nitekim afet öncesindeki risk yönetiminde, afet bilincinin oluşturulduğu hazırlık döneminde, krize müdahale döneminde ve sonrasındaki fiziksel, ruhsal veya sosyal olarak normal hayata dönüş sürecinde aile hekimlerine önemli görevler düşmektedir. Dolayısıyla aile hekimlerinden, birinci basamakta kolay ulaşılabilir olmaları ve hastalarını bü-tüncül yani biyopsikososyal yaklaşımları nedeniyle bu sürece önemli katkılar sunması beklenmektedir.

ANA KISIM II

DAHİLİ BRANŞLAR

Ana Kısım Editörü: Aydın ÇİFTÇİ, Murat KEKİLLİ

1. Acil Tıp
2. Adli Tıp
3. Afet Tıbbı
4. Alerji ve İmmünoloji
5. Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
6. Dermatoloji
7. Endokrin
8. Enfeksiyon Hastalıklar
9. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyonu
10. Gastroenteroloji
11. Genel Dahiliye ve Özel Konular
12. Tıbbi Genetik
13. Geriatri
14. Göğüs Hastalıkları
15. Halk Sağlığı
16. Hematoloji
17. Kardiyoloji
18. Laboratuvar
19. Nefroloji
20. Nöroloji
21. Radyoloji
22. Romatoloji
23. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
24. Spor Hekimliği
25. Tıbbi Onkoloji

BİRİNCİ BASAMAKTA VE **AİLE** **HEKİMLİĞİNDE** **GÜNCEL TANI VE TEDAVİ**

Baş Editör
Dr. Aydın ÇİFCİ

Editörler
Dr. Adem ÖZKARA
Dr. Serkan TURSUN
Dr. Bulut DEMİREL
Dr. Murat KEKİLLİ

© 2020 Ankara Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti

BÜTÜNCÜL TIP (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi)

BAŞ EDITÖR VE PROJE KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Adem ÖZKARA

Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN

Uzm. Dr. Bulut DEMİREL

Prof. Dr. Murat KEKİLLİ

ISBN: 978-605-7578-54-9 (Tk)

978-605-7578-55-6 (1.c)

978-605-7578-56-3 (2.c)

978-605-7578-57-0 (3.c)

Kitaptaki bölüm içeriklerinin sorumluluğu, yazarına aittir.

5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yayım hükümleri gereğince herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

Yayına Hazırlayan : Ankara Nobel Tıp Kitabevleri

Yayın Koordinatörü : Mehmet Ali KARACA (mehmetalikaraca@ankaranobel. com)

Baskı ve Cilt : Neyir Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri

Sertifika No : 16902

Sayfa Tasarımı : Ankara Nobel Tıp Kitabevleri Dizgi Birimi

Baskı Tarihi : 2020, Ankara

MERKEZ ANKARA NOBEL TIP KİTABEVLERİ Adres: Sağlık 1 Sok. No: 17/D Sıhhiye / ANKARA Tel: 0 312 434 10 87 - 0 312 434 05 17 Faks: 0 312 434 02 99 E-mail: info@ankaranobel.com	ŞUBE İSTANBUL NOBEL KİTABEVİ Adres : Rasim Paşa Mah. Rıhtım Cad. Derya İş Mrk. No: 28/18 Kadıköy / İSTANBUL Tel : 0 216 550 09 07 E-mail : info@istanbulnobel.com
ŞUBE İZMİR NOBEL TIP KİTABEVLERİ Adres: Kazım Dirik Mah. 186/1 Sok. No: 3D Bornova / İZMİR Tel: 0 232 343 10 50 - 0 232 343 60 20 Faks: 0 232 343 30 60 • E-mail: info@izmirnobel.com	ŞUBE KRC BAŞKENT TIP KİTABEVİ Adres : Adnan Saygun Cad. Rauf Önay İşhanı No: 4/1-2 Sıhhiye / ANKARA Tel : 0 312 432 05 18 E-mail : info@krcbaskenttip.com

Online Satış: www.ankaranobel.com / www.nobeltipkitaplari.com

Hastaya Bütüncül Yaklaşımın Önemi

Günümüzde hastaların hekimlerden beklentisi artmaktadır. Hastalar artık hekimlerden hem kanser taraması yapmasını, hem kronik hastalıklarla baş etmesini hem de zaman ayırarak kendini dinlemesini istemektedirler. Bir ya da daha fazla karmaşık akut ya da kronik hastalığı olan kişilerin hem hastane hem de toplumdaki bakımından sorumlu olan kapsayıcı bir tıbbi disipline ihtiyaç vardır. Hastalar artık her hastalığı için ayrı bir hekime gitmek ve elde ettiği sonuçların arasında kaybolmak yerine tek bir hekim ile muhatap olup onun kendisini diğer dallara göndermesini talep etmektedir. İşte bu merkezde kilit elemanlar iç hastalıkları uzmanları ve aile hekimleridir. Her hekimin sorunun sadece bir kenarından tuttuğu ve kendisi ile ilgili alana baktığı, ancak hiç kimsenin bütüncül bakmadığı bir hastada beklenen iyileşmenin olması mümkün değildir.

Sağlık hizmetleri de gelişen tıbbın ihtiyaçlarına ayak uydurmak zorundadır. Sağlık harcamalarında ciddi artış, nüfus yaşlanması, kronik hastalıkların artışı, komorbid durumların çok sık görülmesi ve yönetimlerinin çok zor olması gibi nedenlerle bütüncül yaklaşıma ihtiyaç doğmuştur. Günümüzde bu sorunları yaşayan bazı ülkelerde tıpta aşırı branşlara ayrılmanın getirdiği problemler de büyümüş ve tekrar bütüncül bir bakış açısı teşvik edilmeye başlanmıştır. Uzmanlaşma ile hekimin çalışma alanını daraltması, hasta karşısındaki başarısını artırıyor gibi görünse de yapılan birçok araştırma, düzenli hizmet kaynağının uzman hekim değil, birinci basamak hekimi olmasının sağlık hizmetlerinin kalitesi ve maliyeti bakımından daha yararlı olduğunu göstermektedir. Eğitimde de her zaman söylenen “hastalık yoktur, hasta vardır” kuralı tekrar gündeme taşınmaktadır.

Birinci ve ikinci basamakta görülen sağlık sorunları, üçüncü basamakta görülen sorunlardan çok farklı temel bazı özellikler göstermektedir. Bu basamaklarda daha bütüncül bir tıp yaklaşımına ihtiyaç vardır. Bunun tersine, bu düzeylerdeki tıp hizmetlerinde uzmanlaşma ile teşhis ve tedavi sürelerinde gecikmeler yaşanabilmekte, hasta açısından zaman kaybı ve çeşitli zararlar yanında sağlık hizmeti maliyetlerinin artmasına neden olabilmektedir.

Son yıllarda tıp bilimleri çok hızlı gelişmekte ve değişik uygulama alanları bulmaktadır. Hastalarla yüz yüze çalışarak emek veren hekimler bu kadar hızla artan bilgiye ulaşmakta zorlanarak doğru bilgi kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle bu kitap çok büyük bir ihtiyacı karşılayacaktır. Burada emek veren, her biri kendi konusunda çok deneyimli ve yetkin arkadaşlarımızın gayretleri çok değerlidir. Şifa bulma ümidi ile hekime gelen hastalarımıza bedensel, ruhsal ve sosyal bir bütün olarak bakma becerisini güncel tıbbi bilgiler ışığında vereceğine inandığım bu kitabın hem hastalarımıza hem de onlar için bıkmadan ve usanmadan çalışan hekimlerimize yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Kerim GÜLER

TİHUD Başkanı

Aile Hekimliği: Toplumun Değişimlerine Uygun Dinamik Bir Tıp Disiplini

Bütüncül Tıp (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi) kitabı birinci basamakta çalışan Aile Hekimliği Uzmanları'nın, akademisyenlerinin, birinci basamak ya da hastane tabanlı diğer dal uzmanları ile bir arada aile hekimliği temel değerleri, bakış açısı ile doğru klinik uygulamaların geliştirilmesinde katkıda bulunmayı sağlayacaktır umundayım.

Aile hekimliği, "genel", "hasta odaklı", "sürekli bakım" özelliklerini temel değerler olarak almıştır. Bu temel değerler bir-birinden ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Aile hekimliğinin kalitesi ancak bu temel değerlerin karşılıklı bağlantılarına bakılarak tanımlanabilir. Aile Hekimleri (AH)'nin de pratikteki eylemleri bu temel değerlere dayanmaktadır.

AH, bireylerin sağlık ve hastalık ile ilgili şikayetleri, sorunları ve sorularıyla ilgilenmektedir. Bu genelci ilke, bireyselleşmiş karakter ve sağlık hizmetlerinde süreklilik ile yakından ilişkilidir. AH tıbbi bilgi ve becerilerini uygular ve bunları yaşam ve çalışma ortamı ve sosyal bağlamda hastanın yaşam tarzı ve tıbbi geçmişi hakkındaki bilgileri ile birleştirir. Ayrıca, AH, hem sağlık hem de hastalık sırasında, hasta için uzun bir süre boyunca tıbbi bakımda, bu açıdan bakılır ise, "sabit" bir faktördür.

Aile Hekimliğinin temel değerleri yeni değildir ve ülkemizde 30 yılı aşkın, diğer gelişmiş ülkelerde ise çok daha uzun süredir AH uygulamalarının temeli olmuştur. Bununla birlikte, bu temel değerlerin pratikte hekimler tarafından uygulandığı bağlam sürekli değişime tabidir. Hem bakım talebi bağlamı hem de bakım teklifi bağlamı kendi dinamizmine sahiptir.

Geçmişte, AH homojen bir hasta popülasyonuna sahip tek çalışan bir aile doktoru iken, bugün hasta popülasyonundaki geniş bir çeşitlilik ile, yaşlanma ve aile birimindeki ve birlikte yaşama ilişkilerinde değişiklikler ve değişiklikler arasındaki birçok farklılığı bir takım içerisinde ele almak zorundadır. Etnik çeşitlilik son yıllarda artmıştır. Avrupa, 82 milyon kişiyle en fazla uluslararası göçmen ve mülteciye ev sahipliği yaparken, yine 82 milyon nüfuslu Türkiye'de Birleşmiş Milletler (BM) rakamları ile yaklaşık 3,8 milyonu mülteci olmak üzere 5,7 milyonun üzerinde göçmen, 1,6 milyon da çalışma izni olan yabancı olmak üzere % 10'u bu toprakların kültürü, adetleri, yaşam anlayışı ile yetişmiş değildir. Ayrıca çeşitli etkenler ile aile hekimliğinde karşılaşılan hastaların tutumları da sürekli değişmiştir. Kişiler artık tıbbi sorunları hakkında bilgi topluyorlar ve genellikle hastalıkları için doğru tedaviyi bulmakta aktif olarak yer almak istiyorlar. Toplumun bir kısmı - öncelikle yüksek eğitimli insanlar - bilinçli olarak sağlıklı yaşam alışkanlıklarını benimsemiştir. Artan teknolojik gelişmeler, ülkemizde dijital sağlık uygulamaları sayesinde, tedavi seçenekleri ve önleme, koruyucu tıp konusunda beklentiler artmaktadır. Toplum içindeki pazar düşüncesinin artması ve 24 saat hizmet ekonomisinin bir sonucu olarak aile hekimliği disiplini, hizmet ve mevcudiyet açısından ticarileşme ve değişen beklentileri de ele almak zorunda kalmaktadır. Görevlerin sanılanın aksine pratikte bir çok ülkede ikinci basamak sağlık hizmetlerinden birinci basamağa kayması ve hastanede kalış süresinin kısılması nedeniyle, aile doktoru görev alanlarındaki ciddi genişlemeyle de karşı karşıya kalmaktadır. Bu klinik bilgi ile beceriler yanında psiko-sosyal ve yönetsel becerileri de içinde bulunulan şartlar dışına taşarak zorlamaktadır.

Meslek grubumuzun, AH'nin kendi bağlamı bile, birkaç on yıl önce olduğundan farklıdır. Çok daha fazla sayıda AH, ülkeye yayılan ASM lerde çalışmaktadır. DSÖ sürdürülebilir sağlık hedefleri, halk sağlığının birinci basamağa entegrasyonu, kanser yolculuğunun birinci basamağa entegrasyonu, Yaşam Sonu Bakımı, Evde Hasta Bakımı ve bunun gibi bir çok alanda hastane uzmanlarının tüm süreç boyunca hakim olmalarının mümkün olamayacağı ya da maliyet etkinliği açısından uygunsuz olduğu tüm hedefler AH uygulamalarına bırakılmakta, temel sağlık hizmetlerinde takım dahilinde bulunması, çalışması gereken meslek gruplarının ise henüz yeteri kadar birinci basamakta yer almaması ile pratikte tam olmayan bir takımın teoride lideri olan AH üzerine genelde daha fazla görev yüklenmekte, görev farklılaşması da kontrolümüz dışında gerçekleşmektedir. Tüm bu gelişmelerin ortak noktası, bir hasta ASM ziyaret ettiğinde, kendi AH tarafından her zaman görülmemesi ya da ihtiyaçlarının giderek daha az gideriliyor olmasıdır ki bu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de uygulamaları zayıflatabilir.

Aile hekimliği tıbbi değişen şartlara göre de uyarlanmalıdır ve AH de kendisini sürekli bu değişikliklere uyarlamaktadır. Bu alan için zorluk, temel değerleri genel, hasta odaklı ve sürekli bir biçimde bu dinamik bağlamda tam olarak uygulamaktır. Kişi merkezli, hasta odaklı bakım sadece hastalarımızın sağlığını daha iyi ele alabilmekte AH'ye özel güçlü bir yöntem olarak kalmamakta aynı zamanda bu zorlu basamakta çalışan AH'lerini de tükenmekten korumaktadır.

Bu eser klinik bölümlerle birlikte üç cilt halinde toplam hacmi 3300 sayfa geçiyor. Yaklaşık 316 sayfası tamamen aile hekimliği akademisyenleri tarafından yazılmıştır. Klinik konuların yer aldığı bölümler ilgili branşın uzmanları tarafından aile hekimliği bakış açısı göz önüne alınarak kaleme alınmış. Kitabın öncelikli hedef kitlesinin Aile Hekimliği Tıp Disiplini olduğu açıktır. Bu değerli eserin, yayın kurulu uygun gördüğü takdirde, ülkemiz dışında da kullanılabilmesi için elektronik bir versiyonunun ülkemizde aile hekimliğini temsil eden Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği (TAHUD) web sitesinde yayınlanarak, bir bağlantısının WONCA Avrupa dahil tüm uluslararası kurumlara açılmasının iyi olabileceği kanaatindeyim. Tıp fakültelerimizdeki öğrenciler ve birinci basamakta yer alan tüm hekimlerin el altında tutabileceği bir kaynak olacak bu eserin başta yayın kurulu olmak üzere tüm yazar ve emeği geçenlerini tebrik ederim.

Prof. Dr. Mehmet UNGAN
WONCA Avrupa Başkanı

Önsöz ve Teşekkür

BÜTÜNCÜL TIP (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi) alanında tecrübe sahibi hekimler tarafından yazılmış, aile hekimleri başta olmak üzere tüm birinci basamak hekimlerinin ihtiyaçlarına cevap vereceğini düşündüğümüz kapsamlı bir kitaptır. Bu kitabın yazılması için ilk düşünce Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN ve Uzm. Dr. Bulut DEMİREL ile fikir alışverişlerimiz sonrası ortaya çıkmıştır. Prof. Dr. Adem ÖZKARA ve Prof. Dr. Murat KEKİLLİ'nin de ekibe katılması ile ilk başta daha küçük bir kitap olarak planladığımız çalışma daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Kitap içeriğini belirlerken aile hekimlerinin de olduğu birinci basamak hekimleri ile görüşmeler yapıp ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Aile hekimleri ve diğer birinci basamak hekimleri yanında tıp öğrencilerinin de referans alabileceği ve günlük pratikte karşılaştıkları sorunların çözümünde yol gösterecek ana kaynak kitap olması hedeflenmiştir.

Bu kitabın ortaya çıkma aşamasında yoğun bir çalışma temposunda olmama ve onlara ayırmam gereken zamanın büyük kısmını kitap için harcamama rağmen bana desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim Özlem ÜRPEK ÇİFCİ, küçük oğlum Eray ÇİFCİ ve yürüdüğüm bu uzun, zahmetli yolu görmesine rağmen tıp fakültesini seçip bu yıl Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne başlayan büyük oğlum Arda ÇİFCİ'ye minnettarım.

Kitabın planmasında ve hazırlanma aşamasında büyük emekleri olan editörlere, kısım editörlerine, her bölümde emeği olan yazarlara, bilimsel katkıları ve destekleri için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Kitabın oluşturulması sırasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Turgut KÜLTÜR, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖĞDEN, Dr. Öğr. Üyesi İrfan KARAHAN, Doç. Dr. Ercan YUVANÇ, Doç. Dr. Dilek AZKUR'a, son kontrollerini yapan Stj. Dr. Aybüke YÜREKLİ ve Stj. Dr. Ömer ÖZCÖMERT'e, dizgisini yapan Sn. İbrahim YIKILMAZ'a, ayrıca katkıda bulunan, baskısını yapan, dağıtımını sağlayan, her herhangi bir aşamada katkısı olan herkese ve kitabın okuyuculara ulaşmasını sağlayan Ankara Nobel Tıp Kitabevi'ne en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ

İçindekiler

Hastaya Bütüncül Yaklaşımın Önemi	iii
Önsöz ve Teşekkür	v
Yazarlar Listesi	xxxv

ARA KISIM XVI

HEMATOLOJİ 1181

Ara Kısım Editörü: Fevzi ALTUNTAŞ

BÖLÜM 1

Hematopoez	1181
------------------	------

Ömer EKİNCİ, Cengiz DEMİR

BÖLÜM 2

Hematolojide Öykü Alma ve Fizik Muayene.....	1184
--	------

Abdülkadir BAŞTÜRK, Mehmet DAĞLI

BÖLÜM 3

Normal Hemogram Değerleri ve Yorumlanması.....	1191
--	------

Tuba HACİBEKİROĞLU, Ahmet Cihat GENÇ

BÖLÜM 4

Periferik Yayma ve Değerlendirilmesi	1196
--	------

İlhami BERBER, İsmet AYDOĞDU

BÖLÜM 5

Anemi Tanımlaması ve Anemilerin Sınıflandırılması ..	1202
--	------

Serdar KORKMAZ, Mustafa DURAN

BÖLÜM 6

Erişkin Hastalarda Anemiye Yaklaşım	1205
---	------

Ali İhsan GEMİCİ, Ahmet Kürşad GÜNEŞ

BÖLÜM 7

Demir Eksikliği Anemisi	1209
-------------------------------	------

Yusuf BİLEN, Nurhan BİLEN

BÖLÜM 8

Kronik Hastalık Anemisi.....	1212
------------------------------	------

Hilmi Erdem GÖZDEN, Recep BENTLİ

BÖLÜM 9

Megaloblastik Anemi.....	1214
--------------------------	------

İdris İNCE, Ersin ARSLAN

BÖLÜM 10

Hemolitik Anemilerin Tanımı ve Sınıflandırması.....	1217
---	------

Volkan KARAKUŞ, Gökhan PEKTAŞ

BÖLÜM 11

Orak Hücre Hastalıkları	1223
-------------------------------	------

Ali DOĞAN, Yasir Furkan ÇAĞIN

BÖLÜM 12

Talasemiler	1227
-------------------	------

Mahmut Bakır KOYUNCU, Anıl TOMBAK

BÖLÜM 13

Hemoglobin ve Hematokrit Yüksekliği Olan Hastaya Yaklaşım	1237
---	------

İlhami KIKI, Mehmet Ali ERKURT

BÖLÜM 14

Lökosit Bozukluklarına Yaklaşım.....	1242
--------------------------------------	------

Tuğçe Nur YİĞENOĞLU, Mehmet Sinan DAL

BÖLÜM 15

Hemostaz Bozuklukları	1245
-----------------------------	------

Gülsüm AKGÜN ÇAĞLIYAN, Sibel KABUKÇU HACIOĞLU

BÖLÜM 16

Trombositopeni İle Gelen Hastaya Yaklaşım	1251
---	------

Özgür MELETLİ, Düzgün ÖZATLI

BÖLÜM 17

Kanamalı Hastaya Yaklaşım	1255
---------------------------------	------

Dicle İSKENDER, Merih KIZIL ÇAKAR

BÖLÜM 18

Trombositozlu Hastaya Yaklaşım	1259
--------------------------------------	------

Atakan TEKİNALP, Burhan TURGUT

BÖLÜM 19

Trombofili Tanım ve Nedenleri	1261
-------------------------------------	------

Tuğba ÇETİNTEPE, Füsün GEDİZ

BÖLÜM 20

Antitrombotik İlaçlar	1265
-----------------------------	------

Hatice TERZİ, Mehmet ŞENCAN

BÖLÜM 21

Splenomegalisi Olan Hastaya Yaklaşım	1271
--	------

Oktay OLMUŞÇELİK, Ömür GÖKMEN SEVİNDİK

BÖLÜM 22

Lenfadenopatiye Yaklaşım	1275
--------------------------------	------

Mustafa KÖROĞLU, Filiz BEKDEMİR YAVAŞOĞLU

BÖLÜM 23

Kan Grubu Tayini ve Temel Bilgiler	1279
--	------

Kadir KARIŞMAZ, Mesut AYER

BÖLÜM 24

Kan ve Kan Ürünlerini Tanıma	1282
------------------------------------	------

Sinem NAMDAROĞLU, Mehmet Hilmi DOĞU

BÖLÜM 25

Transfüzyon Reaksiyonları.....	1285
--------------------------------	------

Rafet EREN, Mehmet Hilmi DOĞU

BÖLÜM 26

Hematolojik Aciller	1287
---------------------------	------

Abdullah KARAKUŞ, Orhan AYYILDIZ

ARA KISIM XVII

KARDİYOLOJİ 1293

Ara Kısım Editörü: Muhammed KARADENİZ

BÖLÜM 1

Göğüs Ağrılı Hastaya Yaklaşım.....1293

Taner SARAĞ

BÖLÜM 2

Elektrokardiyografi1299

İbrahim Etem ÇELİK

BÖLÜM 3

Akut Koroner Sendromlar.....1302

Taner SARAĞ

BÖLÜM 4

Kalp Yetersizliğı1309

Çağlar ALP

BÖLÜM 5

Kardiyak Aritmiler.....1312

Burhan ASLAN

BÖLÜM 6

Kalp Kapak Hastalıkları.....1321

Muhammed KARADENİZ

BÖLÜM 7

Senkop1325

Burhan ASLAN

BÖLÜM 8

Hipertansiyon1328

Mustafa DURAN

BÖLÜM 0

Perikardit1333

Muhammed KARADENİZ

BÖLÜM 10

Kardiyovasküler Risk Faktörleri1335

Alparslan KILIÇ

BÖLÜM 11

Antikoagölasyon ve Takip Parametreleri1337

Vedat ŞİMŞEK

BÖLÜM 12

Diyabetin Periferik Vasküler Problemlerine Yaklaşım 1340

Çağlar ALP

ARA KISIM XVIII

LABORATUVAR BİLİMLERİ 1343

Ara Kısım Editörü: Mustafa ŞAHİN

BÖLÜM 1

Tıbbi Laboratuvara Giriş ve Preanalitik Süreç.....1343

Mustafa ŞAHİN

BÖLÜM 2

Biyokimya Test Sonuçlarının Yorumlanması.....1351

Okan DİKKER

BÖLÜM 3

Pediyatri, Fertilite ve Geriatri Biyokimyası.....1361

Mustafa ŞAHİN

BÖLÜM 4

Mikrobiyolojik Testlerin Yorumlanması.....1373

Ünsal SAVCI

BÖLÜM 5

Patoloji nedir? Biyopsiden Rapora Nasıl Ulaşılr?1384

Yılmaz BAŞ

BÖLÜM 6

Servikal Kanserlerde Tarama ve Önemi1392

Havva Hande KESER ŞAHİN

BÖLÜM 7

Tiroid Biyopsilerinde Bethesda Sınıflaması1398

Mehmet ZENGİN

ARA KISIM XIX

NEFROLOJİ 1403

Ara Kısım Editörü: Mehmet Emin DEMİR

BÖLÜM 1

Laboratuvar Testleri İle Böbrek Fonksiyonlarının

Değerlendirilmesi.....1403

Yasemin COŞKUN YAVUZ

BÖLÜM 2

Su Metabolizması Bozuklukları.....1408

Can SEVİNÇ

BÖLÜM 3

Potasyum Metabolizması1412

İbrahim DOĞAN

BÖLÜM 4

Kalsiyum, Fosfor ve Magnezyum Metabolizması1418

İbrahim DOĞAN

BÖLÜM 5

Asit-Baz Dengesi.....1428

Can SEVİNÇ

BÖLÜM 6

Hematürili Hastaya Yaklaşım.....1432

Barış ESER

BÖLÜM 7

Proteinüriye Yaklaşım.....1438

Ercan TÜRKMEN

BÖLÜM 8

Akut Böbrek Hasarı.....1441

Özgür MERHAMETSİZ

BÖLÜM 9

Kronik Böbrek Hastalığı1447
Özgür MERHAMETSİZ

BÖLÜM 10

Ödemli Hastaya Yaklaşım1454
Yasemin COŞKUN YAVUZ

BÖLÜM 11

Hipertansiyon1457
Mehmet Emin DEMİR

BÖLÜM 12

Glomerüler Hastalıklar1462
Ercan TÜRKMEN

BÖLÜM 13

Gebelik ve Böbrek1466
Mehmet Emin DEMİR

BÖLÜM 14

Böbrek Nakilli Hastaya Yaklaşım1476
Barış ESER

BÖLÜM 15

Sistemik Hastalıklar ve Böbrek1482
Mehmet Emin DEMİR

BÖLÜM 16

Kistik Böbrek Hastalıkları1485
Kadir Gökhan ATILGAN

ARA KISIM XX

NÖROLOJİ 1489

Ara Kısım Editörü: Bahar Say

BÖLÜM 1

Nörolojik Muayene1489
Murat ALPUA

BÖLÜM 2

Bilinç Bozuklukları ve Klinik Yaklaşım1494
Yasemin ÜNAL

BÖLÜM 3

Baş Ağrısı ve Klinik Yaklaşım1500
Burç Esra ŞAHİN

BÖLÜM 4

Migren ve Diğer Sık Görülen Baş Ağrıları1503
Burç Esra ŞAHİN

BÖLÜM 5

Vertigo1509
Burç Esra ŞAHİN

BÖLÜM 6

Serebrovasküler Hastalıklar1513
Mehmet HAMAMCI

BÖLÜM 7

Tuzak Nöropatiler1519
Ruhsen ÖCAL

BÖLÜM 8

Polinöropati1522
Ruhsen ÖCAL

BÖLÜM 9

Epilepsi1525
Fatma GENÇ

BÖLÜM 10

Demans1531
Fatma GENÇ

BÖLÜM 11

Tremor1535
Bahar SAY

BÖLÜM 12

Parkinson Hastalığı1538
Bahar SAY

BÖLÜM 13

Multipl Skleroz1542
Murat ALPUA

BÖLÜM 14

Kas Hastalıkları1546
Aslı KÖŞKDERELİOĞLU

BÖLÜM 15

Miyastenia Gravis1549
Mehmet HAMAMCI

BÖLÜM 16

Klinik Nörofizyoloji1553
Abidin ERDAL

ARA KISIM XXI

RADYOLOJİ1557

Ara Kısım Editörü: Mustafa KAYA

BÖLÜM 1

Akciğer Grafilerinin Değerlendirilmesi1557
Fatih ÇANKAL

BÖLÜM 2

Paranasal Sinüs Grafilerinin Değerlendirilmesi1563
Fatih ÇANKAL

BÖLÜM 3

Aile Hekimliği Pratiğinde Pediatrik Radyoloji1566
İsmail AKDULUM

BÖLÜM 4

Abdominal Ultrasonografi Tanımı ve Üst
Abdomen Ultrasonografilerde Sık Tanımlanan
Benign Lezyonlar1570
Abdulkadir KAYA, Mustafa KAYA

BÖLÜM 5

Hematürinin Temel Radyolojik Değerlendirmesi 1574
Mehmet AKSAKAL, Mustafa KAYA

BÖLÜM 6

Karın Ağrısının Temel Radyolojik Değerlendirmesi 1578
Enes GÜRÜN, Mustafa KAYA

BÖLÜM 7

Bel ve Sırt Ağrılarında Temel Radyolojik Değerlendirme 1581
Melih AKYÜZ, Mustafa KAYA

BÖLÜM 8

Meme Görüntüleme ve Risk Gruplarına Göre Uygun Tetkik Seçimi 1585
Enes GÜRÜN, Mustafa KAYA

BÖLÜM 9

Sık Rastlanılan Vasküler Hastalıklarda Doppler US İle Değerlendirme 1589
Mehmet Can PENÇE, Mustafa KAYA

BÖLÜM 10

Non-Vasküler Girişimsel Radyolojide Temel Bilgiler ve Sık Kullanılan Uygulamalar 1600
Adnan ÖZDEMİR

BÖLÜM 11

Vasküler Girişimsel Radyolojide Temel Bilgiler ve Sık Kullanılan Uygulamalar 1604
Adnan ÖZDEMİR

BÖLÜM 12

Serdar ARSLAN, Yunus YILMAZSOY
Gebelikte Radyolojik Görüntüleme 1608

ARA KISIM XXII

ROMATOLOJİ..... 1613

Ara Kısım Editörü: Melih PAMUKCU

BÖLÜM 1

C Reaktif Protein..... 1613
Derya KAŞKARI

BÖLÜM 2

Artritli Hastada Ayırıcı Tanı 1615
Melih PAMUKCU

BÖLÜM 3

Romatoid Artrit..... 1618
Melih PAMUKCU

BÖLÜM 4

Bel Ağrısı..... 1622
Turan Hilmi YEŞİL

BÖLÜM 5

Spondiloartropatiler 1629
Turan Hilmi YEŞİL

BÖLÜM 6

Ailevi Akdeniz Ateşi 1637
Derya KAŞKARI

BÖLÜM 7

Behçet Hastalığı 1639
Günay ŞAHİN DALGIÇ

BÖLÜM 8

Sistemik Lupus Eritematoz 1642
Derya KAŞKARI

BÖLÜM 9

Sjögren Sendromu 1646
Melih PAMUKCU

BÖLÜM 10

Sistemik Sklerozis 1648
Turan Hilmi YEŞİL

BÖLÜM 11

Gut ve Kristal Artropatileri 1654
Günay ŞAHİN DALGIÇ

BÖLÜM 12

Sistemik Vaskülitler 1657
Günay ŞAHİN DALGIÇ

BÖLÜM 13

Enflamatuvar Kas Hastalıkları 1659
Hamit KÜÇÜK

BÖLÜM 14

Romatolojik Hastalıkların Gebelik ve Laktasyon Dönemlerinde Yönetimi 1662
Hamit KÜÇÜK

BÖLÜM 15

Raynaud Sendromu 1666
Hamit KÜÇÜK

ARA KISIM XXIII

RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI 1669

Ara Kısım Editörü: Şadiye Visal BUTURAK

BÖLÜM 1

Depresif Bozukluklar 1669
Şadiye Visal BUTURAK, Gamze ÖZÇİÇEK

BÖLÜM 2

Bipolar Bozukluklar 1672
Şadiye Visal BUTURAK, Gamze ÖZÇİÇEK

BÖLÜM 3

Anksiyete Bozuklukları 1675
Lut TAMAM, Mehmet Emin DEMİRKOL

BÖLÜM 4

Obsesif Kompulsif Bozukluk ve İlişkili Bozukluklar 1678
Lut TAMAM, Mehmet Emin DEMİRKOL

BÖLÜM 5

Şizofreni1681
Vesile ALTINYAZAR

BÖLÜM 6

Bedensel Belirti Bozuklukları ve İlişkili Bozukluklar....1684
Erhan AKINCI

BÖLÜM 7

Travma ve Tetikleyici Etken İle İlgili Bozukluklar.....1687
Halil İbrahim TAŞ

BÖLÜM 8

Uyku Bozuklukları1690
Fatma Özlem ORHAN

BÖLÜM 9

Ajite Hastaya Yaklaşım.....1694
Serhat TUNÇ

BÖLÜM 10

İntihar1698
Ebru FİNDİKLİ

ARA KISIM XXIV

SPOR HEKİMLİĞİ1701

Ara Kısım Editörü: Uğur DİLİÇİKİK

BÖLÜM 1

Spora Katılım Öncesi Sağlık Değerlendirmeleri1701
Bülent ÜLKAR

BÖLÜM 2

Kronik Hastalıklarda Egzersiz.....1706
Sabriye ERCAN

BÖLÜM 3

Özel Gruplarda (Çocuk, Gebe ve Yaşlılar) Egzersiz Programlaması1710
Melda Pelin YARGIÇ

BÖLÜM 4

Sporcu Beslenmesi.....1714
Beril KÖSE

BÖLÜM 5

Üst Ekstremitede Sık Görülen Spor Yaralanmaları.....1722
Yığıtcan KARANFİL

BÖLÜM 6

Alt Ekstremitede Sık Görülen Spor Yaralanmaları.....1729
Şerife Şeyma TORGUTALP, Gürhan DÖNMEZ

BÖLÜM 7

Sporcularda Omurga Yaralanmaları1734
Bilen KÜRKLÜ

BÖLÜM 8

Spor Yaralanmalarında Aciller1739
Savaş KUDAŞ, Ömer ÖZKAN

BÖLÜM 9

Spor Yaralanmalarının Tedavisinde Genel Prensipler 1742
Uğur DİLİÇİKİK, Ömer Serkan KARA

BÖLÜM 10

Spor Yaralanmalarının Önlenmesinde Temel Prensipler1744
Şensu DİNÇER

ARA KISIM XXV

TIBBİ ONKOLOJİ.....1749

Ara Kısım Editörü: Selim YALÇIN

BÖLÜM 1

Akciğer Kanseri1749
Samed RAHATLI

BÖLÜM 2

Gastrointestinal Sistem Kanseri1753
Meryem AKTAN

BÖLÜM 3

Jinekolojik Kanseler.....1758
Fatma YALÇIN MÜSRİ, Selver IŞIK

BÖLÜM 4

Kanser Epidemiyolojisi1761
Hilal KIZILTUNÇ ÖZMEN

BÖLÜM 5

Kanser Tedavi Prensipleri1764
Samed RAHATLI

BÖLÜM 6

Meme Kanseri.....1767
Selim YALÇIN

BÖLÜM 7

Onkolojik Aciller1769
Hilal KIZILTUNÇ ÖZMEN

BÖLÜM 8

Temel Kanser Patofizyolojisi1772
Mehmet ZENGİN

BÖLÜM 9

Tümör Belirteçleri1775
Selim YALÇIN

BÖLÜM 10

Ürogenital Kanseler1777
Berat Cem ÖZGÜR

BÖLÜM 11

Onkolojide PET/BT'nin Yeri1779
Zenep AKAR

BÖLÜM 12

Radyasyon Onkolojisi (Radyoterapi).....1781
Fatih GÖKSEL

BÖLÜM 13

Kanser ve Beslenme1787

Fatih DEMİRCİOĞLU, Osman Özcan ARIMAN

ANA KISIM III

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI

Ana Kısım Editörü: Serkan TURSUN

ARA KISIM I

YENİDOĞAN.....1795

Ara Kısım Editörü: Didem ALİEFENDİOĞLU

BÖLÜM 1

Yenidoğan Muayenesi1795

Didem ALİEFENDİOĞLU

BÖLÜM 2

Yenidoğanda Büyümenin Değerlendirilmesi1803

Özgül TUNÇ AKBAŞ

BÖLÜM 3

Yenidoğanda Konvülsiyon1807

Didem ALİEFENDİOĞLU

BÖLÜM 4

Yenidoğanda Ortopedik Sorunlar.....1811

Salih DAVUTOĞLU

BÖLÜM 5

Yenidoğan Sarılığı1817

Nilüfer GÜZOĞLU

BÖLÜM 6

Prematüre Bebek - Taburculuk Sonrası İzlem1820

Nilüfer GÜZOĞLU, Ümit Ayşe TANDIRCIOĞLU

BÖLÜM 7

Yenidoğanda Anne Sütünün Önemi ve Emzirme1823

Nilüfer GÜZOĞLU

BÖLÜM 8

Yenidoğanda Sık Sorulan Sorular.....1825

Nilüfer GÜZOĞLU

BÖLÜM 9

Yenidoğan Döneminde Göz Hastalıkları1827

Ahmet ÖKTEM

BÖLÜM 10

Yenidoğan Döneminde Apne1829

Ahmet ÖKTEM

ARA KISIM II

GENEL PEDİATRİ.....1831

Ara Kısım Editörü: Serkan TURSUN

BÖLÜM 1

Acil Çocuk Hastaya Yaklaşım.....1831

Serkan TURSUN

BÖLÜM 2

Çocuklarda Sıvı Elektrolit Dengesi ve İdame Sıvı

Tedavisi1834

Cansu ÇELİK, Serkan TURSUN

BÖLÜM 3

Çocukluk Çağında Ateş.....1837

Muhammet BULUT

BÖLÜM 4

Çocukluk Çağı Zehirlenme Olgularına Yaklaşım.....1844

Murat ÖZKALE

BÖLÜM 5

Günlük Pratikte Sık Karşılaşılan Pediatrik Aciller1852

Muhammet BULUT

BÖLÜM 6

Huzursuz Bebek1863

Fatih BATTAL

BÖLÜM 7

Öksüren Çocuk.....1866

Fatih BATTAL

BÖLÜM 8

İştahsız Çocuk.....1869

Yaşar Hüseyin ONGANLAR

BÖLÜM 9

Tamamlayıcı Beslenme.....1871

Volker VEITL, Hacer Fulya GÜLERMAN

BÖLÜM 10

Okul Çocuğu Beslenmesi1877

Esmā ALTINELAÇOĞLU

BÖLÜM 11

Ergenlerde Beslenme.....1879

M. Melek OĞUZ, Esmā ALTINELAÇOĞLU

BÖLÜM 12

Parazitozlar1884

Ayşe KAMAN

BÖLÜM 13

Uyuz Hastalığına Yaklaşım1891

Fatma Nur ÖZ

BÖLÜM 14

Pedikülozis1893

Fatma Nur ÖZ

ARA KISIM III**SOSYAL PEDİATRİ 1895***Ara Kısım Editörü: Atilla ÇİFCİ***BÖLÜM 1**

Yenidoğan Tarama Programları 1895

*Emel OKULU***BÖLÜM 2**

Çocuk Sağlığı ve İzlemi 1900

*Hüsnüye YÜCEL, Fatma Zehra ÖZTEK ÇELEBİ***BÖLÜM 3**

Bağışıklama ve Çocukluk Çağı Aşılıarı 1904

*İsmail TOPAL***BÖLÜM 4**

Gelişimsel Kalça Displazisi 1909

*Fatih GÜNAY***BÖLÜM 5**

Görme, İşitme, Dil Gelişimi, İzleme ve Değerlendirme 1914

*Yıldırım Mehmet RAMAZANOĞLU***BÖLÜM 6**

Çocuk Sağlığı İzleminde Sık Rastlanan Soru ve Sorunlar..... 1919

*Fatma Zehra ÖZTEK ÇELEBİ***BÖLÜM 7**

Bebeklerde ve Çocuklarda Demir Eksikliği Anemisi... 1922

*Atilla ÇİFCİ***BÖLÜM 8**

Çocuk Sağlığı İzleminde Vitamin ve Eser Elementlerin Önemi 1925

*Nisa Eda ÇULLAS İLARSLAN***BÖLÜM 9**

Çocukluk Döneminde Kaza - Yaralanmalar ve Önleyici Yaklaşımlar..... 1930

*Nisa Eda ÇULLAS İLARSLAN***BÖLÜM 10**

Göçmen Sağlığı..... 1936

*Fatma YAZILITAŞ***BÖLÜM 11**

Çocuk İstismarı ve İhmali 1939

*Yıldırım Mehmet RAMAZANOĞLU***BÖLÜM 12**

Akılcı Medya Kullanımı..... 1944

*Fatma YAZILITAŞ***ARA KISIM IV****ÇOCUK ENFEKSİYON HASTALIKLARI 1949***Ara Kısım Editörü: Fatma Nur ÖZ***BÖLÜM 1**

Tonsillofarenjit 1949

*Gülsüm İclal BAYHAN***BÖLÜM 2**

Akut Bakteriyel Sinüzit 1952

*Gülsüm İclal BAYHAN***BÖLÜM 3**

Akut Otitis Media 1954

*Gülsüm İclal BAYHAN***BÖLÜM 4**

Deri ve Yumuşak Doku Enfeksiyonları 1956

*Zeynep Gökçe GAYRETLİ AYDIN***BÖLÜM 5**

Akut Bronşiolit..... 1959

*Zeynep Gökçe GAYRETLİ AYDIN***BÖLÜM 6**

Toplum Kaynaklı Pnömoni 1962

*Türkan AYDIN TEKE***BÖLÜM 7**

Akut Viral Gastroenterit 1966

*Zeynep Gökçe GAYRETLİ AYDIN***BÖLÜM 8**

Döküntülü Hastaya Yaklaşım 1968

*Özge METİN AKCAN***BÖLÜM 9**

Akut Bakteriyel Menenjit..... 1972

*Fatma Nur ÖZ***BÖLÜM 10**

Meningoensefalit 1976

*Fatma Nur ÖZ***BÖLÜM 11**

Boğmaca..... 1978

*Ayşe KAMAN***BÖLÜM 12**

Kawasaki Hastalığı 1982

*Ayşe KAMAN***BÖLÜM 13**

Bruselloz 1988

*Ayşe KAMAN***BÖLÜM 14**

Çocuklarda Tüberküloz Hastalığı..... 1991

*Türkan AYDIN TEKE***BÖLÜM 15**

İnfluenza 1994

Türkan AYDIN TEKE

BÖLÜM 16

Çocuklarda Herpes Enfeksiyonları 1996

Fatma Nur ÖZ

BÖLÜM 17

Sepsis 1998

Sevgi YAŞAR DURMUŞ

ARA KISIM V

ÇOCUK HEMATOLOJİ 2007

Ara Kısım Editörü: Meryem ALBAYRAK

BÖLÜM 1

Tam Kan Sayımı Değerlendirmesi 2007

Meryem ALBAYRAK

BÖLÜM 2

Çocuklarda Anemiye Yaklaşım 2011

Özge VURAL

BÖLÜM 3

Kanamalı Çocuğa Yaklaşım 2016

Meryem ALBAYRAK

BÖLÜM 4

Çocukluk Çağında Lenfadenopatilere Yaklaşım 2022

Şule TOPRAK

ARA KISIM VI

ÇOCUK KARDİYOLOJİ 2027

Ara Kısım Editörü: Serhat KOCA

BÖLÜM 1

Çocuklarda Kalp Sesleri ve Üfürümler 2027

Fatih ATİK

BÖLÜM 2

Çocuklarda Sık Görülen Konjenital Kalp Hastalıkları 2033

İbrahim ECE

BÖLÜM 3

Çocuklarda Elektrokardiyografinin Değerlendirilmesi 2038

Ajda MUTLU MIHÇIOĞLU

BÖLÜM 4

Çarpıntılı Çocuğa Yaklaşım ve Pediatrik Aritmiler 2042

Serhat KOCA

BÖLÜM 5

Çocuklarda Siyanoza Yaklaşım 2054

Ahmet Vedat KAVURT

BÖLÜM 6

Çocuklar ve Ergenlerde Senkop 2058

Ahmet Vedat KAVURT

BÖLÜM 7

Çocuklarda Göğüs Ağrısı 2062

Fatih ATİK

BÖLÜM 8

Akut Romatizmal Ateş 2069

Ajda MUTLU MIHÇIOĞLU

BÖLÜM 9

Enfektif Endokardit 2073

Denizhan BAĞRUL

BÖLÜM 10

Miyokardit ve Perikardit 2076

Denizhan BAĞRUL

BÖLÜM 11

Çocuklar ve Ergenlerde Spora Katılım Öncesi Değerlendirme 2081

Serhat KOCA

ARA KISIM VII

ÇOCUK ENDOKRİNOLOJİ 2083

Ara Kısım Editörü: Cengiz KARA

BÖLÜM 1

Büyüme Bozuklukları 2083

Ayça TÖREL ERGÜR

BÖLÜM 2

Puberte Bozuklukları 2090

Semra ÇETİNKAYA

BÖLÜM 3

Cinsiyet Gelişim Bozuklukları 2099

Aysun KAYA, Samim ÖZEN

BÖLÜM 4

Çocuklarda Adrenal Bez Hastalıkları 2106

Tülay GÜRAN

BÖLÜM 5

Çocuklarda Endokrin Hipertansiyon 2115

Tülay GÜRAN

BÖLÜM 6

Çocuklarda Cushing Sendromu 2118

Tülay GÜRAN

BÖLÜM 7

Tiroid Hastalıkları 2120

Cengiz KARA

BÖLÜM 8

Mineral ve Kemik Hastalıkları 2132

Cengiz KARA

BÖLÜM 9

Çocukluk Çağında Diyabet 2145

Erdal EREN

BÖLÜM 10

Çocukluklarda Hipoglisemi2149

*Bülent HACIHAMDİOĞLU***BÖLÜM 11**

Su Metabolizması Bozuklukları2153

*Cengiz KARA***ARA KISIM VII****ÇOCUK GASTROENTEROLOJİ.....2159***Ara Kısım Editörü: Hacer Fulya GÜLERMAN***BÖLÜM 1**

Akut Karın Ağrısı.....2159

*Ayşegül ALPCAN, Sezin AŞIK AKMAN***BÖLÜM 2**

Çocuklarda Kronik Karın Ağrısı2163

*Sezin AŞIK AKMAN***BÖLÜM 3**

Çocuklarda Gastrointestinal Sistem Kanamaları.....2169

*Gonca Handan ÜSTÜNDAĞ***BÖLÜM 4**Çocukluk Çağında *Helicobacter Pylori*
Enfeksiyonuna Yaklaşım.....2173*Meltem UĞRAŞ***BÖLÜM 5**

Çocuklarda İshale Yaklaşım2178

*Burcu GÜVEN***BÖLÜM 6**

Çocuklarda Kabızlık ve Dışkı Kaçırma2188

*Hacer Fulya GÜLERMAN***BÖLÜM 7**Gastrointestinal Sistem Belirtileri ile Giden Besin
Alerjileri2191*Hacer Fulya GÜLERMAN***BÖLÜM 8**

Çocuklarda Karında Kitle2195

*Burcu GÜVEN, Hacer Fulya GÜLERMAN***BÖLÜM 9**

Kolestazlı Çocuğa Yaklaşım2198

*Hacer Fulya GÜLERMAN, Sezin AŞIK AKMAN***BÖLÜM 10**

Çocuklarda Kusma2205

*Ayşegül ALPCAN***BÖLÜM 11**

Çocuklarda Probiyotik Kullanımı2210

*Şirin GÜVEN, Hacer Fulya GÜLERMAN***ARA KISIM IX****ÇOCUK ALERJİ-İMMÜNOLOJİ.....2215***Ara Kısım Editörü: Can Naci KOCABAŞ***BÖLÜM 1**

Çocukluk Çağı Astımı.....2215

*Semiha BAHÇECİ, Can Naci KOCABAŞ***BÖLÜM 2**

Astım Atak Tedavisine Genel Yaklaşım.....2224

*Betül KARAATMACA, Ersoy CİVELEK***BÖLÜM 3**

Astım Tedavisinde Koruyucu Önlemler.....2229

*Betül KARAATMACA, Ersoy CİVELEK***BÖLÜM 4**

Alerjik Rinit2232

*Özge YILMAZ TOPAL, Dilek AZKUR***BÖLÜM 5**

Atopik Dermatit2238

*İlknur KÜLHAŞ ÇELİK, Müge TOYRAN***BÖLÜM 6**

Ürtiker ve Anjiyoödem2246

*İlknur KÜLHAŞ ÇELİK, Emine DİBEK MISIRLIOĞLU***BÖLÜM 7**

Anafilaksi2251

*Nalan YAKICI, Fazıl ORHAN***BÖLÜM 8**

İgE Aracılı Besin Alerjileri.....2256

*İrem TURGAY YAĞMUR, Ersoy CİVELEK***BÖLÜM 9**

Çocuklarda İlaç Alerjisi2263

*Hakan GÜVENİR, Emine DİBEK MISIRLIOĞLU***BÖLÜM 10**

Çocuklarda Kronik Öksürük.....2270

*Sait KARAMAN, Demet CAN***BÖLÜM 11**

Sık Enfeksiyon Geçiren Çocuğa Yaklaşım2277

*Hasibe ARTAÇ***ARA KISIM X****ÇOCUK NEFROLOJİ VE ROMATOLOJİ.....2283***Ara Kısım Editörü: Banu ÇELİKEL ACAR***BÖLÜM 1**

Hematüri ve Proteinüriye Yaklaşım.....2283

*Gökçe CAN***BÖLÜM 2**

Çocukluk Çağında İdrar Yolu Enfeksiyonları2289

Aysel TAKTAK

BÖLÜM 3

Enürezis Nokturna2293
Adem Yasin KÖKSOY

BÖLÜM 4

Akut Glomerülonefrit.....2301
Gökçe CAN

BÖLÜM 5

Çocuklarda Akut Böbrek Hasarı.....2303
Aysel TAKTAK

BÖLÜM 6

Çocukluk Çağında Hipertansiyon2306
Adem Yasin KÖKSOY

BÖLÜM 7

Artritli Çocuğa Yaklaşım.....2312
Fatma AYDIN

BÖLÜM 8

Çocuklarda Bağ Dokusu Hastalıklarına Yaklaşım2317
Fatma AYDIN

BÖLÜM 9

Ailevi Akdeniz Ateşi ve Genel Yaklaşımlar.....2321
Özge BAŞARAN

BÖLÜM 10

İmmünglobulin A Vaskülit (Henoch-Schönlein Purpurası).....2325
Özge BAŞARAN

ARA KISIM XI

ÇOCUK NÖROLOJİ.....2329

Ara Kısım Editörü: Deniz YÜKSEL

BÖLÜM 1

Çocuk Nörolojide Öykü ve Nörolojik Muayene2329
Hülya KAYILIOĞLU, Deniz YÜKSEL

BÖLÜM 2

Mental Motor Gelişim2332
Hülya KAYILIOĞLU, Deniz YÜKSEL

BÖLÜM 3

Mikrocefaliye Yaklaşım2335
Ayşe AKSOY, Özlem YAYICI KÖKEN

BÖLÜM 4

Serebral Palsi.....2338
Ayşe AKSOY, Özge KUCUR

BÖLÜM 5

Mental Retardasyon (Zihinsel Yetersizlik)2340
Ayşe AKSOY, Özge TOPTAŞ DEDEOĞLU

BÖLÜM 6

Baş Ağrılı Çocuğa Yaklaşım.....2343
Hülya KAYILIOĞLU, Deniz YÜKSEL

BÖLÜM 7

Akut Konvülsiyon ve Status Epileptikusa Yaklaşım.....2346
Deniz YÜKSEL, Ayşegül DANIŞ

BÖLÜM 8

Febril Nöbetler.....2349
Ayşe AKSOY, Özge TOPTAŞ DEDEOĞLU

BÖLÜM 9

Çocukluk Çağı Epilepsilerinde Takip ve Tedavi2352
Deniz YÜKSEL, Özlem YAYICI KÖKEN

BÖLÜM 10

Akut Güçsüzlüğü Olan Çocuğa Yaklaşım2355
Deniz YÜKSEL, Ayşegül DANIŞ

BÖLÜM 11

Premature Bebeklerin Nörolojik Açıdan İzlemi.....2358
Deniz YÜKSEL, Özlem YAYICI KÖKEN

ARA KISIM XII

ÇOCUK METABOLİZMA2361

Ara Kısım Editörü: Mehmet GÜNDÜZ

BÖLÜM 1

Metabolik Asidoz2361
Asburçe OLGAR, Özlem ÜNAL

BÖLÜM 2

Metabolik Kriz2365
Fatma Tuba EMİNOĞLU

BÖLÜM 3

Hiperamonyemi2369
Çiğdem Seher KASAPKARA

BÖLÜM 4

Organomegali ve Metabolik Hastalık.....2376
Aynur KÜÇÜKÇONGAR YAVAŞ

BÖLÜM 5

Dismorfik Bulgular İle Seyreden Kalıtsal Metabolik Hastalıklar.....2379
Fatih Süheyl EZGÜ

BÖLÜM 6

Diyetle Tedavi Edilen Metabolik Hastalıklar.....2382
Nevra KOÇ

BÖLÜM

1

Hematopoez

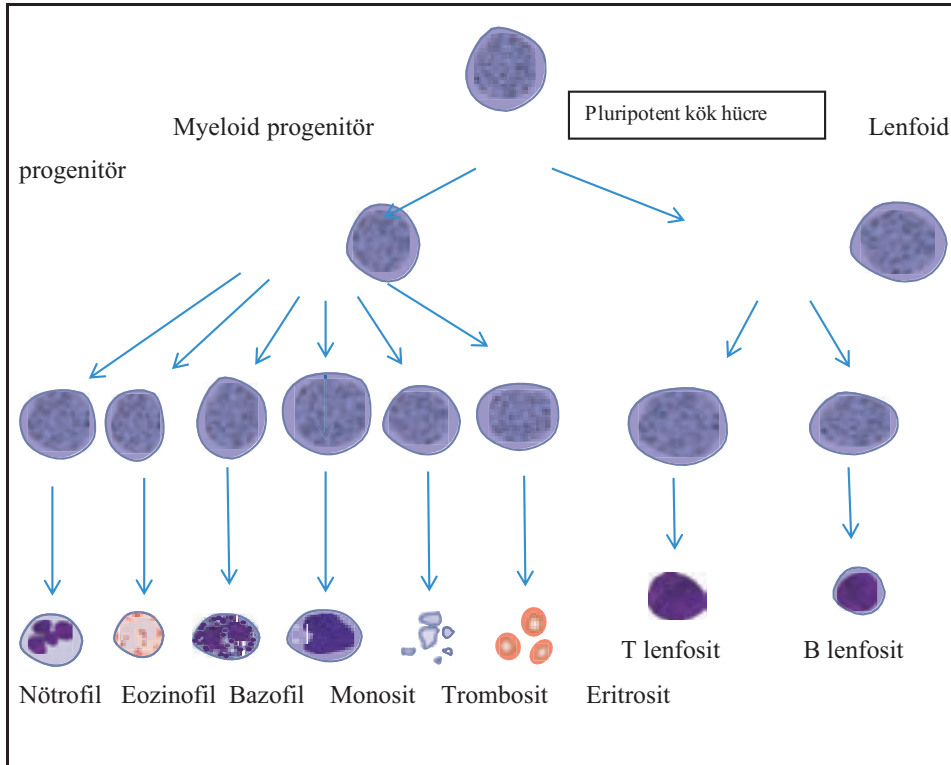
Ömer EKİNCİ, Cengiz DEMİR

Tanım ve yeri

Kan hücrelerinin yapımı olarak adlandırılan hematopoez (hemato=kan, poiesis/poietic=üretim) dinamik bir süreçtir ve tüm hayat boyunca devam etmektedir. Bu süreç bir tip kök hücreden tüm farklı kan hücrelerinin gelişmesi sürecidir. Gebeliğin yaklaşık 20.gününde yolk kesesinde başlayan eritropoez (eritrosit yapımı) fetal hemoglobin üretmeyi başlatır. Gestasyonun 6. haftasından fetal yaşamın 6-7. ayına kadar dalak ve karaciğer başlıca hematopoetik organlardır ve bu üretim doğumdan sonraki 2. haftaya kadar devam eder. Fetal KC esas kan üretimini üstlenir, bu arada lökosit ve trombosit üretimi de başlar. Fetal dönemde plasenta da hematopoeze katkıda bulunur. Fetal yaşamın 7. ayından itibaren en önemli üretim yeri

kemik iliğidir ve erişkin yaşamdaki tek yapım kaynağı burasıdır. Bebeklerdeki kemik iliğinin tamamı hematopoetiktir. Çocukluk çağından itibaren yaşla birlikte uzun kemiklerde ilerleyici bir şekilde yağ dokusu oluşmaya başlar. Erişkin yaştaki hematopoetik ilik dokusu pelvis, vertebra, kosta, femur ve humerus gibi uzun kemiklerin proksimal ve distal ucu ile sınırlıdır.

Hematopoez, kendi kendini yenileyebilen ve farklı hücre serilerine farklılaşan pluripotent kök hücrelerden başlar. Hematopoez işleminin bir tanesini kök hücre yerine başka hücrenin gelmesi (kendini yenileyebilme), diğeri yönlenme ve farklılaşmadır. Kemik iliğindeki hematopoetik kök hücreler sayıca çok azdır, yaklaşık 20-25 milyon çekirdekli hücreden bir tane bulunur. Bu hücrelerin çoğu özelleşmiş vasküler nişlerde dinlenme halinde-

Şekil. Pluripotent kök hücre ve kök hücre kaynaklı hücre serileri

dir. Kemik iliğindeki tüm kan hücrelerinin farklılaşması potansiyel progenitörler aracılığı ile pluripotent kök hücreden oluşur.

Pluripotent kök hücreler kemik iliğinde myeloid dizi veya lenfoid dizi hücrelerine dönüşmek üzere yönlendirilir. Multipotent myeloid kök hücreler tüm myeloid dizi hücrelerini [eritrosit, granülosit (nötrofil, eozinofil, bazofil), monosit ve plateletleri] oluşturur. Multipotent lenfoid kök hücreler ise lenfoid dizi hücrelerine (B ve T lenfositler) dönüşür (**Şekil**). Myeloid gelişim süreçleri kemik iliğinde gerçekleşir. Lenfoid gelişimde progenitör hücrelerden kemik iliğinde ve lenfoid organlarda fonksiyonel aktif B hücreler oluşurken, fonksiyonel T lenfositleri eğitimlerini timusta ta mamlarlar.

Hematopoetik kök hücreler kendi kendilerini yenileme özelliğine sahiptirler. Böylelikle kemik iliği hücreliliği dengeli bir şekilde kalmaya devam eder. Normal şartlarda kök hücrelerin çoğu uyku halindedirler. Kök hücreler ortalama 50 kez bölünebilme kapasitesine sahiptirler.

Yaşlanma ile birlikte kök hücrelerin sayısı azalmaya başlar, özellikle myeloid seri daha ön planda azalır. Yine yaş ilerledikçe kök hücrelerde genetik mutasyonlar artar ve kök hücre kaynaklı hastalıklar ile tümöral hastalıklar ortaya çıkabilir. Öncü kök hücreleri hematopoetik büyük faktörlerinin uyarımı ile ihtiyaca göre daha fazla hücre serisinde yapımı artırabilme özelliğine sahiptirler.

Kemik iliği ve stroma

Kök hücrelerin bulunduğu kemik iliği kök hücrelerin yenilenmesi ve farklılaşması için stromal hücreler ve mikrovasküler katmanlardan oluşan uygun bir ortam sağlar. Stromal hücreler; mezenşimal hücreler, adipositler, osteoblast, makrofaj, fibroblastlar ve endotel hücrelerinden oluşur. Ekstrasellüler matriksi oluşturmak için glikoproteinler (fibronektin ve trombospondin) ve glikozaminler (hyalürinik asit ve kondrotin deriveleri) salgılar. Kök hücrelerin büyüdüğü ve çoğaldığı stromal matriks yapıları niş olarak adlandırılır. Kök hücrelerin bulunduğu bu nişler vasküler(endotel ile çevrili) veya endosteal (osteoblast ile çevrili) olabilir. Burada özel yapışma ve tanıma bölgeleri vardır. Stromal hücreler ayrıca kök hücre büyümesi için gerekli büyüme faktörlerini salgılar. Stromal hücre yapımı için *mezenkimal kök hücreleri* önemlidir. Osteoblastlar veya endotel hücreleri ile niş oluştururlar, büyüme faktörleri, adezyon molekülleri ve kök hücrelerinin gelişimi için destekleyici olan sitokinleri salgırlar. Örnek olarak stromal hücreler üzerindeki proteinler farklılaşarak kök hücre üzerindeki NOTCH1 reseptörüne bağlanır ve hücre döngüsünde yer alan bir transkripsiyon faktörü haline gelir.

Kök hücreler vücutta dolaşırlar ancak periferik kanda çok az sayıda bulunurlar. Kemik iliğinden çıkmak için

damar endotelini aşmak zorundadırlar. Mobilizasyon denen bu işlem için granülosit koloni uyarıcı faktör(G-CSF) gibi büyüme faktörü verilmesi ile bu işlem hızlandırılabilir. Stromada kök hücre yapımını ve yaşamını sürdürme durumu önemli bazı karşılıklı etkileşimler ile olur. Bunlar; stromada kök hücre faktörü (SCF) ve farklılaşmış proteinlerini ve bu proteinlerin kendi reseptörleri KIT ve NOTCH'un kök hücrelerde eksprese edilmesi olarak söylenebilir.

Hematopoez, büyüme faktörleri ve hücre döngüsü

Hematopoez kök hücre bölünmesi ile başlar, yönelme ve farklılaşma ile devam eder. Erken öncü hücreler yönlendirme yapan ve farklı hücre serilerine dönüşüm sağlayabilen transkripsiyon faktörlerini düşük düzeyde eksprese eder. Hücre serilerinde farklılaşma (diferansiyasyon) progenitör hücrelere gelen uyarılara bağlı gerçekleşebilir. Bazı transkripsiyon faktörleri kök hücre yaşamının düzenleyicisi iken diğer bazıları majör hücre serilerinin farklılaşmasında görevlidirler. Örneğin, PU.1 ve CEBP hücreleri myeloid seriye yönlendirirken, GATA-2, GATA-1 ve FOG-1 eritropoetik ve megakaryositik farklılaşmada temel rol oynarlar. Büyüme faktörleri ortak özellikler taşımakla birlikte hematopoezin farklı evrelerine etki yaparlar. Örneğin stromal hücrelere etkili faktörler IL-1 ve TNF iken, multipotent öncü hücrelere etkili olanlar IL-3, GM-CSF, IL-6, G-CSF, ve trompoetindir.

Hematopoetik büyüme faktörleri glikoprotein yapısında hormonlardır. Bu faktörler hematopoetik öncü hücrelerin çoğalmasına(proliferasyon) neden olabilir, diferansiyasyon ve matürasyonu uyarabilir. Ayrıca bazı hücrelerde apoptozu engeller, hücre olgunlaşmasını uyarır ve kök hücrelerinin fonksiyonunu düzenlerler. Eritropoetin hariç büyüme faktörlerinin başlıca yapım yeri stromal hücrelerdir. Eritropoetinin yaklaşık %90'ı böbrekte, tromboetinin ise başlıca karaciğerde yapılır. Büyüme faktörlerinin biyolojik etkileri hedef hücreler üzerindeki özelleşmiş reseptörler aracılığı ile gerçekleşir. Bağlanma sonrası reseptör dimerizasyonu gerçekleşir ve hücre içi sinyal ileti yolağında bir seri kompleks aktivasyona neden olur. Hücre içi sinyal ileti yolu başlıca üç adet olan JAK/STAT, mitojen-aktive protein (MAP) kinaz ve fosfatidil inozitol 3(P13) kinaz yollarından oluşur. Büyüme faktörlerinin reseptörlere bağlanması spesifik genlerde aktivasyona neden olan bu yolları kullanır.

Hücre bölünme süreci basitçe *hücre siklüsü* olarak tanımlanır ve kompleks bir işlem olup hematopoezin merkezidir. Hücre siklüsünün süresi değişik dokularda farklı olmakla birlikte temelde benzerdir. Mitotik fazda (*M fazı*) çekirdek bölünmesi ve füzyonunun gerçekleştiği klasik fizyolojik mitoz bölünme gerçekleşir. İnterfazda kromozomlar ikiye katlanır ve bölünme öncesi hücre irileşir. İnterfaz üç ana evreye ayrılır. *G1 fazında* hücreler

replikasyona yönelmeye başlar, *S fazında* DNA içeriği iki katına çıkar ve kromozomlar kopyalanır ve *G2 fazında* hücre organelleri kopyalanır ve stoplazmanın hacmi artar. Bölünme öncesi hücreler *G₀ fazına* geçerse uzun bir dönem bu fazda kalır.

Eritropoez

Dolaşımdaki eritrositler ve taşıdıkları hemoglobin dokuların aerobik metabolizma için gerek duydukları oksijenin taşınmasında ana rol oynarlar. Dolaşımdaki bu eritrositler humoral ve hücreyel büyüme faktörlerinin kontrolü altında kemik iliğindeki eritroid öncül hücreler tarafından devamlı olarak yapılır. Bu döngüye eritropoez denilir. Eritropoezde kemik iliğinde tanımlanabilen ilk eritrosit öncü hücresi pronormoblasttır. Bir dizi hücre bölünmesi işlemleri sonrası aşamalı olarak daha küçük normoblast serisi ortaya çıkar. Sonuçta, kemik iliğinde geç dönemdeki normoblasttan çekirdek dışarı atılır ve retikülosit oluşur. Retikülositlerde hala bir miktar RNA ve hala hemoglobin sentez etme yeteneği vardır, ancak DNA içermezler. RNA içeriğini tamamen kaybetmeden 1-2 gün periferik dolaşımda bulunur. Eritropoezin kemik iliği dışında gelişmesi ekstramedüller eritropoez olarak adlandırılır. Bu durumda periferde normoblastlar bulunabilir. Retikülositlerden sonraki aşama olgun eritrositlerdir. Hemoglobin, eritrositlerdeki ana proteindir. Erişkinlerde hem oluşturmak için her bir protoporfirine bağlı bir demir atomu içeren 2 alfa ve 2 beta, dört polipeptit (globin) zincirinden oluşur. Eritrositler glikozu metabolize etmek için iki biyokimyasal yolağı kullanır. Hücre şekli ve esnekliğin korunması için gereken ATP'yi üreten Embden-Meyerhof yolağı ve hemoglobin oksidasyonunu önleyen NADH'yi ve glutatyonun korunması için önemli olan NADPH'yi üreten heksos-monofosfat yolağıdır.

Dokular için gerekli oksijen miktarındaki küçük değişiklikleri tespit edebilen sensörler böbreklerde bulunan eritropoetini salgılatarak eritropoez döngüsünü dengede tutarlar. Olgunlaşan eritrositler büyük ölçüde uzmanlaşmış hücreler olup çekirdekleri yoktur. Eritrositleri ileri derecedeki esneklikleri sayesinde küçük damarlardan geçebilir ve kan akımının yüksek hızına dayanabilirler. Eritrosit hemoglobini, hemoglobin-oksijen disosiasyon eğrisinin kayma özelliği sayesinde ilgili dokudaki oksijen gereksinimine hemen uyum gösterebilirler. Hipoksi ve anemiye yanıt olarak ortaya çıkan eritropoezi artırma kapasitesi, böbrekten salınan eritropoetin düzeyine, eritroid öncüllerin bulunduğu kemik iliğinin durumuna ve demir gibi üretim için gerekli ham maddenin sağlanmasına bağlıdır.

Myelopoez

Myeloid öncü hücreden myeloid hücreler (nötrofil, eozinofil, bazofil, monosit ve makrofaj) üretilmesi aşamaları olarak adlandırılır. Myeloid hücreler koloni oluş-

turan birim granülosit, monosit(CFU-GM) adı verilen bir öncül hücreden dönüşürler. Bu hücre myeloid, megakaryositik ve lenfoid dizileri meydana getirebilme yetisine sahip olan daha önceki öncüllerden ve tüm hücre serilerine farklılaşabilme kabiliyetine sahip olan multipotent kök hücreden türeler. CFU-GM'nin alt grup hücrelere farklılaşmasında IL-3, IL-5 ve G-CSF gibi myeloid büyüme faktörlerinin rol oynadığı bilinmektedir.

Myeloid hücrelerin üç ana işlevi olduğu kabul edilmektedir. Birincisi enfeksiyon, doku hasarı veya enflamasyonda göç etmek üzere dolaşımdan dokulara geçebilme yeteneğidir. Myeloid hücrelerin başlıca ikinci işlevi fagositozudur. Antikor veya kompleman bileşenleriyle kaplı çeşitli partikülleri opsonizasyon yöntemi ile fagosite etmektedir. Fagosite edilen partiküller sonradan bir takım işlemlere uğramakta ve enzimler tarafından parçalanarak imha edilmektedir. Myeloid hücrelerin üçüncü işlevi ise granül içeriğinin salınması yani eksositozudur. Granüller hücre tipine bağlı olarak sindirim ve hidroliz enzimleri ve bütün inflamatuvar yanıtlara aracılık edebilen maddeler içerir. Bunlar immün sistemde de yer alan kemotaktik faktörler, kompleman sistem etkinleştiricileri, pıhtılaşma ve fibrinolitik sistem etkinleştiricileri ve hücre dışı matriks proteinlerini yıkabilen enzimlerdir. Myeloid hücreler granüllerinin içeriğini salıvermek suretiyle enflamatuvar yanıtı tetikleyebilir ve sürdürebilirler. Bölgede daha fazla myeloid hücre toplanmasını sağlayabilir ve organizmanın enfeksiyona, maligniteye ve yaralanmaya verdiği tepkiyi ayarlayabilirler. Myeloid hücrelerdeki bu yanıt ayrı ayrı myeloid hücre işlevine dayanır. Nötrofil ve monositler birincil olarak bakteriyel enfeksiyonlarla mücadelede rol oynar; monositler antijen işleme ve onları lenfositlere sunabilme özelliğine sahiptirler. Eozinofiller paraziter enfeksiyonlarda etkili; bazofiller ise tip 1 aşırı duyarlılık reaksiyonlarında önemli rol oynarlar.

KAYNAKLAR

1. A.Victor Hoffbrand I Paul A.H. MOSS. Hoffbrand's Essential Haematology, Seventh Edition
2. A.Victor Hoffbrand, Douglas R Higgs, David M Keeling, Atul B Mehta. Postgraduate Hematology Tutorials, Seventh Edition.
3. Papayannopoulou T, Scadden DT. Stem-cell ecology and stem cells in motion. Blood 2008; 111: 3923.
4. Ding L, Saunders TL, Enikolopov G, Morrison SJ. Endothelial and perivascular cells maintain haematopoietic stem cells. Nature 2012; 481: 457. Epub 2012 Jan 25.
5. McCulloch EA, Till JE. Perspectives on the properties of stem cells. Nat Med. 2005; 11: 1026-8.
6. Hoffman BR, Edward JB, Leslie ES, et al. Hematology, Basic Principles and Practice, 7th Edition.
7. Eminli S, Foudi A, Stadtfeld M, et al. Differentiation stage determines potential of hematopoietic cells for reprogramming into induced pluripotent stem cells. Nat Genet 2009; 41: 968.
8. Chasis JA, Mohandas N. Erythroblastic islands: niches for erythropoiesis. Blood 2008; 112: 470.

Çocuk Sağlığı İzleminde Sık Rastlanan Soru ve Sorunlar

BÖLÜM 6

Fatma Zehra ÖZTEK ÇELEBİ

Çocuk sağlığı izlemleri(ÇSİ) ailelere önleyici danışmanlık hizmeti vermek için önemli bir fırsattır. Bu sayede aileler bebekleriyle ilgili bilimsel bilgileri güvenilir kaynaklardan almış olurlar. Bu bölümde özellikle, bebeklerinin yaşamlarının ilk aylarında ailelerin sık sorduğu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

Bebeğimi hastalıklardan korumak için neler yapabilirim?

Bebeklerin hastalıklardan korunması için en etkili faktör, bakım veren kişilerin etkin el temizliğine dikkat etmesidir. Yenidoğan dönemi ve ilk aylarda grip, nezle gibi bulaşıcı hastalığı olan bireylerin bebeğe yaklaşmaması önemlidir. Yine bu aylarda bebeğin lokanta, düğün gibi kalabalık ve kapalı ortamlara sokulmaması önerilir. 6 aydan küçük bebekler grip hastalığının komplikasyonları açısından risk altındadır. Fakat bu bebekler influenza aşısı uygulanması ve boğmaca aşısının tamamlanması için çok küçüktürler. Bu nedenle 6 aydan küçük bebeklere bakım veren kişilere influenza aşısı önerilir. Ayrıca yine bu kişilere erişkin tip boğmaca aşısı tavsiye edilir. Anne sütü ile emzirmenin bebeği hastalıklardan korumada en etkili faktörlerden biri olduğu da akıldan çıkarılmamalıdır.

Bebek ve çocukların güvenliği için alınması gereken belli başlı önlemler nelerdir?

Araç güvenliği

Motorlu taşıt kazaları çocuk ölümlerinde başı çeken sebeplerden biridir. Bebek oto koltukları kazalardaki ölüm ve yaralanma riskini anlamlı bir şekilde azaltır. Doğumdan itibaren tüm bebeklerin fiziksel yapısına uygun oto koltuklarında yolculuk etmesi gereklidir. Çocuklar 12 yaşından sonra arabanın ön koltuğunda yolculuk etmelidir. Amerikan Pediatri Akademisi (APA) iki yaşın altındaki çocukların arka tarafa dönük oto koltuğu kullanmasını tavsiye etmektedir. Bu koltuklar özellikle küçük bebekler için en iyi korumayı sunar. Bebek ve çocuklar kesinlikle hava yastığı donanımına sahip ön koltuklarda yolculuk yapmamalıdır. 2 yaştan sonra öne dönük oto koltuklarına geçilmelidir. 4 yaşından sonra çocuklar yükseltici koltuk kullanımına geçerler. Çocuk, 8-12 yaşa ya da boyu 145cm'ye ulaştığında normal emniyet kemeri ile yolculuk edebilir. Çocukları sıcak çarpmasına karşı korumak için, kesinlikle arabada tek başlarına bırakmamak gereklidir. Arabanın içinde yalnız

bırakılmaya bağlı çocuk ölümleri olduğu unutulmamalıdır.

Uyku güvenliği

Sırtüstü yatış, ani bebek ölümlerinden korumada en doğru yatış şeklidir. Bebek yatağının üzeri ve çevresi boş olmalıdır; çünkü yatağın içindeki yumuşak oyuncak, yastık, battaniye gibi eşyalar boğulmaya neden olabilirler. Bebeğin ilk 6 ayda ebeveynle aynı odada, fakat farklı yatakta yatması uygundur. Aynı yatakta yatmak ani bebek ölümü riskini artırmaktadır. Bu nedenle bebeklerin ebeveynleriyle, çocuklarla veya başka yetişkinlerle aynı yatakta yatması kesinlikle tavsiye edilmemektedir. Yine bebeklerin kanepede, koltuk gibi kendi yatağı dışındaki mekânlarda yatırılması; boğulma, düşme gibi risk faktörlerini artırdığından önerilmemektedir. Bebeğin uykuda üstünü örtmek için en uygun yöntem uyku tulumları ya da ayaklı pijamalardır. Battaniler boğulma riski nedeniyle dikkatli kullanılmalıdır. Bebeklerin uykuda kundaklanması ani ölüm ve gelişimsel kalça displazisi riskini artırdığı için önerilmemektedir. Fakat bebekler uyanırken onları sakinleştirmek için kalça ve dizlerin fleksiyonuna izin verecek ve ayaklar hareket edebilecek şekilde kundaklama yöntemi kullanılabilir.

Güvenli ev ortamı

Yangınları ve soba, kombi gibi ısıtıcıların sebep olduğu kazaları önlemek için eve duman alarmı, karbon monoksit alarmı takılabilir. Sıcak suya bağlı yaralanmaları önlemek için musluklardaki sıcak suların ısısının 48 derecenin üstüne çıkmaması gerekir. Isı dağılımı eşit olmadığı için, süt ve mamalar kesinlikle mikrodalga fırınlarda ısıtılmamalıdır. Düşmeler en sık yaralanmalar arasında olduğundan evde bebek ve çocukların düşmesini engelleyecek önlemler alınmalıdır. Düşme riskini azaltmak için bebekler kanepede, yatak gibi yüksek yerlere koyulduklarında gözetimsiz bırakılmamalıdır. Pencere önüne çocukların tırmanabileceği mobilyalar konulmamalı, pencerelere çocuk kilidi takılmalıdır. Ayrıca bebeğin çevresinde onun yutabileceği küçük parçalar kesinlikle bırakılmamalıdır. Çocuklara 4 yaşına gelene kadar fındık, fıstık, leblebi patlamış mısır gibi aspirasyon riski taşıyan sert gıdalar verilmemelidir. Temizlik kimyasalları ve ilaçların çocuğun ulaşabileceği yerlerde olmaması gerekir. Bebekler su bulunan ortama geldiklerinde dikkatle izlenmelidirler. Bebeklerin çok sık olan kova, klozet gibi sularda bile boğulabileceği akılda

tutulmalıdır. Bebeklerin içinden düşme riski bulunmasının yanı sıra normalde ulaşamadığı ağır eşyaları üzerine düşürme, sıcak şeyleri çekme gibi tehlikelere yol açabildiğinden yürüteç kullanımı önerilmemektedir.

Bebeğimin fiziksel, zihinsel, sosyal gelişimi için neler yapabilirim?

Erken dönemde bir bebeğin gelişiminin desteklenmesi; çocuğun zekâ düzeyini, pratik düşünmesini, el-göz koordinasyonunu, ilerleyen yaşlarda okula adaptasyonunu olumlu yönde etkiler. Çocuğun gelişimini desteklemek için yapılacak aktiviteler arasında bebekle oyun oynamak, konuşmak, ona şarkı söylemek ve kitap okumak sayılabilir. Bebekle etkili iletişim için arka planda herhangi bir televizyon veya dijital medya organı açık olmamalıdır. Bebeklerin ilk 2 yıl her türlü dijital ekrandan (televizyon, akıllı telefon, tablet vb.) uzak tutulması gerekir. Bebekler 6 aylık olduklarında ekrana ilgi gösterirler. Bunun sebebi ekrandan çıkan sesler ve renklerdir. Araştırmalar bebeklerin ekrandan bir şey öğrenemediğini göstermiştir. Bebekler kendilerine bakım veren kişilerle etkileşime girerek öğrenirler; onlarla konuşulması, oyun oynanması, onlara şarkı söylenmesi, kitap okunması öğrenmelerini sağlar.

Bebeğime sütüm yetiyor mu?

Ülkemizde doğumda anne sütü ile besleme oranı yüksekken, ilk 6 ay sadece anne sütü alma oranı düşüktür. Bu oranın düşük olmasındaki en önemli faktör annenin sütünün yetmediğine dair olan endişesidir. Bir bebeğin yeterli anne sütü aldığını gösteren en güvenilir ölçütler bebeğin günde en az 5-6 kez idrar yapması, doğumdan sonra 15. günde doğum kilosuna ulaşması, vücut ağırlığının ayda en az 500 gram artması ve kendi büyüme eğrisinde gelişmesini devam ettirmesidir. Bu şartları sağlayan bebeğin annesinin sütü yeterli gelmekte, ilk 6 ay başka gıda almasına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Bebeğim emmek istemiyor, ne yapmalıyım?

Bebekler bazı zamanlar emmede isteksiz davranabilirler. Bazen zayıf emerler, bazen de istekli oldukları halde memeye yerleşmezler veya kısa sürede memeden ayrılırlar. Buna meme reddi denir. Bunun çeşitli nedenleri olabilir:

1. Bebeğin tok olması,
2. Bebeğin hasta, üşümüş veya prematüre olması,
3. Ağız içinde kandida enfeksiyonu gibi emmeyi engelleyecek bir sorun olması,
4. Bebeğin burnunun tıkalı olması,
5. Bebeğin memeye yerleşmesindeki sorunlar (annenin tutuşu, memeyi veya bebeği sallaması emmede tıkanıklık olması gibi)

6. Sütün çok fazla veya az olması (süt çok fazla olduğunda bebek boğulur gibi olabilir ve emmek istemeyebilir, az olduğunda ise kızıp emmeyi bırakabilir),
7. Biberona alışmış olmak,
8. Annenin kokusundaki değişiklik.

Emmeyi reddeden çocukta yukarıda sıralanan sebepler teker teker gözden geçirilir.

Bu dönemde annelere sabırlı olmaları tavsiye edilir. Huzursuz ve kızgın bebek, beslenmişken sakın bir ortamda anneye teniyle teması sağlanmalıdır. Annenin bebekle keyifli zaman geçirmesi, nazik masajlar yapması, şarkı söylemesi gibi etkinlikler bebeğin huzursuzluğunu düzeltir. Anne emzirmek için bebeği zorlamamalıdır. Bebek kendi isteğiyle emene kadar anne sütü sağlmalı ve bebeğe fincanla verilmelidir.

Bebeğime emzik kullanabilir miyim?

İlk ay içinde başladığında emzik, hem tek başına anne sütü alma süresini hem de toplam emzirilme süresini kısaltır. Ayrıca bir yıldan uzun kullanıldığında emziğin otitis media sıklığını artırdığı ve diş/çene yapısında bozukluklara neden olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte uyku sırasında emzik kullanımının ani bebek ölüm riskini azalttığı bilimsel olarak ispatlanmıştır. Bu nedenle, ailede ani bebek ölümü riski olduğu durumlarda, bebeklere 1 aylık olduktan sonra uyku sırasında emzik verilebilir. Emziğin temizliği çocuk sağlığı açısından önemlidir. Emziğin şekerli bir sıvıya ya da mamaya batırılmaması gerekir. Anne memesine en yakın şekilli emzik tercih edilmelidir.

Bebeğim her gün kaka yapmıyor, kabız mı oldu?

İlk bir ay bebekler sık dışkıları, bazen dışkılama sayısı günde 8-10'u bulabilir. Sonrasında gaita sıklığında azalma olabilir. Sağlıklı bir bebek, hiçbir gastrointestinal sorun olmadığı halde 15 günde bir bile dışkılayabilir. 6 aydan küçük süt çocuklarında seyrek dışkılama (fonksiyonel diskinezi) görülebilir. Bunun nedeni tam olarak bilinmemektedir; fakat intra abdominal basınç artışı ile pelvik taban gevşemesi arasındaki koordinasyonun yetersizliğinden kaynaklandığı düşünülür. Dışkılamanın yumuşak kıvamda olması önemlidir. Bu durum bebek büyüdükçe kendiliğinden düzelir. Bu yüzden ilaç kullanımına gerek yoktur.

Bebeğim akşamları çok ağlıyor, infantil koliği olduğu söylendi. Ne yapmalıyım?

İnfantil kolik normal kilo alan sağlıklı çocuklarda yaşamın ilk aylarında görülen aşırı ağlama nöbetleri ile karakterize bir durumdur. Etiyolojisi kesin olarak bilinmemekle birlikte kolikte gastrointestinal, psikososyal

ve nörogelişimsel faktörlerin rol oynadığı düşünülmektedir. Gastrointestinal nedenler arasında hatalı besleme, gastrointestinal immatürite, laktoz intoleransı ve inek sütü protein intoleransı sayılabilir. Psikososyal nedenler arasında bebeğin mizacı, optimal olmayan anne-baba ve çocuk ilişkisi, stresli aile ortamı ile anne veya babada depresyon varlığı sayılabilir. Nöbetler genelde akşamları olur, nöbet sırasında yüksek sesli ağlama, ayaklarını karnına çekme, karın distansiyonu görülür. Bebeğin avutulması zor olabilir. Fizik muayene normaldir, bebekte sağlıklı tartı artışı olur. Fizik muayenede anormal bulgu olması infantil kolik tanısından uzaklaştırır. Tedavide amaç bebeğin ağlamalarını azaltarak aileyi rahatlatmaktır. İlk olarak aile infantil kolik hakkında bilgilendirilmelidir. Bu durumun 4 ay civarında kendiliğinden düzeleceği, bebeğin sağlığına zarar vermediği aileye anlatılmalıdır. Aileye uygun beslenme teknikleri konusunda bilgi verilmelidir. Az ya da fazla beslenme, fazla hava yutma bebeğin şikâyetlerini artıracığı için engellenmelidir. Kucağa alma, sallama, salıncağa koyma, araba veya bebek arabası ile gezdirmeye, çevresel uyaranları azaltma, ılık banyo, nazik masaj, kalp seslerinin dinletilmesi gibi yöntemlerin bebeği sakinleştirebileceği anlatılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Örün E. Bebek ve Çocuk Bakımı içinde Yurdakök Pediatri. Güneş Tıp Kitapevleri, Ankara (2017).
2. Çöl N. Infantil Kolik İçinde Yurdakök Pediatri. Güneş Tıp Kitapevleri, Ankara
3. Bebek ve Çocuk İzlem Protokolü. TC Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Müdürlüğü, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2017). <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/Yayin/420>
4. Hagan JF, Shaw JS, Duncan P. eds. Bright Futures: Guidelines for Health Supervision of Infants, Children and Adolescents. 4th ed. ElkGroveVillage, IL: American Academy of Pediatrics (2017).
5. Kültürsay N, Bilgen H, Türkyılmaz C. Sağlıklı Term Bebeğin Beslenmesi Rehberi Türk Neonatoloji Derneği (2014). http://www.neonatology.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/term_beslenme.pdf
6. Kondolot M, Gökçay G, Beyazova U. Çocuk Sağlığı İzlemi Türkiye Milli Pediatri Derneği ve yandal dernekleri işbirliği ile Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarında Tanı ve Tedavi Kılavuzları (2), Türkiye Milli Pediatri Derneği Sosyal Pediatri Derneği Ortak Kılavuzu (2014). <https://millipediatri.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/kilavuz-2.pdf>
7. Öztürk Y, Yiş U, Büyükgebiz B. Erken süt çocukluğu döneminde beslenmenin, büyüme ve dışkılama özellikleri üzerine etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Derg 2007; 21: 25-33.

BİRİNCİ BASAMAKTA VE **AİLE** **HEKİMLİĞİNDE** GÜNCEL TANI VE TEDAVİ

Baş Editör
Dr. Aydın ÇİFCİ

Editörler
Dr. Adem ÖZKARA
Dr. Serkan TURSUN
Dr. Bulut DEMİREL
Dr. Murat KEKİLLİ

© 2020 Ankara Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti

BÜTÜNCÜL TIP (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi)

BAŞ EDITÖR VE PROJE KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Adem ÖZKARA

Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN

Uzm. Dr. Bulut DEMİREL

Prof. Dr. Murat KEKİLLİ

ISBN: 978-605-7578-54-9 (Tk)

978-605-7578-55-6 (1.c)

978-605-7578-56-3 (2.c)

978-605-7578-57-0 (3.c)

Kitaptaki bölüm içeriklerinin sorumluluğu, yazarına aittir.

5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yayım hükümleri gereğince herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

Yayına Hazırlayan : Ankara Nobel Tıp Kitabevleri

Yayın Koordinatörü : Mehmet Ali KARACA (mehmetalikaraca@ankaranobel. com)

Baskı ve Cilt : Neyir Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri

Sertifika No : 16902

Sayfa Tasarımı : Ankara Nobel Tıp Kitabevleri Dizgi Birimi

Baskı Tarihi : 2020, Ankara

MERKEZ ANKARA NOBEL TIP KİTABEVLERİ	ŞUBE İSTANBUL NOBEL KİTABEVİ
Adres: Sağlık 1 Sok. No: 17/D Sıhhiye / ANKARA Tel: 0 312 434 10 87 - 0 312 434 05 17 Faks: 0 312 434 02 99 E-mail: info@ankaranobel.com	Adres : Rasim Paşa Mah. Rıhtım Cad. Derya İş Mrk. No: 28/18 Kadıköy / İSTANBUL Tel : 0 216 550 09 07 E-mail : info@istanbulnobel.com
ŞUBE İZMİR NOBEL TIP KİTABEVLERİ	ŞUBE KRC BAŞKENT TIP KİTABEVİ
Adres: Kazım Dirik Mah. 186/1 Sok. No: 3D Bornova / İZMİR Tel: 0 232 343 10 50 - 0 232 343 60 20 Faks: 0 232 343 30 60 • E-mail: info@izmirnobel.com	Adres : Adnan Saygun Cad. Rauf Öney İşhanı No: 4/1-2 Sıhhiye / ANKARA Tel : 0 312 432 05 18 E-mail : info@krcbaskenttip.com

Online Satış: www.ankaranobel.com / www.nobeltipkitaplari.com

Hastaya Bütüncül Yaklaşımın Önemi

Günümüzde hastaların hekimlerden beklentisi artmaktadır. Hastalar artık hekimlerden hem kanser taraması yapmasını, hem kronik hastalıklarla baş etmesini hem de zaman ayırarak kendini dinlemesini istemektedirler. Bir ya da daha fazla karmaşık akut ya da kronik hastalığı olan kişilerin hem hastane hem de toplumdaki bakımından sorumlu olan kapsayıcı bir tıbbi disipline ihtiyaç vardır. Hastalar artık her hastalığı için ayrı bir hekime gitmek ve elde ettiği sonuçların arasında kaybolmak yerine tek bir hekim ile muhatap olup onun kendisini diğer dallara göndermesini talep etmektedir. İşte bu merkezde kilit elemanlar iç hastalıkları uzmanları ve aile hekimleridir. Her hekimin sorunun sadece bir kenarından tuttuğu ve kendisi ile ilgili alana baktığı, ancak hiç kimsenin bütüncül bakmadığı bir hastada beklenen iyileşmenin olması mümkün değildir.

Sağlık hizmetleri de gelişen tıbbın ihtiyaçlarına ayak uydurmak zorundadır. Sağlık harcamalarında ciddi artış, nüfus yaşlanması, kronik hastalıkların artışı, komorbid durumların çok sık görülmesi ve yönetimlerinin çok zor olması gibi nedenlerle bütüncül yaklaşıma ihtiyaç doğmuştur. Günümüzde bu sorunları yaşayan bazı ülkelerde tıpta aşırı branşlara ayrılmanın getirdiği problemler de büyümüş ve tekrar bütüncül bir bakış açısı teşvik edilmeye başlanmıştır. Uzmanlaşma ile hekimin çalışma alanını daraltması, hasta karşısındaki başarısını arttırıyor gibi görünse de yapılan birçok araştırma, düzenli hizmet kaynağının uzman hekim değil, birinci basamak hekimi olmasının sağlık hizmetlerinin kalitesi ve maliyeti bakımından daha yararlı olduğunu göstermektedir. Eğitimde de her zaman söylenen “hastalık yoktur, hasta vardır” kuralı tekrar gündeme taşınmaktadır.

Birinci ve ikinci basamakta görülen sağlık sorunları, üçüncü basamakta görülen sorunlardan çok farklı temel bazı özellikler göstermektedir. Bu basamaklarda daha bütüncül bir tıp yaklaşımına ihtiyaç vardır. Bunun tersine, bu düzeylerdeki tıp hizmetlerinde uzmanlaşma ile teşhis ve tedavi sürelerinde gecikmeler yaşanabilmekte, hasta açısından zaman kaybı ve çeşitli zararlar yanında sağlık hizmeti maliyetlerinin artmasına neden olabilmektedir.

Son yıllarda tıp bilimleri çok hızlı gelişmekte ve değişik uygulama alanları bulmaktadır. Hastalarla yüz yüze çalışarak emek veren hekimler bu kadar hızla artan bilgiye ulaşmakta zorlanarak doğru bilgi kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle bu kitap çok büyük bir ihtiyacı karşılayacaktır. Burada emek veren, her biri kendi konusunda çok deneyimli ve yetkin arkadaşlarımızın gayretleri çok değerlidir. Şifa bulma ümidi ile hekime gelen hastalarımıza bedensel, ruhsal ve sosyal bir bütün olarak bakma becerisini güncel tıbbi bilgiler ışığında vereceğine inandığım bu kitabın hem hastalarımıza hem de onlar için bıkmadan ve usanmadan çalışan hekimlerimize yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Kerim GÜLER

TİHUD Başkanı

Aile Hekimliği: Toplumun Değişimlerine Uygun Dinamik Bir Tıp Disiplini

Bütüncül Tıp (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi) kitabı birinci basamakta çalışan Aile Hekimliği Uzmanları'nın, akademisyenlerinin, birinci basamak ya da hastane tabanlı diğer dal uzmanları ile bir arada aile hekimliği temel değerleri, bakış açısı ile doğru klinik uygulamaların geliştirilmesinde katkıda bulunmayı sağlayacaktır umudundayım.

Aile hekimliği, "genel", "hasta odaklı", "sürekli bakım" özelliklerini temel değerler olarak almıştır. Bu temel değerler bir-birinden ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Aile hekimliğinin kalitesi ancak bu temel değerlerin karşılıklı bağlantılarına bakılarak tanımlanabilir. Aile Hekimleri (AH)'nin de pratikteki eylemleri bu temel değerlere dayanmaktadır.

AH, bireylerin sağlık ve hastalık ile ilgili şikayetleri, sorunları ve sorularıyla ilgilenmektedir. Bu genelci ilke, bireyselleşmiş karakter ve sağlık hizmetlerinde süreklilik ile yakından ilişkilidir. AH tıbbi bilgi ve becerilerini uygular ve bunları yaşam ve çalışma ortamı ve sosyal bağlamda hastanın yaşam tarzı ve tıbbi geçmişi hakkındaki bilgileri ile birleştirir. Ayrıca, AH, hem sağlık hem de hastalık sırasında, hasta için uzun bir süre boyunca tıbbi bakımda, bu açıdan bakılır ise, "sabit" bir faktördür.

Aile Hekimliğinin temel değerleri yeni değildir ve ülkemizde 30 yılı aşkın, diğer gelişmiş ülkelerde ise çok daha uzun süredir AH uygulamalarının temeli olmuştur. Bununla birlikte, bu temel değerlerin pratikte hekimler tarafından uygulandığı bağlam sürekli değişime tabidir. Hem bakım talebi bağlamı hem de bakım teklifi bağlamı kendi dinamizmine sahiptir.

Geçmişte, AH homojen bir hasta popülasyonuna sahip tek çalışan bir aile doktoru iken, bugün hasta popülasyonundaki geniş bir çeşitlilik ile, yaşlanma ve aile birimindeki ve birlikte yaşama ilişkilerinde değişiklikler ve değişiklikler arasındaki birçok farklılığı bir takım içerisinde ele almak zorundadır. Etnik çeşitlilik son yıllarda artmıştır. Avrupa, 82 milyon kişiyle en fazla uluslararası göçmen ve mülteciye ev sahipliği yaparken, yine 82 milyon nüfuslu Türkiye'de Birleşmiş Milletler (BM) rakamları ile yaklaşık 3,8 milyonu mülteci olmak üzere 5,7 milyonun üzerinde göçmen, 1,6 milyon da çalışma izni olan yabancı olmak üzere % 10'u bu toprakların kültürü, adetleri, yaşam anlayışı ile yetişmiş değildir. Ayrıca çeşitli etkenler ile aile hekimliğinde karşılaşılan hastaların tutumları da sürekli değişmiştir. Kişiler artık tıbbi sorunları hakkında bilgi topluyorlar ve genellikle hastalıkları için doğru tedaviyi bulmakta aktif olarak yer almak istiyorlar. Toplumun bir kısmı - öncelikle yüksek eğitimli insanlar - bilinçli olarak sağlıklı yaşam alışkanlıklarını benimsemiştir. Artan teknolojik gelişmeler, ülkemizde dijital sağlık uygulamaları sayesinde, tedavi seçenekleri ve önleme, koruyucu tıp konusunda beklentiler artmaktadır. Toplum içindeki pazar düşüncesinin artması ve 24 saat hizmet ekonomisinin bir sonucu olarak aile hekimliği disiplini, hizmet ve mevcudiyet açısından ticarileşme ve değişen beklentileri de ele almak zorunda kalmaktadır. Görevlerin sanılanın aksine pratikte bir çok ülkede ikinci basamak sağlık hizmetlerinden birinci basamağa kayması ve hastanede kalış süresinin kısılması nedeniyle, aile doktoru görev alanlarındaki ciddi genişlemeyle de karşı karşıya kalmaktadır. Bu klinik bilgi ile beceriler yanında psiko-sosyal ve yönetsel becerileri de içinde bulunulan şartlar dışına taşarak zorlamaktadır.

Meslek grubumuzun, AH'nin kendi bağlamı bile, birkaç on yıl önce olduğundan farklıdır. Çok daha fazla sayıda AH, ülkeye yayılan ASM lerde çalışmaktadır. DSÖ sürdürülebilir sağlık hedefleri, halk sağlığının birinci basamağa entegrasyonu, kanser yolculuğunun birinci basamağa entegrasyonu, Yaşam Sonu Bakımı, Evde Hasta Bakımı ve bunun gibi bir çok alanda hastane uzmanlarının tüm süreç boyunca hakim olmalarının mümkün olamayacağı ya da maliyet etkinliği açısından uygunsuz olduğu tüm hedefler AH uygulamalarına bırakılmakta, temel sağlık hizmetlerinde takım dahilinde bulunması, çalışması gereken meslek gruplarının ise henüz yeteri kadar birinci basamakta yer almaması ile pratikte tam olmayan bir takımın teoride lideri olan AH üzerine genelde daha fazla görev yüklenmekte, görev farklılaşması da kontrolümüz dışında gerçekleşmektedir. Tüm bu gelişmelerin ortak noktası, bir hasta ASM ziyaret ettiğinde, kendi AH tarafından her zaman görülmemesi ya da ihtiyaçlarının giderek daha az gideriliyor olmasıdır ki bu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de uygulamaları zayıflatabilir.

Aile hekimliği tıbbi değişen şartlara göre de uyarlanmalıdır ve AH de kendisini sürekli bu değişikliklere uyarlamaktadır. Bu alan için zorluk, temel değerleri genel, hasta odaklı ve sürekli bir biçimde bu dinamik bağlamda tam olarak uygulamaktır. Kişi merkezli, hasta odaklı bakım sadece hastalarımızın sağlığını daha iyi ele alabilmekte AH'ye özel güçlü bir yöntem olarak kalmamakta aynı zamanda bu zorlu basamakta çalışan AH'lerini de tükenmekten korumaktadır.

Bu eser klinik bölümlerle birlikte üç cilt halinde toplam hacmi 3300 sayfa geçiyor. Yaklaşık 316 sayfası tamamen aile hekimliği akademisyenleri tarafından yazılmıştır. Klinik konuların yer aldığı bölümler ilgili branşın uzmanları tarafından aile hekimliği bakış açısı göz önüne alınarak kaleme alınmış. Kitabın öncelikli hedef kitlesinin Aile Hekimliği Tıp Disiplini olduğu açıktır. Bu değerli eserin, yayın kurulu uygun gördüğü takdirde, ülkemiz dışında da kullanılabilmesi için elektronik bir versiyonunun ülkemizde aile hekimliğini temsil eden Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği (TAHUD) web sitesinde yayınlanarak, bir bağlantısının WONCA Avrupa dahil tüm uluslararası kurumlara açılmasının iyi olabileceği kanaatindeyim. Tıp fakültelerimizdeki öğrenciler ve birinci basamakta yer alan tüm hekimlerin el altında tutabileceği bir kaynak olacak bu eserin başta yayın kurulu olmak üzere tüm yazar ve emeği geçenlerini tebrik ederim.

Prof. Dr. Mehmet UNGAN
WONCA Avrupa Başkanı

Önsöz ve Teşekkür

BÜTÜNCÜL TIP (Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi) alanında tecrübe sahibi hekimler tarafından yazılmış, aile hekimleri başta olmak üzere tüm birinci basamak hekimlerinin ihtiyaçlarına cevap vereceğini düşündüğümüz kapsamlı bir kitaptır. Bu kitabın yazılması için ilk düşünce Dr. Öğr. Üyesi Serkan TURSUN ve Uzm. Dr. Bulut DEMİREL ile fikir alışverişlerimiz sonrası ortaya çıkmıştır. Prof. Dr. Adem ÖZKARA ve Prof. Dr. Murat KEKİLLİ'nin de ekibe katılması ile ilk başta daha küçük bir kitap olarak planladığımız çalışma daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Kitap içeriğini belirlerken aile hekimlerinin de olduğu birinci basamak hekimleri ile görüşmeler yapıp ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Aile hekimleri ve diğer birinci basamak hekimleri yanında tıp öğrencilerinin de referans alabileceği ve günlük pratikte karşılaştıkları sorunların çözümünde yol gösterecek ana kaynak kitap olması hedeflenmiştir.

Bu kitabın ortaya çıkma aşamasında yoğun bir çalışma temposunda olmama ve onlara ayırmam gereken zamanın büyük kısmını kitap için harcamama rağmen bana desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim Özlem ÜRPEK ÇİFCİ, küçük oğlum Eray ÇİFCİ ve yürüdüğüm bu uzun, zahmetli yolu görmesine rağmen tıp fakültesini seçip bu yıl Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne başlayan büyük oğlum Arda ÇİFCİ'ye minnettarım.

Kitabın planmasında ve hazırlanma aşamasında büyük emekleri olan editörlere, kısım editörlerine, her bölümde emeği olan yazarlara, bilimsel katkıları ve destekleri için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Kitabın oluşturulması sırasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Turgut KÜLTÜR, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖĞDEN, Dr. Öğr. Üyesi İrfan KARAHAN, Doç. Dr. Ercan YUVANÇ, Doç. Dr. Dilek AZKUR'a, son kontrollerini yapan Stj. Dr. Aybüke YÜREKLİ ve Stj. Dr. Ömer ÖZCÖMERT'e, dizgisini yapan Sn. İbrahim YIKILMAZ'a, ayrıca katkıda bulunan, baskısını yapan, dağıtımını sağlayan, her herhangi bir aşamada katkısı olan herkese ve kitabın okuyuculara ulaşmasını sağlayan Ankara Nobel Tıp Kitabevi'ne en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Doç. Dr. Aydın ÇİFCİ

İçindekiler

Hastaya Bütüncül Yaklaşımın Önemi	iii
Önsöz ve Teşekkür	v
Yazarlar Listesi	xxxv

ANA KISIM IV CERRAHİ BRANŞLAR

Ana Kısım Editörü: Bulut DEMİREL

ARA KISIM I

ANESTEZİYOLOJİ VE REANİMASYON2391

Ara Kısım Editörü: Işın GENÇAY

BÖLÜM 1

Preoperatif Değerlendirme.....	2391
--------------------------------	------

Serhat ÖZÇİFTÇİ

BÖLÜM 2

Hava Yolu Açıklığının Sağlanması	2394
--	------

Kevser PEKER

BÖLÜM 3

Genel Anestezi Uygulamaları.....	2396
----------------------------------	------

Çiğdem ÜNAL KANTEKİN

BÖLÜM 4

Rejyonel Anestezi Uygulamaları	2399
--------------------------------------	------

Gülçin AYDIN

BÖLÜM 5

Doğum Analjezisi	2401
------------------------	------

Zeynep Nur AKÇABOY, Işın GENÇAY

BÖLÜM 6

Lokal Anestezikler	2404
--------------------------	------

Selim ÇOLAK

BÖLÜM 7

Yoğun Bakım Ünitesi.....	2407
--------------------------	------

Ünase BÜYÜKKOÇAK, Mehmoosh BASHİRİ

ARA KISIM II

BEYİN VE SİNİR CERRAHİSİ2411

Ara Kısım Editörü: Mustafa ÖĞDEN

BÖLÜM 1

Kafa Travmaları.....	2411
----------------------	------

Mustafa ÖĞDEN

BÖLÜM 2

Spontan Subaraknoid Kanamalar	2414
-------------------------------------	------

Mustafa ÖĞDEN

BÖLÜM 3

Lomber Disk Hernileri.....	2417
----------------------------	------

Ahmet Turan DAĞLI

BÖLÜM 4

Servikal Disk Hernileri	2420
-------------------------------	------

Mustafa ÖĞDEN

BÖLÜM 5

Spinal Travmalar	2424
------------------------	------

Ahmet Turan DAĞLI

BÖLÜM 6

Tuzak Nöropatileri.....	2427
-------------------------	------

Kağan KAMAŞAK

ARA KISIM III

ÇOCUK CERRAHİSİ2433

Ara Kısım Editörü: Atilla ŞENAYLI

BÖLÜM 1

Umbilikal Herni ve Epigastrik Herni	2433
---	------

Lütfi Hakan GÜNEY

BÖLÜM 2

Çocuklarda Akut Apandisit.....	2435
--------------------------------	------

Ender FAKIOĞLU

BÖLÜM 3

Beslenme Yolunda Yabancı Cisim.....	2439
-------------------------------------	------

Berat Dilek DEMİREL

BÖLÜM 4

Hipertrofik Pilor Stenozu.....	2442
--------------------------------	------

Berat Dilek DEMİREL

BÖLÜM 5

Kabızlık	2444
----------------	------

Hasan Öğünç APAYDIN

BÖLÜM 6

Anal Fissür.....	2450
------------------	------

Hasan Öğünç APAYDIN

BÖLÜM 7

Hemoroid	2451
----------------	------

Atilla ŞENAYLI

BÖLÜM 8

Çocuklarda Gastroözofageal Reflü Hastalığı	2454
--	------

Lütfi Hakan GÜNEY

BÖLÜM 9

Brankial Kleft Artığı2457
Berat Dilek DEMİREL

BÖLÜM 10

Tiroglossal Kanal Kisti2459
Berat Dilek DEMİREL

BÖLÜM 11

Göğüs Duvarı Deformiteleri2461
Hasan Ögünç APAYDIN

BÖLÜM 12

Sakral Gamzeler2465
Hasan Ögünç APAYDIN

BÖLÜM 13

Ev Kazalarında İlk Yardım Müdahaleleri2467
Lütfi Hakan GÜNEY

BÖLÜM 14

Sünnet Derisi (Prepüsyum) ve Sünnet
Komplikasyonları2471
Ünal BIÇAKCI

BÖLÜM 15

Hipospadias2473
Ünal BIÇAKCI

BÖLÜM 16

Epididimit, Epididimoorşit ve Orşit2475
Ünal BIÇAKCI

BÖLÜM 17

Testis Torsiyonu2476
Ünal BIÇAKCI

ARA KISIM IV

GENEL CERRAHİ.....2479

Ara Kısım Editörü: Osman GÜLER, Faruk PEHLİVANLI

BÖLÜM 1

İntraabdominal Enfeksiyonlar ve Peritonit2479
Faruk PEHLİVANLI

BÖLÜM 2

Cerrahi Enfeksiyonlar2482
etin ALTUNAL

BÖLÜM 3

Peptik Ülser Cerrahisi ve Postgastrektomi
Sendromu2485
Faruk PEHLİVANLI

BÖLÜM 4

Divertiküler Hastalık2487
Oktay AYDIN

BÖLÜM 5

Rektum Kanseri2489
Yılmaz ÖZDEMİR

BÖLÜM 6

Kolon Kanseri2492
Yılmaz ÖZDEMİR

BÖLÜM 7

Gastrointestinal Fistüller2497
Ayetullah TEMİZ

BÖLÜM 8

Anal Fissür2500
Faruk PEHLİVANLI, Metehan APAYDIN

BÖLÜM 9

Anal Fistül2502
Osman GÜLER, Metehan APAYDIN

BÖLÜM 10

Hemoroid2504
Osman GÜLER, Metehan APAYDIN

BÖLÜM 11

Peptik Ülser Hastalığı2507
Hüseyin ÖZDEN

BÖLÜM 12

Gastrointestinal Sistem Kanamaları2512
Serdar ŞAHİN

BÖLÜM 13

Akut Apandisit ve Apendiks Hastalıkları2517
Serdar ŞAHİN

BÖLÜM 14

Mide Kanseri2521
etin ALTUNAL

BÖLÜM 15

Kolorektal Kanselerde Tarama2524
Bülent Cavit YÜKSEL, Sadettin ER

BÖLÜM 16

Travma2526
Gökhan KARACA

BÖLÜM 17

Mezenter Vasküler Hastalıklar2528
Gökhan KARACA

BÖLÜM 18

Kısa Barsak Sendromu2530
Gökhan KARACA

BÖLÜM 19

Yanık ve Donma2532
Mehmet ÖZTÜRK

BÖLÜM 20

İntestinal Obstrüksiyon2536
Bülent ÇOMÇALI

BÖLÜM 21

Travmalı Hastaya Yaklaşım2541
Özgür Cem MÜSRİ

BÖLÜM 22

Safra Taşları.....2545

*Hüseyin ÖZDEN***BÖLÜM 23**

Pankreatitler2549

*Özkan YILMAZ***BÖLÜM 24**

Karaciğer Kitleleri2552

*Özkan YILMAZ***BÖLÜM 25**

Sarılık.....2555

*Birkan BİRBEN***BÖLÜM 26**

Pankreas Kanseri.....2558

*Birkan BİRBEN***BÖLÜM 27**

Kist Hidatik.....2562

*Sadettin ER***BÖLÜM 28**

Tiroid Nodüllerine Yaklaşım2565

*Mehmet Hamdi SAKARYA***BÖLÜM 29**

Tiroidin Benign Hastalıkları2568

*Tolga KALAYCI, Ümit Haluk İLİKLERDEN***BÖLÜM 30**

Tiroidin Malign Hastalıkları2572

*Sabri ÖZDEN***BÖLÜM 31**

Hipertiroitoidi ve Cerrahisi.....2575

*Oktay AYDIN***BÖLÜM 32**

Benign Meme Hastalıkları.....2577

*Gökhan AKKURT***BÖLÜM 33**

Karın Duvarı Hernileri2581

*Sadettin ER***BÖLÜM 34**

Dalak: Cerrahi Hastalıklar.....2584

*Sabri ÖZDEN***BÖLÜM 35**

Cerrahi Sütür Materyalleri2586

*Ayetullah TEMİZ***BÖLÜM 36**

Memenin Malign Hastalıkları2590

*Gökhan AKKURT***ARA KISIM V****GÖĞÜS CERRAHİSİ2595***Ara Kısım Editörü: Şevki Mustafa DEMİRÖZ***BÖLÜM 1**

Pnömotoraks.....2595

*Funda İNCEKARA***BÖLÜM 2**

Plevral Efüzyon.....2600

*Şevki Mustafa DEMİRÖZ***BÖLÜM 3**

Akciğer Kist Hidatığı.....2606

*Koray AYDOĞDU***BÖLÜM 4**

Bronşektazi2611

*Hakan NOMENOĞLU, Koray AYDOĞDU***BÖLÜM 5**

Yabancı Cisim Aspirasyonları2616

*Mehmet ÖZGEL***BÖLÜM 6**

Künt Göğüs Travması.....2619

*Mehmet ÖZGEL***BÖLÜM 7**

Tanılı Akciğer Kanseri Hastasının Takibi2623

*Funda İNCEKARA***BÖLÜM 8**

Nadir Görülen Cerrahi Hastalıklar.....2625

*Şevki Mustafa DEMİRÖZ***ARA KISIM VI****GÖZ.....2627***Ara Kısım Editörü: Mehmet ÇITIRIK***BÖLÜM 1**

Kırmızı Göz.....2627

*Nesrin BÜYÜKTORTOP GÖKÇINAR***BÖLÜM 2**

Ani Görme Kaybı2635

*Emrullah BEYAZYILDIZ***BÖLÜM 3**

Yenidoğan Göz Muayenesi ve Hastalıkları.....2637

*Özlem BEYAZYILDIZ***BÖLÜM 4**

Çocuklarda Göz Muayenesi, Refraksiyon, Göz

Tembelliği ve Şaşılık Muayenesi2640

*Ayşe Gül KOÇAK ALTINTAŞ***BÖLÜM 5**

Blefarit ve Konjonktivitler.....2645

Mustafa KOÇ

BÖLÜM 6

Keratitler ve Kuru Göz2648
Aslıhan UZUN

BÖLÜM 7

Göz Yaralanmaları ve Yaklaşımlar2655
Mehmet ÇITIRIK

ARA KISIM VII

KADIN HASTALIKLARI VE DOĞUM2661

Ara Kısım Editörü: Yavuz ŞİMŞEK

BÖLÜM 1

Jinekolojik Muayene.....2661
Engin YILDIRIM, Yavuz ŞİMŞEK

BÖLÜM 2

Pelvik Enflamatuvar Hastalık ve Üst Genital
Traktüs Enfeksiyonları2665
Rukiye KIZILIRMAK

BÖLÜM 3

Anormal Uterin Kanamalar2668
Ayşe ÇİTİL DOĞAN

BÖLÜM 4

Endometriozis2672
Selda SONGUR DAĞLI

BÖLÜM 5

Adneksiyel Kitleler2675
Selda SONGUR DAĞLI

BÖLÜM 6

Pelvik Organ Prolapsusu ve Üriner İnkontinans2677
Ümit GÖRKEM

BÖLÜM 7

Birinci Basamakta Gebelik Öncesi Danışmanlık2691
Ümit GÖRKEM

BÖLÜM 8

Down Sendromu Tarama Testleri ve cf f-DNA2698
Mahmut İlkin YERAL

BÖLÜM 9

İnvaziv Tanı Testleri2700
Mahmut İlkin YERAL

BÖLÜM 10

Normal Doğum2702
Mahmut İlkin YERAL

BÖLÜM 11

Vulva Kanseri, Servikal Preinvaziv Lezyonlar,
Serviks Kanseri, Serviks Kanseri Tarama Standartları 2704
Özgür KOÇAK

BÖLÜM 12

Endometrium, Tüp ve Over Kanseri2715
Özgür KOÇAK

BÖLÜM 13

Gebeliğin Tanısı, β -HCG ve İdrarda Gebelik
Testlerinin Yorumlanması2720
Banuhan ŞAHİN

BÖLÜM 14

Gebelikte Maternal Değişimler2722
Banuhan ŞAHİN

BÖLÜM 15

Fetal Gelişim Evreleri2727
Engin YILDIRIM

BÖLÜM 16

Gebelik Takibi2734
Engin YILDIRIM

BÖLÜM 17

Endometrial Hiperplaziler2739
Cihan TOĞRUL

BÖLÜM 18

Molar Gebelikler ve Koryokarsinom2742
Cihan TOĞRUL, Ali Emre TAHAOĞLU

BÖLÜM 19

Puerperyum (Lohusalık Dönemi ve Lohusa Bakımı) ..2747
Halise YOLLI

BÖLÜM 20

Vajinal Enfeksiyonlar2755
Murat BULANIK

BÖLÜM 21

Premenstruel Sendrom ve Dismenore2757
Murat BULANIK

BÖLÜM 22

Gebelikte Aşılama2759
Cemile DAYANGAN SAYAN

BÖLÜM 23

Gebelikte İlaç Kullanımı2762
Cemile DAYANGAN SAYAN

BÖLÜM 24

Fetal İyilik Hali Testleri2764
Cemile DAYANGAN SAYAN

BÖLÜM 25

Doğumun Evreleri2767
Emre BAŞER

BÖLÜM 26

Sezaryen Endikasyonları, Sezaryenin Maternal ve
Neonatal Etkileri2770
Emre BAŞER

BÖLÜM 27

Doğum Analjezi ve Anestezisi2773
Emine ARSLAN

BÖLÜM 28

Yenidoğan Resüsitasyonu2778
Emine ARSLAN

BÖLÜM 29

Gestasyonel Diyabet2785
Rukiye KIZILIRMAK

BÖLÜM 30

Preeklampsi2790
Halise YOLLI

BÖLÜM 31

Erken Doğum2793
Melike DEMİR ÇALTEKİN

BÖLÜM 32

Erken Su Gelmesi2796
Melike DEMİR ÇALTEKİN

BÖLÜM 33

Postterm Gebelikler2799
Mustafa KURT

BÖLÜM 34

Fetal Gelişme Kısıtlılığı2801
Mustafa KURT

BÖLÜM 35

Rh İzoinmünizasyon2804
Aysun TEKELİ TAŞKÖMÜR

BÖLÜM 36

Çoğul Gebelikler2808
Aysun TEKELİ TAŞKÖMÜR

BÖLÜM 37

Normal ve Anormal Pubertal Gelişim2815
Taylan ONAT

BÖLÜM 38

Normal Adet Döngüsü2819
Taylan ONAT

BÖLÜM 39

Primer ve Sekonder Amenore2821
Pervin KARLI

BÖLÜM 40

Kontraseptif Yöntemler2824
Pervin KARLI

BÖLÜM 41

Polikistik Over Sendromu2832
İrem GÜLER ÖZGÜR

BÖLÜM 42

İnfertil Çifte Birinci Basamakta Yaklaşım2837
İrem GÜLER ÖZGÜR

BÖLÜM 43

Menopoz2841
Seher ARSLAN ÇATAR

BÖLÜM 44

Hirşütizm2845
Seher ARSLAN ÇATAR

BÖLÜM 45

Postmenopozal Hormon Tedavisi2850
Ayşe ÇİTİL DOĞAN

BÖLÜM 46

Myoma Uteri (Leimyoma)2853
Murat BULANIK

ARA KISIM VIII

KULAK-BURUN-BOĞAZ2855

Ara Kısım Editörü: Gökçe ŞİMŞEK

BÖLÜM 1

Kulak Burun Boğaz Muayenesi2855
Elif KAYA ÇELİK

BÖLÜM 2

Adenoid Vejetasyon ve Tonsil Hastalıkları2859
Bengi MELİKOĞLU

BÖLÜM 3

Burun Tıkanıklıkları2862
Gözde ORHAN KUBAT

BÖLÜM 4

Rinosinüzitler2867
Burak Mustafa TAŞ

BÖLÜM 5

Alerjik Rinit2870
Burak Mustafa TAŞ

BÖLÜM 6

Otitis Media2874
Hatice GÜZELKÜÇÜKAKAY

BÖLÜM 7

Efüzyonlu Otitis Media2879
Saffet KILIÇASLAN

BÖLÜM 8

Otalji2885
Gözde ORHAN KUBAT

BÖLÜM 9

İşitme Kayıpları2888
Burak Mustafa TAŞ

BÖLÜM 10

Vertigo2891
Kamil Gökçe TULACI

BÖLÜM 11

Epistaksis2897
Burak Mustafa TAŞ

BÖLÜM 12

Larengofarengeal Reflü2899
Hatice GÜZELKÜÇÜKAKAY

BÖLÜM 13

Periferik Fasiyal Paraliziler2902
Eda ŞİMŞEK

BÖLÜM 14

Horlama ve Obstrüktif Uyku Apne Sendromu2906
Zerrin ÖZERGİN COŞKUN

BÖLÜM 15

Ses Kısıklığı2911
Fatih Alper AKCAN

BÖLÜM 16

Tükürük Bezi Hastalıkları2914
Tuğba TULACI

BÖLÜM 17

Tiroid Kitlelerine Yaklaşım2919
Yusuf DÜNDAR

BÖLÜM 18

Boyun Kitlelerine Yaklaşım2923
Yusuf DÜNDAR

BÖLÜM 19

Baş Boyun Kanserlerinde Erken Tanı2927
Ela CÖMERT

BÖLÜM 20

Deri Kanseri2932
Ali Özgür KARAKAŞ

BÖLÜM 21

Kafa Travmalı Hastaya Yaklaşım2935
Neşet AKAY

BÖLÜM 22

Burun Kırıklarına Yaklaşım2941
Ziya ŞENCAN

BÖLÜM 23

Üst Solunum Yolu Obstrüksiyonları2945
Ziya ŞENCAN

ARA KISIM IX

KALP VE DAMAR CERRAHİSİ2949

Ara Kısım Editörü: Murat KOÇ

BÖLÜM 1

Periferik Arter Hastalıkları2949
Murat KOÇ

BÖLÜM 2

Derin Ven Trombozu2952
Murat KOÇ

BÖLÜM 3

Akut Arteriyel Tikanıklık2955
Sercan TAK

BÖLÜM 4

Post-Trombotik (Flebitik) Sendrom2960
Sercan TAK

BÖLÜM 5

Kronik Venöz Yetmezlik ve Varisler2963
Mustafa Cüneyt ÇIÇEK

BÖLÜM 6

Kalp Cerrahisi Geçiren Hastanın Takibi2968
Ömer Faruk ÇIÇEK

BÖLÜM 7

Hemodiyaliz İçin Venöz Kateterizasyon2971
Mehmet KABALCI

BÖLÜM 8

Hemodiyaliz İçin Arteriyovenöz Fistül2977
Mehmet KABALCI

ARA KISIM X

ORTOPEDİ VE TRAVMATOLOJİ2983

Ara Kısım Editörü: Mahmut KALEM

BÖLÜM 1

Kongenital Pediatrik Deformiteler2983
Mahmut KALEM, Mustafa KAVAK

BÖLÜM 2

Pediatrik Kalça Hastalıkları2989
Ercan ŞAHİN

BÖLÜM 3

Pediatrik Ayak Hastalıkları2997
Mahmut KALEM, Mustafa KAVAK

BÖLÜM 4

Spor Yaralanmaları3006
Mustafa TEKİN

BÖLÜM 5

Üst Ekstremitte Travmatik Hastalıkları3014
Tuğrul YILDIRIM

BÖLÜM 6

Alt Ekstremitte Travmatik Hastalıkları3020
Cenk ERMUTLU

BÖLÜM 7

Pediatrik Omurga Sorunları3029
Abdullah MERTER

BÖLÜM 8

Yaşlılarda Omurga Sorunları3035
Abdullah MERTER

BÖLÜM 9

Dejeneratif Kalça Hastalıkları3039
Hakan KOCAOĞLU

BÖLÜM 10

Dejeneratif Diz Hastalıkları3042

*Hakan KOCAOĞLU***BÖLÜM 11**

Omurga Travmaları3045

*Abdullah MERTER***ARA KISIM XI****PLASTİK, REKONSTRÜKTİF VE ESTETİK CERRAHİ.....3051***Ara Kısım Editörü: Fatih TEKİN***BÖLÜM 1**

Yara İyileşmesi ve Yara Bakımı3051

*Fatih TEKİN***BÖLÜM 2**

Temel Dikiş Teknikleri ve Dikiş Materyalleri3059

*Fatih TEKİN***BÖLÜM 3**

Genel Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Uygulamaları3066

*Mehmet Hakan BULAM***BÖLÜM 4**

Lokal Anestezikler3069

*Furkan Erol KARABEKMEZ***BÖLÜM 5**

Yanıklar3072

*Mehmet Hakan BULAM***BÖLÜM 6**

Yaralanmış Ele Yaklaşım3076

*Mehmet Hakan BULAM***BÖLÜM 7**

Konjenital Dudak ve Damak Yarıkları.....3078

*Furkan Erol KARABEKMEZ***BÖLÜM 8**

Vasküler Anomaliler3081

*Fatih TEKİN***BÖLÜM 9**

Non-İnvaziv Estetik Girişimler3084

*Ali Özgür KARAKAŞ***BÖLÜM 10**

Estetik Cerrahi.....3088

*Ali Özgür KARAKAŞ***ARA KISIM XII****ÜROLOJİ3095***Ara Kısım Editörü: Ercan YUVANÇ***BÖLÜM 1**

Genitoüriner Semptomlar3095

*Tunç OZAN***BÖLÜM 2**

Ürogenital Sistem Enfeksiyonları3100

*Devrim TUĞLU, Timuçin ŞİPAL***BÖLÜM 3**

Benign Prostat Hiperplazisi3103

*Ercan YUVANÇ***BÖLÜM 4**

Üriner Sistem Taş Hastalığı3109

*Adnan GÜCÜK, Sebahat GÜCÜK***BÖLÜM 5**

Kadınlarda İdrar Kaçırma3113

*Ercan YUVANÇ***BÖLÜM 6**

Enürezis Nokturna3118

*Burak YILMAZ, Ercan YUVANÇ***BÖLÜM 7**

Pediatrik Üroloji3122

*Tunç OZAN***BÖLÜM 8**

Üroonkoloji - Üst Üriner Sistem Tümörleri3129

*Erdal YILMAZ***BÖLÜM 9**

Üroonkoloji - Alt Üriner Sistem Tümörleri3131

*Erdal YILMAZ***BÖLÜM 10**

Erkek Kaynaklı İnfertilite3135

*Devrim TUĞLU, Timuçin ŞİPAL***BÖLÜM 111**

Eretil Disfonksiyon - Prematüre Ejakülasyon.....3137

*Devrim TUĞLU***BÖLÜM 12**

Skrotal Aciller.....3140

*İbrahim KARABULUT***BÖLÜM 13**

Skrotum Kapsamı Hastalıklar.....3145

*İbrahim KARABULUT***BÖLÜM 14**

Günlük Üroloji Pratiğinde Kullanılan İlaçlar3149

Mustafa SUNGUR

BÖLÜM 15

Genital Bölgenin Sık Görülen Dermatozları 3161
Özgür GÜNDÜZ

ARA KISIM XIII

Diş HEKİMLİĞİ.....3167

Ara Kısım Editörü: Hatice Ebru OLGUN

BÖLÜM 1

Yaygın Görülen Oral Mukozal Lezyonlar 3167
Mehmet Zahit ADIŞEN

BÖLÜM 2

Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi 3172
Umut TEKİN, Mustafa Ercüment ÖNDER, Özkan ÖZGÜL, İsmail Doruk KOÇYIĞIT

BÖLÜM 3

Periodontoloji 3180
Meltem KARŞIYAKA HENDEK, Tolga AYDOĞAN, Ebru OLGUN

BÖLÜM 4

Restoratif Diş Tedavisi Teşhis ve Uygulama Rehberi.. 3186
Çiğdem ÇELİK, Selin POLATOĞLU

BÖLÜM 5

Endodonti 3192
Ali ERDEMİR, Ali TÜRKYILMAZ, Dilek HANÇERLİÖĞÜLLARİ

BÖLÜM 6

Protetik Tedaviler ve Olası Etkileri..... 3202
Ali Can BULUT, Saadet SAĞLAM ATSÜ

BÖLÜM 7

Çocuk Diş Hekimliği (Pedodonti) 3207
Aylin AKBAY OBA, Merve ERKMEN ALMAZ

BÖLÜM 8

Ortodonti 3211
Berat Serdar AKDENİZ

Dizin 3217

ANA KISIM IV

CERRAHİ BRANŞLAR

Ana Kısım Editörü: Bulut DEMİREL

1. Anesteziyoloji ve Reanimasyon
2. Beyin ve Sinir Cerrahisi
3. Çocuk Cerrahisi
4. Genel Cerrahi
5. Göğüs Cerrahisi
6. Göz Hastalıkları
7. Kadın Hastalıkları ve Doğum
8. Kulak Burun Boğaz
9. Kalp ve Damar Cerrahisi
10. Ortopedi ve Travmatoloji
11. Plastik, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi
12. Üroloji
13. Diş Hekimliği

BÖLÜM

1

Preoperatif Değerlendirme

Serhat ÖZÇİFTÇİ

Anestezi uygulamasından önce gerçekleştirilen preoperatif değerlendirme, cerrahi müdahale yapılacak hastaların dışında; endoskopi, bronkoskopi, radyolojik görüntüleme ve girişimsel işlemler gibi anestezi eşliğinde gerçekleştirilen bazı uygulamalardan önce de yapılmaktadır. Öncelikle hastanın kimlik bilgileri ve uygulanacak işlemin ne olduğu tespit edilir. Daha önceki anestezi tecrübeleri ve komplikasyonları, bitkisel ilaçları da içine alan tüm medikasyonlar, sigara, alkol vb. madde kullanımları sorgulanır. Anestezi ile ilgili ailevi hastalıkların varlığının belirlenmesi, sistem sorgusunun yapılması, muayene bulgularının kayıt edilmesi işlemleri gerçekleştirilir gerekli görüntüleme yöntemleri ve laboratuvar sonuçlarının da değerlendirilmesinden sonra elde edilen bilgiler ışığında ihtiyaç durumunda ilgili kliniklerden konsültasyon istenebilir.

Perioperatif riskle yakın ilişkisi gösterilmiş olan Amerikan Anestezistler Derneği'nin (American Society of Anesthesiologist: ASA) belirlediği fizyolojik durum sınıflaması yapılır (**Tablo 1**). Hasta anestezi yöntemi ile ilgili olarak bilgilendirilir ve hastanın tercihleri göz önün-

Tablo 1. Amerikan Anestezistler Derneği (ASA) Fiziksel Durum Sınıflaması

Sınıf	Tanım
I	Normal sağlıklı hasta (fizyolojik, fiziksel veya psikolojik hastalığı olmayan)
II	Hafif sistemik hastalığı olan hasta (günlük aktivitede kısıtlanma yok)
III	Ciddi sistemik hastalığı olan hasta (günlük aktivitede kısıtlanma var, iş yapamaz hale gelme yok)
IV	Sürekli hayati tehlike oluşturan sistemik hastalığı olan hasta (fonksiyonel olarak kapasitesiz)
V	Son çare olarak cerrahi girişim yapılan hasta
VI	Donör olarak organları alınacak, beyin ölümü gerçekleşmiş olan hasta
E	Eğer işlem acil olarak uygulanıyorsa ASA statüsüne E eklenir. Örnek: ASA II E

American Society of Anesthesiologist: ASA'dan uyarlanmıştır

de bulundurulması anestezi yöntemi tespit edilir. Hasta anestezi ve riskleri konusunda bilgilendirilir ve hastanın aydınlatılmış anestezi onamı alınır. Cerrahi öncesi hastanın yapması gereken hazırlıklar ayrıntılı olarak belirtilir. Ayrıca bu görüşme hastanın anksiyete düzeyinin azalmasına yardımcı olacaktır.

Preoperatif Hava Yolu Değerlendirmesi

Fizik muayene sırasında hava yolunun değerlendirilmesi anestezistler için özel bir öneme sahiptir ve genellikle rutin olarak sadece anestezistler tarafından yapılır. Zor entübasyon ve zor hava yolu yönetimi anestezi ile ilişkili komplikasyonlar açısından çok önemlidir. Fizik muayenede öne çıkan dişler, ağız açıklığında darlık, boyun ve temporomandibüler eklem hareketlerinde kısıtlılık, kısaca kalın boyun, mikrognatti ve büyük dil zor entübasyon göstergesi olabilir. Mallampati sınıflaması da zor entübasyon açısından değerli bir muayene bulgusudur (**Tablo 3**) ve sınıf III-IV hastalarda zor entübasyon olasılığı artmaktadır. Zor entübasyon ve zor hava yolu öngörülen hastalar için ekip ve ekipman hazırlığının yapılması haya-

Tablo 2. Açlık Süresi Kılavuzu

• Berrak sıvılar: 2 saat
• Anne Sütü: 4 saat
• Hazır bebek mamaları: 6 saat
• Katı gıdalar: 6-8 saat

Massachusetts General Hospital Klinik Anestezi Uygulamaları'ndan uyarlanmıştır.

Tablo 3. Mallampati Sınıflaması

Mallampati	
Sınıf I	Yumuşak damak, boğaz, uvulanın tamamı, plikalar görülür.
Sınıf II	Yumuşak damak, boğaz, uvulanın yarısından fazlası görülür.
Sınıf III	Yumuşak damak, uvulanın tabanı görülür.
Sınıf IV	Sadece sert damak görülür.

Johns Hopkins Anesteziyoloji El Kitabı'ndan uyarlanmıştır

ti risk oluşturacak durumların önlenmesinde anesteziste yardımcı olacaktır.

Preoperatif Laboratuvar Tetkikleri

Hastanın hikaye ve fizik muayene bulgularından elde edilen bilgiler ışığında; gerekli laboratuvar tahlilleri yapılacak cerrahi işlem göz önünde bulundurularak istenir. Bu tahliller içinde tam kan sayımı, elektrokardiyografi, akciğer grafisi, biyokimya, koagülasyon parametreleri, kan grubu, kan gazı ve hepatit-HIV markerları sayılabilir. Solunum fonksiyon testlerinin akciğer rezeksiyonu geçirecek hastalar için planlanması uygun olacaktır. Ayrıca gebelik şüphesi durumunda hastanın rızası alınarak gebelik testi de yapılmalıdır. Tüm bu değerlendirmeler sonunda hastanın en uygun şartlarda ameliyata alınması hedeflenir.

Preoperatif Kesilmesi ve Devam Edilmesi Gereken İlaçlar

Varfarin, klopidogrel, heparin türevleri gibi koagülasyon üzerine etkili ilaç kullanan hastalar ilacın hangi endikasyonla başlandığına (örn. mekanik kalp kapağı, atrial fibrilasyon, intrakoronar stent uygulaması, düşük tehditi vs), ne tür cerrahi işlem yapılacağına (örn. minör cerrahi, kolon tümör cerrahisi) ve reyonel anestezisi (özellikle nöroaksiyel blok) uygulanıp uygulanmayacağına göre ilgili klinisyenler ile konsülte edilir ve klinisyenler tarafından köprüleme yöntemi ile hastanın anti-agregan/anti-koagülan tedavisi düzenlenir. Diüretikler ve ACE (Anjio Converting Enzim) inhibitörlerinin serum elektrolit düzeylerinde değişikliklere neden olabileceği akılda tutulmalı ve elektrolit bozuklukları düzeltilmelidir. Antihipertansif tedavilere operasyon sabahı da dahil olacak şekilde devam edilmelidir (sadece ACE inhibitörleri ve anjiyotensin reseptör blokerleri için net bir şekilde fikir birliği sağlanamamıştır). Aynı şekilde pulmoner hastalıklarda kullanılan tedavilerin tamamına da devam edilmelidir.

Preoperatif Açlık Süreleri

Açlık süresi preoperatif olarak planlanmalıdır (**Tablo 2**). Gebeler ve son 6 saat içinde tam bir öğün almış bireyler tok olarak kabul edilir. İkinci ve üçüncü trimestirdaki gebeler, gastroözofajial reflüsü olan hastalar aspirasyon açısından artmış riske sahiptirler. Alınan gıdanın miktarına, protein-yağ içeriğine, hastadaki stres durumuna ve travma varlığına bağlı olarak mide boşalmasının uzayabileceği akılda tutulmalıdır.

Kardiyovasküler Hastalığı Olanlarda Anestezi Hazırlığı

Anestezistler kardiyovasküler hastalıklar -özellikle hipertansiyon, iskemik kalp hastalıkları ve valvüler kalp

Tablo 4. Yüksek Riskle İlişkili Durumlar

İskemik kalp hastalıkları (MI hikayesi <4-6 hafta, elektrokardiyografi değişiklikleri, anjina)
Dekompanse/sempomatik kalp yetmezliği (dispne, pulmoner ödem)
Serebrovasküler hastalık (inme)
Yüksek riskli operasyonlar (vasküler, torasik, abdominal, ortopedik girişimler)
Diabetes mellitus
Preoperatif kreatinin (>2mg/dL)
Koronar revaskülarizasyon <6 hafta (CABG veya perkütan transluminal koroner anjioplasti (PTCA))

Tüzüner Anestezi Yoğun Bakım Ağrı'dan uyarlanmıştır

Tablo 5. Değerlendirilmesi ve Tedavi Edilmesi Gereken Kardiyak Patolojiler

Unstabil koroner sendrom (yeni MI-7gün içindeki-, unstabil anjina)
Dekompanse kalp yetmezliği
Önemli aritmiler <ul style="list-style-type: none"> • Yüksek gradeli AV blok • Mobitz Tip II • Üçüncü derece AV blok • Sempomatik ventriküler aritmiler • Yüksek hızlı supraventriküler aritmiler, atriyel fibrilasyon dahil (100 atım/dakika üstü) • Yeni tanımlanmış ventriküler taşikardi
Ciddi Kapak Hastalıkları <ul style="list-style-type: none"> • Ciddi aort darlığı (30-40 mmHg'dan yüksek ortalama basınç gradiyenti, 1 cm²'den az aort kapak alanı veya semptomatik) • Sempomatik mitral darlık (ilerleyici efor dispne, efor presonkop veya KY)

Morgan&Mikhail's Clinical Anesthesiology'den uyarlanmıştır

hastalıkları- ile perioperatif dönemde çok sık karşılaşmaktadır. Nonkardiyak cerrahi sonrası mortalitelerin %25-50'sini kardiyovasküler komplikasyonlar oluşturmaktadır.

Tıbbi hikayede preoperatif kardiyak değerlendirme kritik öneme sahiptir ve yüksek riskle ilişkili durumlar tespit edilmelidir (**Tablo 4**). Acil operasyonlar dışında kardiyak patoloji varlığı veya şüphesinde tüm kardiyak noninvasiv invaziv değerlendirme ve tedavilerin yapılması gerektiği kılavuzlarda belirtilmektedir (**Tablo 5**).

Hipertansiyon durumunda MI, konjestif kalp yetmezliği, inme, böbrek yetmezliği, periferik tıkaçıcı vasküler hastalıklar ve aort diseksiyonu gibi komplikasyonlar gözlemlenebilir. Sistolik kan basıncının 180 mmHg, diyastolik kan basıncının 110 mmHg'nin altında olduğu durumlar yüksek perioperatif riskle ilişkilendirilme-

miştir. Hipertansif hastalara uygulanan premedikasyon, anksiyeteye bağlı hipertansiyonun oluşumunu azaltır.

İskemik kalp hastalıklarında iskemiye şiddetlendiren hipertansiyon, anemi, hipoksemi, ateş, hipertiroidizm, enfeksiyon gibi durumlar preoperatif dönemde düzeltilmelidir. Ayrıca stent veya koroner by-pass gereksinimi varsa bu işlemler anestezi uygulamasından önce tamamlanmalıdır. Kalp yetmezliği olan hastalarda intravasküler sıvı hacminin iyi değerlendirilmesi ve optimizasyonun sağlanması önemlidir. Ciddi aort darlığında spinal anestezi yöntemi kontrendikedir ve aynı zamanda bu hastaların genel anestezi yönetimi de oldukça kritiktir. Kalp kapak hastalığı, prostetik kalp kapağı ve konjenital kalp defekti olan tüm bireyler enfektif endokardit riski ile karşı karşıyadır.

Pulmoner Hastalıklarda Anestezi Hazırlığı

Preoperatif pulmoner bozuklukların ciddiyeti ile postoperatif akciğer komplikasyonları arasında bir korelasyon söz konusudur. Kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) olanların, obezlerin ve obstrüktif uyku apnesi olan hastaların pulmoner komplikasyonlar açısından daha fazla risk taşıdığı aşikardır.

Sigaranın en az 4-8 hafta önce kesilmesi oluşabilecek pulmoner komplikasyonları azaltmaktadır. Pulmoner hastalığı olmayan bireylerde bile, viral üst solunum enfeksiyonu durumunda reaktif hava yolları nedeniyle operasyonun dört haftaya kadar ertelenmesi söz konusu olacaktır.

Pulmoner hastalığı olanlara uygulanan cerrahi işlemlerde öncelikle rejyonel anestezi tercih edilmektedir, anestezi yöntemleri tercih edilmektedir, fakat rejyonel

anestezi yöntemlerinin pulmoner fonksiyonlar üzerine olumsuz etkilerinin olabileceği unutulmamalıdır. Örneğin astımlı hastalarda sempatik blokaj nedeniyle bronkospazm gözlemlenebilir.

Kronik obstrüktif akciğer hastalığında kullanılan β -adrenerjik ilaçlar, parasempatolitik ajanlar, sistemik veya inhale steroidler ve lökotrien antagonistleri preoperatif dönemde de kullanılmaya devam edilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Ronald's D. Miller. Miller's Anesthesia, 8 th Edition; Philadelphia; Elsevier; 2015.
2. Butterworth JF, Mackey DC, Wasnick JD. Morgan&-Mikhail's Clinical Anesthesiology, New York, NY: McGraw-Hill; 2013.
3. Davies NJH, Cashman JN. Lee's Synopsis of Anaesthesia, Türkçe, Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2008.
4. Barash, P.G., Cullen, B.F., Stoelting, R.K. Klinik Anestezi. Türkçe, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2012
- 5- Levine, W.C. Massachusetts General Hospital Klinik Anestezi Uygulamaları. Türkçe, Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri;2014
- 6- ASA Physical Status Classification System (29/09/2017). <http://www.asahq.org/quality-and-practice-management/standards-guidelines-and-related-resources/asa-physical-status-classification-system>
- 7- Filiz Tüzüner, Tüzüner Anestezi Yoğun Bakım Ağrı. Ankara: MN Medikal & Nobel;2010
- 8- Hadzic, A. Hadzic Periferik Sinir Blokları ve Ultrason Eşliğinde Rejyonel Anestezi için Anatomi. Türkçe, Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2013
- 9- Campbell, L., Katz, J.A. Basic Clinical Anesthesia. New York, NY: Springer;2013
- 10- Yüksel Keçik, Temel Anestezi. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri;2012

BÖLÜM

1

Kulak Burun Boğaz Muayenesi

Elif KAYA ÇELİK

Hipokratın da dediği gibi 'Hastayı iyi dinle; hasta hastalığını söylüyor'. Doğru tanıya götüren en önemli basamak ayrıntılı anemnezdır. Bunun devamında da sistematik bir fizik muayene olmalıdır. Kulak Burun Boğaz hastalıklarının muayenesi diğer branşlara göre farklılıklar göstermektedir. Muayene edilecek bölgelerin değerlendirilebilmesi için özel aletlere ihtiyaç duyulmaktadır (nazal spekulum, kulak spekulumu, endoskoplar vb) (**Resim 1**). Özellikle nazofarenks, larenks gibi bölgelerin muayenesi zorluklar göstermektedir. Patolojiyi atlama için, tüm muayene sistematik sıra içinde yapılmalıdır.

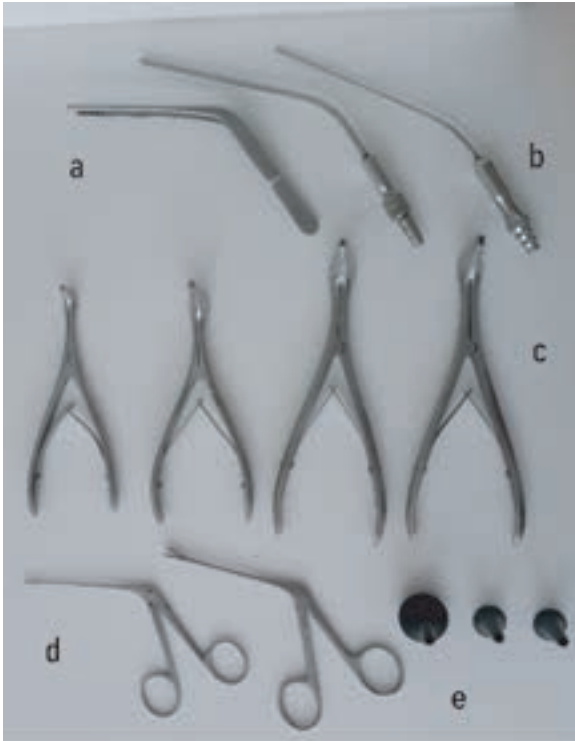
Hastanın şikayetinin süresi, lokalizasyonu, şiddeti, daha önce aldığı tedaviler, geçirilmiş cerrahiler, sistemik hastalıkları sorgulanmalı. Muayene yapılırken hasta bir

bütün olarak değerlendirilip sistemik hastalıkları da göz önünde bulundurulmalıdır.

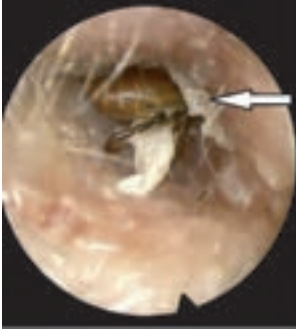
Kulak muayenesi aurikulanın inspeksiyonuyla başlar. Aurikulanın boyutları, şekli ve pozisyonuna dikkat edilerek konjenital aurikula anomalileri, hematomlar, perikondrit ve cilt lezyonları gözlemlenir. Geç farkedilen ya da uygun drenajla tedavi edilmeyen hematom ve abseler aurikula kıkırdağında deformasyona neden olabilirler. Aurikulanın gelişim bozukluğu dış kulak yolu ve orta kulakta bir anomalinin habercisi olabilir. Aurikulada impetigo, erizipel, Ramsey-Hunt sendromu gibi infektif lezyonlara ait veziküller de izlenebilir.

Dış kulak yolu (DKY) ve timpanik membranın muayenesi, alın aynasının ışığının yansıtılması ile indirekt olarak veya otoskop ile direkt olarak yapılabilir. Alın aynası ile timpan zar muayenesi zordur ve büyütme olmaması dezavantajdır. Otoskop ile muayenede ışık kuvvetlidir, büyütme olduğu için tanı olanağı daha fazladır ve oldukça pratiktir. Hasta oturulup başı muayene edilecek kulağın karşı tarafına çevrilir. Başın hafifçe omuza doğru eğilmesi de muayeneyi kolaylaştırır. DKY lateralden mediale doğru hafif kıvrımlı olup S şeklindedir. Aurikula erişkinde yukarı ve arkaya doğru çekilerek DKY düz duruma getirilir bebeklerde ise aurikula aşağı doğru çekilir. Kulak spekulumu dış kulak yoluna sokularak muayene yapılır. Kullanılacak spekulum dış kulak yoluna girebilecek en büyük boyutta olmalıdır. Muayene sırasında hekimin bir eli ile hastanın başını tutması ani hareketle travma oluşma ihtimalini azaltır. Muayenenin sağlıklı olabilmesi için DKY'deki serumen, sekresyon, yabancı cisim gibi maddelerin temizlenmesi gerekir.

DKY konjenital anomali, granülasyon, stenoz, osteom veya ekzositoz açısından incelenmelidir. Kanalda çalışılırken n. vagusun uyarılmasıyla öksürme, vagal tonus artmasıyla bradikardi vb. problemlerin ortaya çıkabileceği akılda tutulmalıdır. Özellikle çocuklar dış kulak yoluna yabancı cisim sokabilirler. Kanala böcek, sinek vb. canlılar da kaçabilir (**Resim 2**). Canlı böcekler önce kulak damlaları ile öldürülmeli daha sonra yabancı cisimlere müdahale edildiği gibi davranılmalıdır.

Resim 1: Fizik muayenede kullanılan çeşitli aletler (a: Bayonet, b: Kulak aspiratörleri, c: Nazal spekulum, d: Forseps, e: Kulak spekulumu)

Resim 2: DKY'da Kene

Resim 3: Sağ mastoidite bağlı aurikulada öne itilme

Fizik muayene sırasında mastoid kemik üzerindeki hassasiyet, aurikulada öne doğru itilme akut mastoiditi düşündürür (**Resim 3**). Tragusta palpasyonla ağrı, DKY'de ödem eksternal otitlerde görülür ve enfeksiyonun ciddiyeti arttıkça ağrı da artar. Özellikle diyabetik hastalarda tablo ağır seyrederek malign eksternal otit ortaya çıkabilir.

Eksternal otitlerde tragusa bası ile görülen hassasiyet akut otitis mediada olmaz. Bazı viral enfeksiyonlarda dış kulak yolu ve timpanik membran üzerinde seröz ya da mor renkli büller izlenebilir. Veziküllerin içine kanama sonucu mor renk oluşur. Büllerin spontan olarak rüptüre olması sonucu serohemorajik akıntı ya da orta kulak ve dış kulak yolu malignitelerinde kanlı akıntıya rastlanılabilir. Temporal kemik fraktürlerinde de dış kulak yolunda akıntı ve fraktür hattı izlenebilir. Travma ve enfeksiyonlara sekonder olarak periferik fasiyal paralizi görülebilir. Bu durum KBB acillerinden biridir ve otoskopik muayene dikkatli yapılmalıdır.

Timpanik membran yaklaşık 8 mm genişliğinde, 9-10 mm uzunluğunda ve 0.1 mm kalınlığında yarı transparan bir zardır ve dış kulak yoluna göre oblik yerleşimlidir. DKY'nin superior ve posterior duvarıyla oluşturduğu açı 140 derece iken, inferior ve anterior duvarıyla olan açı 30 derecedir. Zarın üst-arka kadranı daha lateraldir. İnfantlarda bu obliklik daha belirgindir. Bazen dış kulak yolu ön duvarı çıkıntılıdır, bu durumda timpanik membran tam olarak görülemeyebilir. Enfeksiyonlarda orta kulakta püy toplanıp intratimpanik basınç arttığında timpanik memb-

ran dışa doğru bombeleşir. Östaki disfonksiyonu, barotravmalar, seröz otitis media gibi hastalıklarda intratimpanik basınç azalır ve zar retrakte olur. Muayene sırasında timpanik membranın bütün kadranları gözden geçirilmeli ve özellikle pars flaksida kısmı retraksiyonlar, cepler açısından ayrıntılı incelenmelidir. Kulak zarı normalde sedef rengindedir. Akut otit durumunda zar hiperemiktir veya timpanik membranda vaskularizasyon artışı, hava sıvı seviyeleri görülebilir. Orta kulak boşluğunda biriken efüzyona bağlı olarak timpan zarı amber (kehribar) renginde izlenebilir. Hemotimpaniumda mavi, püy biriktiğinde beyaz görülür. Geçirilmiş orta kulak enfeksiyonlarından sonra zar üzerinde daha zayıf bölümler, psödomembranlar, kalınlaşmalar, kalsifikasyonlar kalabilir.

Muayene sırasında dikkat edilmesi gereken bir durumda kulak zarının hareketidir. Bu valsalva manevrası ya da pnömotik otoskopi ile değerlendirilir. Valsalva manevrası östaki açıklığını gösteren ve özel alet gerektirmeyen bir metottur. Hasta derin bir nefes aldıktan sonra burnunu iki parmağı ile sıkıştırarak kapatır. Ağzını da kapatan hasta ekspirasyon ile havayı kulaklarına doğru itmeye çalışır. Otoskopide östaki açıklıksa timpan zarın dışa doğru hareketi gözlenir. Kulak zarının hareket kısıtlılığı zardaki, orta kulaktaki veya tuba östakideki bir hastalığın göstergesi olabilir. İnkusun uzun kolu, nadiren de olsa korda timpani timpanik zarın şeffaflığı ölçüsünde görülebilir.

Burun muayenesi burnun dış kısmının inspeksiyonuyla başlar. Konjenital anomaliler (dermoid kist, nazal gliom), kazanılmış deformiteler (eksternal şekil bozukluğu, rinofima, travma), şişlikler (inflamatuvar, tümöral), burun ucunda çizgilenme, alerjik şiner, alar yetmezlik gibi inspeksiyonla tanınabilecek bulgular araştırılır. Palpasyonla ise özellikle travma sonrası hassasiyet, kreptasyon değerlendirilmelidir. Başparmakla burun ucu hafif yukarı kaldırılarak vestibulum nazal gözlemlenir, kolumella ve nazal valvdeki subluksasyon ve deviasyon izlenebilir. Burun internal muayenesine geçtiğimizde nazal spekulumdan yararlanılır ve bu işleme anterior rinoskopi denir. Anterior rinoskopi öncesi dekonjestan emdirilmiş pamukların bilateral nazal pasajlara yerleştirilerek beklenilmesi daha geniş bir görüş alanı içerisinde muayene yapmamızı sağlar. Anterior rinoskopide burun içinde akıntı varlığı, septumdaki eğrilikler, konka hipertrofileri, nazal polipler, yabancı cisim varlığı araştırılır. Anterior rinoskopi küçük çocuklarda spekulum kullanılmadan burun ucunu kaldırmak suretiyle ya da otoskop yardımı ile de yapılabilir. Burun kanamalarının en sık kaynaklandığı lokalizasyon septumda damar anastomozu açısından zengin olan little bölgesidir. Burası belirginleşmiş damarlar açısından değerlendirilmelidir. Travmalara, bazı sistemik hastalıklara ve geçirilmiş cerrahi girişimlere bağlı septum perforasyonlarına ve septum ile lateral duvar arasında sineşilere rastlanılabilir. Perforasyonlar ön kısımda ve ufak olurlarsa solunum sırasında ısıklık sesi tarzında sese neden olabilir. Özellikle çocuklarda buruna yabancı cisim so-

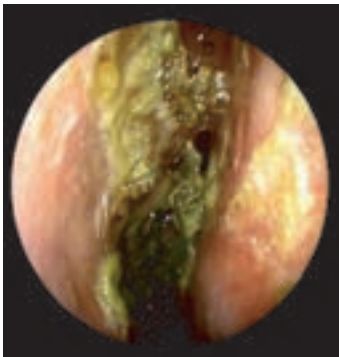

Resim 4: Sol nazal pasajda rinolit

kulması sıktır. Hikaye olmasa bile, tek taraflı uzun süreli pürülan burun akıntıları olanlarda yabancı cisim olasılığı akla getirilmelidir. Bununla beraber bu zeminde gelişen rinolit vakaları görülebilir (**Resim 4**).

Burun lateral duvarında 3 adet konka ve bunların altında meatuslar bulunur. Alt konkalar birçok kişide asimetrik. Özellikle septumda deviasyon varsa eğriliğin karşı tarafındaki konka daha hipertrofik olabilir. Alt konka alerjik hastalarda soluk morumturak renkte iken enfeksiyonlarda konjesyone ve ödematöz olarak gözlenir. Anterior rinoskopide septumdaki bazı deviasyonlar orta konkanın görülmesini engelleyebilir. Nazal mukozanın ve akıntının rengi hastalık hakkında fikir verebilir. Viral enfeksiyonların ilk safhasında, alerjik rinitlerde, vazomotor rinitlerde şeffaf akıntı görülür iken sinüzitlerde sarı-yeşil daha koyu kıvamlı akıntı olur. Yine beyin omurilik sıvısı kaçağına bağlı sulu akıntı şeklinde rinore olabilir. Ozena (resim 5) ve rinitis medikamentozada pis kokulu krutlar mevcuttur.

Nazal kavite içerisinde obstrüksiyona neden olabilecek polipler, malign kitlelerde görülebilir. Burnun arka kısmının ve nazofarenksin değerlendirilmesine posterior rinoskopi denir. Günümüzde endoskopların kullanımı ile burun ve maksiller sinüsün içi, nazofarenksin muayenesi hasta için rahatsız edici olmadan daha ayrıntılı ve sağlıklı biçimde yapılabilmektedir. Tam bir fizik muayene için osteomeatal kompleksler ve nazofarenks endoskopik olarak değerlendirilmelidir. Nazofarenks muayenesinde konka uçları posteriora çok hipertrofik olup koanayı kapatabilir. Burundan sarkan polipler nazofarenkste izlenebilir. Kısmi ya da tam koanal atreziler olabilir. Bebeklerde koanal atreziden şüphelendiğinde ince nelaton sonda burun-

Resim 5: Sağ nazal pasajda ozenaya bağlı krutlanma

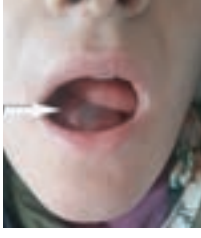
dan ilerletilerek orofarenkse inip inmediği kontrol edilir. Endoskopik olarak östaki ağzı (torus tubaris) ve rosenmüller fossa değerlendirilir. Nazofarenks karsinomlarının en sık başlangıç yeri rosenmüller fossadır.

Çocuklarda adenoid doku hipertrofisi burun tıkanıklığı ve östaki disfonksiyonu yapabilir. Bazen erişkinlerde de adenoid dokusu gözlenebilir. Daha çok genç erkeklerde görülen nazofarenks anjiyofibromu inatçı burun kanamalarına ve burun tıkanıklığına neden olur. Benign thornwall kistleri de muayene sırasında burada izlenebilir.

Boğaz muayenesine geçtiğimizde tüm oral kavite ve orofarenks değerlendirilmelidir, öncelikle dudaklar incelenerek başlanır. Konjenital anomaliler, yarık dudak görülebilir. Dudaklardaki herpetik lezyonlar, ülserler, düzensizlikler, asimetri ve kitleler not edilir. Kanser olguları alt dudakta daha sık görülür ve bu durum alt dudağın UV ışınlarını direkt almasıyla açıklanabilir. Ağız içini incelemeye geçmeden önce dişlerin oklüzyonu, trismus olup olmadığı kontrol edilmeli, maloklüzyon varsa temporomandibular eklem disfonksiyonu akla gelmelidir. Muayene öncesi hastanın protezleri çıkartılmalı, çift dil basacağı yardımı ile bukkal mukoza, retromolar bölge, gingiva, dişler ve dil incelenmelidir. Orofarenks ve tonsiller muayene edilirken dil basacağı ile dil ağız içerisinde bastırılmalıdır, dil dışarıdayken bastırılması tonsil büyüklüğü açısından yanıltıcı olur. Ağız içindeki birçok lezyon sistemik hastalıkların öncülü olabilir. Mukozadaki lezyonlar takibe alınıp 3 haftadan uzun süren lezyonlarda biyopsi alınmalıdır. Liken planus, pemfigus gibi cilt hastalıklarında oral mukozada yaygın lezyonlar görülebilir. Ağız tabanı ve tükrük bezi kanalları bimanuel muayene edilerek kitle, kanallarda taş vb. palpe edilebilir. Ranula gibi tükrük bezi kaynaklı kitleler görülebilir (**Resim 5**). Frenilum lingula kısalığı konuşma ve yutmada fonksiyon bozukluğuna neden olabilir. Hasta dilini dışarı çıkartabiliyorsa frenilumun boyu normal fonksiyon için yeterlidir.

Bukkal mukoza incelenirken stemon kanalı ağıza bakılmalı, parotit gibi durumlarda stemon kanalı ağızda hiperemi, kanaldan pü drenajı izlenebilir. Dil üzerindeki renk değişikliği birçok hastalığın bulgusu olabilir. Sigara içenlerde, uzun süre antibiyotik kullanımında filiform papillaların hipertrofisine bağlı olarak kahverengi renk değişikliği görülebilir. Dil ön 2/3 ile arka 1/3'ü ayıran ters V şeklindeki yapı sulcus terminalistir ve bu hat boyunca sirkumvallat papillalar bulunmaktadır. Bu papillalar ve normal olarak kabul edilen coğrafik dil hastaları endişelendirebilir. Dilde hemanjiom gibi benign tümörlerin yanında malign tümörlere de rastlanılabilir. Dil üzerindeki mukoza normal dahi olsa dil palpe edilmelidir.

Sert ve yumuşak damakta komple ya da inkomple yarık damak deformitesi izlenebilir. Sert damakta şişlik ya da kitle görüldüğünde bunun minör tükrük bezi kaynaklı olabileceği akılda tutulmalıdır. Uvulanın elonge olması ve büyük papillomlar horlamaya neden olabilir. Konje-

Resim 6: Ranula

nital olarak bifid uvula bulunabilir. Alerjik reaksiyonlarda ödemlenen uvula solunum yolunu tıkayabilir.

Tonsiller atrofik veya orta hatta birleşerek pasajı kapatacak kadar hipertrofik olabilir. Tonsillerin spesifik ve nonspesifik enfeksiyonları sıktır. Enfeksiyonlarında membranlar, hiperemi, hipertrofi izlenebilir. Enfeksiyon olmaksızın tonsil kripleri arasında biriken beyaz sarı renkli magma denen artıklar (tonsil taşları) ağız kokusu ve boğazda takılma hissine neden olabilirler. Yanlışlıkla enfeksiyonlarda görülen membranlarla karıştırılmamalıdır. Ön plikaya dil basacağı ile basılarak bu taşlar tonsil kripleri arasından çıkartılabilir. Tonsil üzerinde kistler bulunabilir. Peritonsiler apsede uvula orta hattan apsenin karşı tarafına doğru itilir. Konuşma bozukluğu (ağızda sıcak patates var gibi konuşma), trismus, drooling (ağızdan salya akması) görülebilir. Boyut olarak iki tonsil arasında belirgin asimetri varsa palpe edilerek tonsil tümörleri, parafarengeal kitlelerin varlığı kontrol edilmelidir. Olası durumlarda kesin tanı için tek taraflı tonsillektomi endikasyonu vardır. Özellikle ileri yaş hastalar malignite açısından değerlendirilmelidir.

Farenks arka duvarında vaskülarizasyon ve ufak düzensiz kabarıklar şeklinde lenfoid doku görülmesi genellikle normaldir. Orofarenkste postnazal drenaja bağlı akıntı da gözlenebilir.

Dil kökünde lingual tonsil enfekte olabilir. Akut boğaz enfeksiyonu şikayetiyle başvuran hastaların tonsil ve orofarenks muayeneleri normalde lingual tonsil enfeksiyonu açısından değerlendirilmelidir. Yine lingual tonsil hipertrofilerine bağlı horlama, tanıklı apne gibi durumlar ortaya çıkabilir. Dil kökünde kitle olarak görülen lingual tiroid bulunabilir.

Hipofarenks ve larenks muayenesi hastanın kooperasyonunu gerektirir. Öğürme refleksinin aktif olduğu hastalarda topikal anestezi uygulanır. Fiberoptik fleksibl nazofaringolarinoskop sayesinde nazal kaviteden girilerek orofarinks, hipofarinks, larinks ve hatta subglottis ve trakea kolaylıkla değerlendirilebilir. Rijid açılı endoskoplarla da ağız içerisinden bakılabilir. Epiglot şekli farklılıklar gösterebilir. Çocuklarda omega şeklinde olabilir. Özellikle küçük çocuklarda epiglotitler laringeal obstrüksiyonlara neden olabilir.

Hipofarenks zengin lenfatik ağa sahip olduğu için tümör oluşturmaların erken safhada tanınması büyük önem taşır. Piriform sinüslerde tükrük göllenmesi laringeal duyu kaybının, nörolojik hastalıkların bir belirtisi olabilir.

Larenkste konjenital anomalilere, weblere, stenozlara rastlanılabilir. Juvenil papillomlar çocukluk döneminde ses kısıklığı, solunum sıkıntısına neden olabilirler. Kordlarda reinke ödemi, polip, papillom gibi lezyonlar bulunabilir. Sigara, alkol öyküsü olan yetişkin hastalar 2 haftadan uzun süren ses kısıklığında malignite açısından incelenmelidir.

Boyun muayenesinde inspeksiyonla skar dokuları, kitleler, fistül ağızları değerlendirildikten sonra hastanın arkasına geçerek sistematik olarak boyun üçgenleri palpe edilmeli, ele gelen lezyonların lokalizasyonu, boyutu, kıvamı, çevreyle olan ilişkisi, hassasiyeti, mobilize olup olmadığı not edilmelidir. Larenks, trakea kıkırdakları, hyoid kemik palpe edilmelidir. Özellikle boyun travmalarında kıkırdak üzerinde krepatasyon alınabilir. Trakea boyundaki kitlelerin basısı ile deviye olabilir. Boyunda hastanın ıknması ile şişen kitlelerde laringesel akla gelmelidir. Konjenital kitleler, brankial kleft artıkları, dermoid kistler olabilir. Tiroglossal kistler yutkunmakla yer değiştirir. Ele gelen oksipital nodlar varsa saçlı deri lezyonu açısından taranmalı, geçirilmiş viral hastalıklar sorgulanmalıdır. Supraklavikular bölgede ele gelen lenfadenopatiler de baş boyun bölgesi dışında akciğer, meme ya da gastrointestinal sistem metastazları olabileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

1. Koç C. Kulak Burun Boğaz Hastalıkları ve Baş Boyun Cerrahisi. Güneş Kitabevleri, 2. Baskı, 2013
2. Janfaza P. Baş ve boyunun cerrahi anatomisi. Çeviri editörleri: Cansız H, Yüksel S. Nobel tıp Kitabevleri, İstanbul, 2002.
3. Paparella MM, Kim CS. Masteoidectomy update. Laryngoscope 1977; 87: 1977-88
4. Mansour S, Magnan J, Haidar H, Nicolas K. Related anatomy of the middle ear cleft and eustachian tube. Tympanic Membrane Retraction Pocket 2015; 3-18.
5. Bailey BJ, Jonas TJ, Shawn D. Baş & Boyun Cerrahisi-Otolarengoloji Çeviri editörü: Prof. Dr. Nazım Korkut, Güneş Tıp Kitabevi, 4. Baskı, 2011. (pp.1989-90) 2058-66
6. Gürkan S. Timpanik membran vibratuar özellikleri Metin Önerci (Ed.), Kulak Burun Boğaz Baş Boyun Cerrahisi cilt 1 içinde (s. 26-30). Ankara: Matsa
7. Güneri EA. Otolojik öykü, muayene ve preoperatif klinik değerlendirme Metin Önerci (Ed.), Kulak Burun Boğaz Baş Boyun Cerrahisi cilt 1 içinde (s. 80-5). Ankara: Matsa
8. Jackson KR, Jackson RT. Factors associated with active refractory epistaxis. Arch Otolaryngol Head Neck Surg 1988; 144: 862-5.
9. Lee KJ. Essential otolaryngology Head Neck Surgery. Güneş Kitabevleri, 8. Baskı, 2004. (pp.716-718)